

The logo for TUTOR, featuring a stylized 'T' composed of three stacked, rounded rectangular shapes in shades of blue and white, followed by the word 'TUTOR' in a bold, white, sans-serif font.

TUTOR

Teachers' upskilling aiming at a holistic inclusivity in learning

Μάθημα εξειδίκευσης 1

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή σε μια πολιτισμικά,
φυλετικά και εθνοτικά διαφοροποιημένη τάξη

Αριθμός έργου: 101056515

Αριθμός συμφωνίας: 101056515 - TUTOR - ERASMUS-EDU-2021-PEX-TEACH-ACA

Κεφάλαιο 1.1: Διακλαδικές διακρίσεις.....	4
Ενότητα 1.1 [f2f+Ασύγχρονος]. Εισαγωγή στον ρατσισμό ως κοινωνικό φαινόμενο και πλαisiώσή του μέσα σε διάφορα συστήματα που αφορούν τους μαθητές.....	5
Επισκόπηση	5
1.1.1 Ο ρατσισμός και οι διατομεακές διακρίσεις ως διάχυτες πτυχές της κοινωνίας που συνδέονται με συστήματα και δομές εξουσίας - και ιεραρχίες, και όχι ως μεμονωμένα περιστατικά.....	13
1.1.2. Εξετάστε τα συστημικά εμπόδια και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μαθητές από περιθωριοποιημένες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων νομικών θεμάτων, περιορισμών των δικαιωμάτων και εμποδίων στη δράση μέσα στην κοινωνία (π.χ. εκπαίδευση, απασχόληση, υγειονομική περίθαλψη).....	20
1.1.3 Διερεύνηση των βασικών στοιχείων των ιστορικών και σημερινών μεταναστευτικών διαδικασιών και των σχετικών κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων	22
1.1.4 Διερευνήστε πώς οι προκλήσεις αυτές διασταυρώνονται με άλλες μορφές καταπίεσης, όπως ο ταξισμός, ο σεξισμός και η ξеноφοβία.....	27
Ενότητα 1.1 [SD]. Εισαγωγή στον ρατσισμό ως κοινωνικό φαινόμενο και πλαisiώσή του μέσα σε διάφορα συστήματα που αφορούν τους μαθητές.....	28
Ενότητα 1.2 [f2f+Asynchronous]. Αποκάλυψη και κατανόηση των αόρατων δομών σε ένα πολυεθνικό, πολυπολιτισμικό πλαίσιο.....	29
1.2.1 Ρητές και άρρητες (σιωπηρές) στάσεις [Μέρος F2F].....	29
1.2.2. Αναστοχασμός σχετικά με τη διαφωνία μεταξύ των δικών μας σιωπηρών και ρητών στάσεων και στερεοτύπων. [ασυν. μέρος]	33
Ενότητα 1.2 [SD]. Αποκάλυψη και κατανόηση των αόρατων δομών σε ένα πολυεθνικό, πολυπολιτισμικό πλαίσιο	35
Ενότητα 1.3 [f2f + Ασύγχρονη]. Εθνικότητα - Φυλή και η εννοιολόγηση του Άλλου	35
1.3.1 Κατανόηση της "δυσιαδικής αντίθεσης" που ενισχύει τις ιεραρχίες εξουσίας και προνομιών	35
1.3.2 Μάθετε για τις φυλετικές μικροεπιθέσεις και τις σωρευτικές επιπτώσεις στα άτομα	37
1.3.3 Ανάλυση των εθνοτικών μειονοτήτων ως άλλων: ρατσιστικές ή εθνοτικές ετικέτες, στερεότυπα και προκαταλήψεις.....	38
1.3.4 Διερευνήστε την πολυπλοκότητα και τη ρευστότητα της ταυτότητας στο πλαίσιο αυτών των δομών.	39
1.3.5 Πλοήγηση και προβληματισμός σχετικά με τους ορισμούς των όρων "μετανάστης" και "εθνοτική μειονότητα	40
Βιβλιογραφία	41
Ενότητα 1.3 [SD]. Εθνικότητα - Φυλή και η εννοιολόγηση του Άλλου	42
Ενότητα 1.4 [Ασύγχρονη] Πολιτισμοποίηση και ορισμός του "πολιτισμού"	42

1.4.1 Εννοιολόγηση του πολιτισμού: ορίστε τον πολιτισμό ως ένα σύνθετο σύστημα κοινών πεποιθήσεων, αξιών, εθίμων και συμπεριφορών που διαμορφώνουν τις ταυτότητες και τις αλληλεπιδράσεις των ατόμων.	42
1.4.2 Η Πολιτισμοποίηση και ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε μια ετερογενή τάξη	47
Ενότητα 1.5 [f2f+SD]. - Αναστοχασμός σχετικά με τις πολυεπίπεδες και κοινές ταυτότητες των μαθητών (και των εκπαιδευτικών)	52
1.5.1 Πώς σχηματίζονται και επιτελούνται οι ταυτότητες; (αν έχει ήδη καλυφθεί, επικεντρωθείτε στις ταυτότητες των μεταναστών και στις ταυτότητες 1ης γενιάς, 2ης γενιάς, 3ης γενιάς, αναγκαστικών μεταναστών και σε φαινόμενα όπως η επιτελεστική αποξένωση...)	52
1.5.2 Να διερευνήσουν την πολύπλευρη φύση του σχηματισμού και της απόδοσης της ταυτότητας, εξετάζοντας τις διασταυρώσεις της φυλής, της εθνικότητας, της εθνικότητας, του φύλου, της σεξουαλικότητας, της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, των ικανοτήτων και άλλων κοινωνικών κατηγοριών.....	59
1.5.3 Ο ρόλος της θρησκείας και των ιδεολογιών στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων. Εξετάστε την επίδραση της θρησκείας, των συστημάτων πεποιθήσεων και των ιδεολογικών πλαισίων στη διαμόρφωση ταυτότητας και στην κοινωνική κατηγοριοποίηση.....	61
1.5.4 Συζητήστε τις διαθεματικές πτυχές της ταυτότητας, εξετάζοντας πώς η θρησκεία διασταυρώνεται με άλλες διαστάσεις, όπως η φυλή, το φύλο και η εθνικότητα, για να διαμορφώσει τις εμπειρίες και τις κοινωνικές θέσεις των ατόμων.....	63
1.5.5 Γλωσσομάθεια και διαγλωσσομάθεια.....	63
Ενότητα 1.5 [Αυτοκατευθυνόμενη]. - Αναστοχασμός σχετικά με τις πολυεπίπεδες και κοινές ταυτότητες των μαθητών (και του εκπαιδευτικού)	65

Κεφάλαιο 1.1: Διακλαδικές διακρίσεις

Καλώς ήρθατε στο **Κεφάλαιο 1.1: Κατανόηση του ρατσισμού και των διατομεακών διακρίσεων**. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα εξετάσετε τον ρατσισμό ως το κοινωνικό φαινόμενο που είναι, συζητώντας γιατί υπάρχουν ρατσισμοί και ποιες συστημικές μορφές παίρνει ο ρατσισμός και πώς διασταυρώνεται με άλλες μορφές διακρίσεων.

Πώς θα διεξαχθεί αυτό το κεφάλαιο

Το κεφάλαιο συνδυάζει **δια ζώσης συζητήσεις** και **ασύγχρονες δραστηριότητες**. Θα εξετάσετε τις συστημικές δυνάμεις και τα δομικά εμπόδια που επηρεάζουν τους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς, θα αναλύσετε την ιστορική και σύγχρονη δυναμική της μετανάστευσης και θα διερευνήσετε την αλληλεπίδραση των διαφόρων μορφών καταπίεσης.

Πώς θα χρησιμοποιηθεί το εκπαιδευτικό υλικό

- **Βασικά αναγνώσματα:** Κείμενα κεντρικής σημασίας για την κατανόηση του ρατσισμού, συστημικού, θεσμικού ή δομικού.
- **Μελέτες περιπτώσεων:** Παραδείγματα διακρίσεων στην εκπαίδευση/κοινωνία
- **Αναστοχαστική καταγραφή:** Καταγράψτε τις ιδέες και την πρόοδό σας με καθοδηγούμενες οδηγίες.

Μαθησιακός στόχος για αυτό το κεφάλαιο: Μετά την ολοκλήρωση αυτού του κεφαλαίου είστε σε θέση να κατανοήσετε πώς ο ρατσισμός είναι ενσωματωμένος στην κοινωνία μας και πώς διασταυρώνεται με άλλα κοινωνικά ζητήματα.

Ενότητα 1.1 [f2f+Ασύγχρονος]. Εισαγωγή στον ρατσισμό ως κοινωνικό φαινόμενο και πλαισίωσή του μέσα σε διάφορα συστήματα που αφορούν τους μαθητές

Επισκόπηση

1.1.1 Ο ρατσισμός και οι διατομεακές διακρίσεις ως διάχυτες πτυχές της κοινωνίας που συνδέονται με συστήματα και δομές εξουσίας - και ιεραρχίες, παρά ως μεμονωμένα περιστατικά.

Ορισμός του ρατσισμού

Ο ρατσισμός μπορεί να περιγραφεί ως μια μορφή μίσους ή διάκρισης που σχετίζεται με ομάδες και στοχεύει σε άτομα με βάση χαρακτηριστικά όπως η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, ο πολιτισμός, η θρησκεία και φυσικά χαρακτηριστικά όπως το χρώμα του δέρματος, το όνομα ή η γλώσσα. Αυτή η μορφή διάκρισης εκτείνεται πέρα από μεμονωμένες πράξεις προκατάληψης, επηρεάζοντας τη συμπεριφορά των ατόμων απέναντι στους άλλους μέσα σε ένα συστημικό πλαίσιο. Ο ρατσισμός λειτουργεί τόσο ως ιδεολογία όσο και ως κοινωνικό κατασκεύασμα, το οποίο αναπτύχθηκε για να διατηρήσει κοινωνικές ιεραρχίες που συχνά ευνοούν την κυρίαρχη ομάδα, ενώ περιθωριοποιούν άλλες. Ο ρατσισμός είναι επίσης συνυφασμένος με την ξενοφοβία, καθιστώντας δύσκολη τη διάκριση μεταξύ των δύο.

Ιστορικές καταβολές και λειτουργίες του ρατσισμού

Ιστορικά, ο ρατσισμός πηγάζει από τις προσπάθειες ταξινόμησης των ανθρώπων σε ένα ιεραρχικό σύστημα, συχνά νομιμοποιημένο από ψευδοεπιστήμες. Αυτές οι ταξινομήσεις υποστήριξαν την οικονομική κυριαρχία και την αποικιακή εκμετάλλευση, αποτελώντας τη βάση πολλών κοινωνικών, νομικών και πολιτικών συστημάτων. Αυτή η ιεραρχική ιδεολογία της φυλής εξακολουθεί να επηρεάζει τις σύγχρονες κοινωνίες, με λεπτές μορφές διακρίσεων που εκδηλώνονται με στερεότυπα για τις διάφορες εθνοτικές ομάδες. Για παράδειγμα, οι Βορειοευρωπαίοι μπορεί να θεωρούνται πιο συνεπείς και παραγωγικοί, στερεότυπα που, αν και φαινομενικά ακίνδυνα, έχουν τις ρίζες τους στις ιδέες της φυλετικής ανωτερότητας και ενισχύουν τις κοινωνικές διαιρέσεις.

Η έννοια της πολιτισμικής ηγεμονίας δηλώνει ότι οι κυρίαρχες ομάδες ελέγχουν τις ιδέες, τους κανόνες και τις αξίες, περιθωριοποιώντας έτσι τις εναλλακτικές προοπτικές. Αυτή η περιθωριοποίηση εσωτερικεύεται, κάνοντας τις κοινωνικές ιεραρχίες να φαίνονται φυσικές και αναπόφευκτες. Τέτοιες δυναμικές εξουσίας είναι εμφανείς στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπου το πρόγραμμα σπουδών και οι πολιτισμικές αφηγήσεις συχνά αντανακλούν τις αξίες της κυρίαρχης ομάδας, δαιωνίζοντας τον ρατσισμό και τον αποκλεισμό.

Ρατσισμός στην εκπαίδευση

Η εκπαίδευση είναι ένας κρίσιμος τομέας όπου διαιωνίζεται ο συστημικός ρατσισμός. Ένα παράδειγμα είναι η αντιμετώπιση των Ρομά, της μεγαλύτερης εθνοτικής μειονότητας στην Ευρώπη, οι οποίοι συχνά περιθωριοποιούνται και αντιμετωπίζονται στερεοτυπικά ως μη ενσωματωμένοι και ανίκανοι να προσαρμοστούν στον κυρίαρχο πολιτισμό. Αυτή η περιθωριοποίηση ενισχύεται μέσω αρνητικών στερεοτύπων, όπως η επισήμανση των μαθητών Ρομά ως ατόμων με εκπαιδευτικά ελλείμματα. Αυτό οδηγεί σε πρακτικές αποκλεισμού στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών συστημάτων, όπου ορισμένοι μαθητές γίνονται άδικα αντιληπτοί και αντιμετωπίζονται με βάση το εθνοτικό τους υπόβαθρο.

Ο αντιμουσουλμανικός ρατσισμός ή η ισλαμοφοβία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα για το πώς λειτουργεί ο πολιτισμικός ρατσισμός στην Ευρώπη. Οι μουσουλμάνοι μετανάστες συχνά κατηγορούνται ότι υπονομεύουν την εθνική πολιτιστική τάξη στις ευρωπαϊκές κοινωνίες και τα αντιμουσουλμανικά αισθήματα διαδίδονται από δεξιούς λαϊκιστές. Αυτή η μορφή ρατσισμού αποξενώνει έτσι μια φυλετική ομάδα και την παρουσιάζει ως παρείσακτη στην ευρωπαϊκή πολιτιστική σφαίρα, παρόλο που συμβάλλει στην κοινωνία.

Διατομεακότητα και ρατσισμός

Ο ρατσισμός δεν αποτελεί ανεξάρτητη μορφή διάκρισης. Συχνά επικαλύπτεται με άλλες μορφές διακρίσεων, όπως το φύλο, η σεξουαλικότητα, η ηλικία και η αναπηρία. Για παράδειγμα, οι μετανάστριες, οι γυναίκες με αναπηρία και οι γυναίκες Ρομά είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις συστημικές διακρίσεις. Είναι σημαντικό να τονιστεί η ανάγκη μιας διατομεακής προσέγγισης για την κατανόηση του ρατσισμού, όπου πολλαπλά στρώματα ταυτότητας και κοινωνικών κατηγοριών συναντώνται και δημιουργούν μοναδικές εμπειρίες καταπίεσης. Η διατομεακότητα αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του ρατσισμού, καθώς δεν μπορεί να γίνει κατανοητός ή να αντιμετωπιστεί απομονωμένος από άλλους κοινωνικούς παράγοντες.

Μορφές και επίπεδα ρατσισμού

1. **Ατομικός ρατσισμός:** υποτιμητικά σχόλια, προσβολές, ακόμη και σωματική βία, αλλά και ασυνείδητα προκατειλημμένη γλώσσα ή συμπεριφορά, που διαιωνίζουν περαιτέρω τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις.
2. **Κοινωνικός ρατσισμός:** ευρέως διαδεδομένες στερεοτυπικές εικόνες και ετικέτες που επηρεάζουν το δημόσιο λόγο, συχνά διαδίδονται μέσω των μέσων ενημέρωσης, διαμορφώνοντας τον τρόπο με τον οποίο γίνονται αντιληπτές οι διάφορες εθνοτικές ομάδες.
3. **Θεσμικός ρατσισμός:** καθιερωμένη ρατσιστική λειτουργία - δομές, κανόνες και ρουτίνες - σε θεσμούς, π.χ. σχολεία, συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, σύστημα ποινικής δικαιοσύνης που περιορίζουν την πρόσβαση σε ευκαιρίες ή πόρους για ορισμένες φυλετικές ή εθνοτικές ομάδες.
4. **Δομικός ρατσισμός:** βαθιά ριζωμένος κοινωνικός ρατσισμός που έχει δημιουργήσει διαχωριστικές και περιθωριοποιητικές δομές, οι οποίες μπορούν να παρατηρηθούν, για παράδειγμα, στην υποεκπροσώπηση

ορισμένων ομάδων πληθυσμού σε θέσεις εξουσίας και επιρροής, όπως η πολιτική, η επιστήμη, τα μέσα ενημέρωσης και οι επιχειρήσεις.

Η αντιμετώπιση του συστημικού ρατσισμού απαιτεί τόσο ατομικό όσο και θεσμικό προβληματισμό. Ενώ τα άτομα δεν συμβάλλουν πάντα συνειδητά στις ρατσιστικές δομές, πρέπει να εργάζονται ενεργά για να αναγνωρίζουν και να αμφισβητούν αυτά τα συστήματα. Οι εκπαιδευτικοί, ειδικότερα, έχουν την ευθύνη να εξετάσουν τις δικές τους πρακτικές, να διασφαλίσουν ίσες ευκαιρίες για όλους τους μαθητές και να καταργήσουν τις δομές διακρίσεων εντός των εκπαιδευτικών πλαισίων.

1.1.2 Εξετάστε τα συστημικά εμπόδια και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μαθητές από περιθωριοποιημένες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων νομικών ζητημάτων, περιορισμών των δικαιωμάτων και εμποδίων στη δράση μέσα στην κοινωνία (π.χ. εκπαίδευση, απασχόληση, υγειονομική περίθαλψη).

Οι μαθητές από περιθωριοποιημένες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες αντιμετωπίζουν συστημικά εμπόδια στην εκπαίδευση, πέρα από τις ατομικές προκαταλήψεις. Αυτά τα εμπόδια, ενσωματωμένα σε θεσμικές δομές, συχνά διαγωνίζουν τις διακρίσεις ακούσια. Παραδείγματα αποτελούν τα γλωσσικά μειονεκτήματα, όπου οι μαθητές που δεν μιλούν άπταιστα την εθνική γλώσσα λαμβάνουν ανεπαρκή υποστήριξη, με αποτέλεσμα να λαμβάνουν χαμηλότερους βαθμούς σε όλα τα μαθήματα. Οι σιωπηρές προκαταλήψεις και οι σχολικές ρουτίνες θέτουν περαιτέρω σε μειονεκτική θέση τους μαθητές των μειονοτήτων, ιδίως όσον αφορά τη βαθμολόγηση και την επιλογή σχολείου. Ο διαχωρισμός εμφανίζεται κατά τη διάρκεια των σχολικών μετακινήσεων, π.χ. στην Αυστρία, όπου οι μη φυσικοί ομιλητές έχουν λιγότερες πιθανότητες να φοιτήσουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, το σχολικό υλικό συχνά ενισχύει τις αποκλειστικές αφηγήσεις. Οι εκπαιδευτικοί και τα ιδρύματα πρέπει να προβληματιστούν σχετικά με αυτά τα συστημικά ζητήματα για να προωθήσουν μια πιο δίκαιη εκπαίδευση.

1.1.3 Διερεύνηση των βασικών στοιχείων των ιστορικών και σημερινών μεταναστευτικών διαδικασιών και των σχετικών κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων

Η δήλωση "Όλα τα ανθρώπινα όντα ανήκουν σε ένα ενιαίο είδος και κατάγονται από ένα κοινό απόθεμα. Γεννιούνται ίσοι ως προς την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα και όλοι αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ανθρωπότητας" (UNESCO 1978, άρθρο 1) τονίζει την ενότητα και την ισότητα της ανθρώπινης φυλής. Η ιδέα αυτή χρησιμεύει ως θεμέλιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική δικαιοσύνη, αντιμετωπίζοντας τις διαιρέσεις και τις ανισότητες που διαμόρφωσαν ιστορικά τις ανθρώπινες κοινωνίες.

Ανθρώπινη ισότητα και κοινή ανθρωπιά

Η ιδέα ότι όλοι οι άνθρωποι ανήκουν σε ένα μόνο είδος και μοιράζονται κοινή καταγωγή υποστηρίζεται επιστημονικά και υπογραμμίζει ότι οι διακρίσεις με βάση τη φυλή, την εθνικότητα ή την εθνικότητα είναι κοινωνικά κατασκευασμένες. Η γενετική δείχνει ότι οι ανθρώπινες διαφορές είναι επιφανειακές, ενισχύοντας ότι οι φυλετικές ιεραρχίες δεν έχουν καμία βιολογική βάση. Η προοπτική αυτή ευθυγραμμίζεται με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία διακηρύσσει ότι *"όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι σε αξιοπρέπεια και δικαιώματα"*. (United Nations, 1948)

Η αρχή αυτή αμφισβητεί τις ιστορικές αντιλήψεις περί φυλετικής ανωτερότητας, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για να δικαιολογήσουν τις διακρίσεις και την καταπίεση. Η αναγνώριση της κοινής ανθρωπιάς όλων των ανθρώπων είναι ζωτικής σημασίας για την κατάργηση αυτών των επιβλαβών κατασκευών και την προώθηση της ισότητας.

Ιστορικές ρίζες του ρατσισμού και της ανισότητας

Παρά τη βιολογική ενότητα της ανθρώπινης φυλής, η ιστορία σημαδεύεται από φυλετικούς διαχωρισμούς και ανισότητες. Κατά τη διάρκεια του 18ου και 19ου αιώνα, εμφανίστηκαν **ψευδοεπιστημονικές θεωρίες** που ισχυρίζονταν ψευδώς ότι ορισμένες φυλές ήταν ανώτερες από άλλες. Οι ιδέες αυτές δικαιολογούσαν τη δουλεία, τον αποικισμό και τον διαχωρισμό, ιδίως στην Ευρώπη και την Αμερική.

Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις χρησιμοποίησαν αυτές τις θεωρίες για να εκμεταλλευτούν τους μη ευρωπαϊκούς λαούς, χαρακτηρίζοντάς τους ως κατώτερους. Για παράδειγμα, ο **κοινωνικός δαρβινισμός** εφάρμοσε λανθασμένα την εξελικτική θεωρία στις ανθρώπινες κοινωνίες, υποστηρίζοντας ότι ορισμένες φυλές ήταν πιο "κατάλληλες" για επιβίωση, νομιμοποιώντας τον αποκλεισμό και την εκμετάλλευση. Αυτές οι ιδεολογίες διαμόρφωσαν τις νομικές και κοινωνικές δομές της εποχής, οδηγώντας σε συστήματα όπως **οι νόμοι Jim Crow** των Ηνωμένων Πολιτειών και το **απαρτχάιντ** της Νότιας Αφρικής.

Αυτός ο θεσμοθετημένος ρατσισμός ενίσχυσε τις φυλετικές ιεραρχίες που εξακολουθούν να υφίστανται μέχρι σήμερα. Ενώ οι ρητές μορφές διακρίσεων έχουν τεθεί εκτός νόμου σε πολλά μέρη, ο **συστημικός ρατσισμός -ενσωματωμένος** σε θεσμούς- συνεχίζει να επηρεάζει τις περιθωριοποιημένες ομάδες.

Συστημικός ρατσισμός και σύγχρονες προκλήσεις

Σήμερα, ο ρατσισμός εκδηλώνεται συχνά με πιο λεπτούς και συστημικούς τρόπους, ενσωματωμένους σε πολιτικές, πρακτικές και θεσμούς. **Ο συστημικός ρατσισμός** μπορεί να παρατηρηθεί στην εκπαίδευση, την απασχόληση και την επιβολή του νόμου, όπου οι μειονοτικές ομάδες συχνά αντιμετωπίζουν άνιση μεταχείριση. Για παράδειγμα, οι μαθητές των μειονοτήτων μπορεί να λαμβάνουν χαμηλότερης ποιότητας εκπαίδευση λόγω της υποχρηματοδότησης των σχολείων και η **φυλετική σκιαγράφηση** επηρεάζει δυσανάλογα τα έγχρωμα άτομα στην επιβολή του νόμου.

Η αντιμετώπιση του συστημικού ρατσισμού απαιτεί την αντιμετώπιση των δομών και των διαδικασιών που διαιωνίζουν την ανισότητα, ακόμη και όταν δεν υπάρχει φανερή πρόθεση για διακρίσεις. **Ο ακτιβισμός** διαδραματίζει βασικό ρόλο στην ανάδειξη αυτών των ζητημάτων. Κινήματα όπως **το Black Lives Matter** έχουν αυξήσει την ευαισθητοποίηση σχετικά με την αστυνομική βία και τη συστημική αδικία, πιέζοντας για μεταρρυθμίσεις και μεγαλύτερη λογοδοσία.

Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην προώθηση της ισότητας

Η εκπαίδευση είναι ένα ισχυρό εργαλείο για την καταπολέμηση του ρατσισμού και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τα σχολεία μπορούν να συμβάλουν στην κατάρτιση των στερεοτύπων διδάσκοντας στους μαθητές τις ιστορικές ρίζες του ρατσισμού και τον αντίκτυπο που έχει στην κοινωνία σήμερα. Με την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να ενθαρρύνουν τόσο τους ίδιους όσο και τους μαθητές τους να αμφισβητούν τις ιδέες που εισάγουν διακρίσεις και να γίνονται πιο ενσυναισθητικοί απέναντι σε ανθρώπους με διαφορετικό υπόβαθρο.

Ένα συμπεριληπτικό **πρόγραμμα σπουδών από πολιτισμική** άποψη είναι απαραίτητο για την προσπάθεια αυτή. Όταν τα σχολεία ενσωματώνουν τις ιστορίες και τις εμπειρίες περιθωριοποιημένων ομάδων στη διδασκαλία τους, οι μαθητές αναπτύσσουν μια ευρύτερη κατανόηση της ανθρώπινης ποικιλομορφίας. Αυτό βοηθά στην αμφισβήτηση των κυρίαρχων αφηγήσεων που ιστορικά έχουν αποκλείσει ή περιθωριοποιήσει ορισμένες ομάδες.

Επιπλέον, η εκπαίδευση μπορεί να εμπνεύσει τους μαθητές να αναλάβουν δράση για την κοινωνική δικαιοσύνη. Μαθαίνοντας για την εμπλοκή των πολιτών και τη συμμετοχή στην κοινότητα, οι μαθητές μπορούν να γίνουν ενεργά μέλη του αγώνα για ισότητα, τόσο στις κοινότητές τους όσο και σε παγκόσμια κλίμακα.

Καταπολέμηση του ρατσισμού

Η καταπολέμηση του ρατσισμού και η προώθηση της ισότητας απαιτούν **παγκόσμια συνεργασία**. Διεθνείς οργανισμοί όπως τα **Ηνωμένα Έθνη** και η UNESCO βρίσκονται εδώ και καιρό στην πρώτη γραμμή των προσπαθειών για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων. **Η Διακήρυξη της UNESCO για τη φυλή και τις φυλετικές προκαταλήψεις** απορρίπτει ρητά όλες τις μορφές φυλετικής ανωτερότητας και καλεί σε διεθνείς προσπάθειες για την εξάλειψη των διακρίσεων.

Εκτός από τις θεσμικές προσπάθειες, τα κινήματα βάσης και οι **μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ)** διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην υπεράσπιση της φυλετικής δικαιοσύνης. Μέσω διαμαρτυριών, εκστρατειών και δημόσιας εκπαίδευσης, τα κινήματα αυτά πιέζουν για συστημική αλλαγή και καθιστούν τις κυβερνήσεις υπόλογες για την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

1.1.4 Διερευνήστε πώς οι προκλήσεις αυτές διασταυρώνονται με άλλες μορφές καταπίεσης, όπως ο ταξισμός, ο σεξισμός και η ξενοφοβία.

Ο ρατσισμός στα σχολεία συχνά διασταυρώνεται με άλλες μορφές καταπίεσης, όπως ο ταξισμός, ο σεξισμός και η ξενοφοβία, δημιουργώντας πολλαπλά επίπεδα διακρίσεων για μαθητές και εκπαιδευτικούς. Αυτές οι αλληλεπικαλυπτόμενες μορφές διακρίσεων - γνωστές ως διατομεακότητα - μπορούν να επιδεινώσουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα περιθωριοποιημένα άτομα, οδηγώντας σε επιδεινούμενα μειονεκτήματα στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Η διερεύνηση του τρόπου αλληλεπίδρασης αυτών των μορφών καταπίεσης μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών ανισοτήτων που επηρεάζουν τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς.

Μια κοινή διασταύρωση είναι μεταξύ **ρατσισμού, ταξικότητας και ξενοφοβίας**, ειδικά για τους μαθητές με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες και προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Αυτοί οι μαθητές μπορεί να αντιμετωπίσουν:

- **Γλωσσικά εμπόδια**, με αποτέλεσμα να τοποθετούνται σε τάξεις χαμηλότερου επιπέδου, ανεξάρτητα από τις πραγματικές πνευματικές τους ικανότητες.
- **Οικονομικές δυσκολίες**, οι οποίες περιορίζουν την πρόσβαση σε εξωσχολικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα μαθήματα ή σχολικά είδη.
- **Στερεότυπα** με βάση την εθνικότητα, που οδηγούν σε υποθέσεις σχετικά με τις ακαδημαϊκές τους δυνατότητες ή τη συμπεριφορά τους.
- **Ξενοφοβία**, όπου η μεταναστευτική τους ιδιότητα τους υποβάλλει σε αποκλεισμό ή εκφοβισμό από τους συνομηλίκους τους.

Για παράδειγμα, ένας μαθητής που είναι μετανάστης και έγχρωμος μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι λιγότερο ικανός σε ορισμένα μαθήματα, όπως τα αγγλικά ή οι κοινωνικές σπουδές, με αποτέλεσμα οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών να είναι χαμηλότερες. Αυτό, σε συνδυασμό με την έλλειψη οικονομικών πόρων στο σπίτι, μπορεί να τους εμποδίσει να έχουν πρόσβαση σε πρόσθετη υποστήριξη εκτός σχολείου, ενισχύοντας τον κύκλο της μειονεξίας.

Ένα άλλο παράδειγμα διατομεακότητας εμφανίζεται μεταξύ **του ρατσισμού και του σεξισμού**, ο οποίος επηρεάζει ιδιαίτερα τα κορίτσια που ανήκουν σε φυλετικές μειονότητες. Αυτές οι μαθήτριες μπορεί να υποστούν:

- **Στερεότυπα** με βάση τη φυλή και το φύλο, όπως οι υποθέσεις ότι τα μαύρα κορίτσια είναι "επιθετικά" ή "δυνατά", που οδηγούν σε αυστηρότερες πειθαρχικές ποινές για συμπεριφορές που μπορεί να παραβλέπονται σε λευκούς συνομηλίκους.
- **Πολιτισμικές προσδοκίες**, όπου θεωρούνται ως φροντιστές, με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται επιπλέον με τη φροντίδα των αδελφών τους ή τις δουλειές του σπιτιού, περιορίζοντας το χρόνο των σπουδών τους.
- **Σεξουαλικοποίηση ή υπερπροβολή**, ιδίως για τα κορίτσια από μειονοτικά εθνοτικά περιβάλλοντα, τα οποία συχνά κρίνονται πιο αυστηρά για την εμφάνιση ή τη συμπεριφορά τους, με αποτέλεσμα τη μείωση της αυτοεκτίμησης και της συμμετοχής στην τάξη.

Σε ένα παράδειγμα, μια μαύρη μαθήτρια μπορεί να τιμωρηθεί αυστηρότερα επειδή μίλησε στην τάξη σε σύγκριση με τους λευκούς συμμαθητές της. Αυτό έχει τις ρίζες του τόσο στον ρατσισμό (που την αντιλαμβάνεται ως πιο ενοχλητική) όσο και στον σεξισμό (που περιμένει από αυτήν να συμμορφωθεί σε μια πιο ήσυχη, πιο "θηλυκή" συμπεριφορά). Ο συνδυασμός αυτών των προκαταλήψεων θα μπορούσε να την αποθαρρύνει από το να συμμετέχει στις συζητήσεις της τάξης, οδηγώντας σε απομάκρυνση από το σχολείο και κακές ακαδημαϊκές επιδόσεις.

Οι έγχρωμοι εκπαιδευτικοί, ιδίως όσοι προέρχονται από την εργατική τάξη, μπορεί επίσης να αντιμετωπίζουν διακρίσεις. Μπορεί να αντιμετωπίσουν:

- **Ρατσισμός** από συναδέλφους ή διοικητικούς υπαλλήλους, όπως ο αποκλεισμός από ηγετικούς ρόλους ή η θέωρηση ως λιγότερο ικανών από τους λευκούς εκπαιδευτικούς.
- **ταξικότητα**, όπου οι εκπαιδευτικοί που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα μπορεί να αισθάνονται ότι έχουν λιγότερους πόρους ή δίκτυα σε σύγκριση με τους συναδέλφους που προέρχονται από πιο εύπορες οικογένειες.
- **Τοκενισμός**, όπου αναμένεται να χειριστούν θέματα που σχετίζονται με την ποικιλομορφία ή την πειθαρχία λόγω της φυλής τους, αντί να εκτιμηθούν για την επαγγελματική τους εξειδίκευση.

Ένα συγκεκριμένο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι ένας καθηγητής λατινικών ο οποίος, παρόλο που έχει τα προσόντα και την εμπειρία για να ηγηθεί ενός σχολικού προγράμματος, απορρίπτεται υπέρ ενός λευκού συναδέλφου του. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί στον ρατσισμό (η υπόθεση ότι ο λευκός εκπαιδευτικός είναι πιο "επαγγελματίας") και στον ταξισμό (ο οποίος υποτιμά τις εμπειρίες και τις προοπτικές όσων προέρχονται από χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα). Η άνιση μεταχείριση σε αυτή την περίπτωση είναι η άρνηση ευκαιριών για επαγγελματική ανάπτυξη, η οποία περιορίζει την επαγγελματική ανέλιξη του εκπαιδευτικού και επηρεάζει την ικανότητά του να επηρεάζει τις σχολικές πολιτικές.

Βιβλιογραφία

Derrida, J. (2016). *Of grammatology* (Gayatri Chakravorty Spivak, Trans.). Johns Hopkins University Press.

Douglas, M. (1996). *Natural symbols*. Routledge.

Eurobarometer (2019). *Discrimination in the EU*.

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>

European Commission (2020). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Union of Equality: EU anti-racism action plan 2020 – 2025*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0565>

European Council (2000). *Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0043>

FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2017). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Main results*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-midis-ii-main-results_en.pdf

FRA - European Union Agency for Fundamental Rights (2023). *Being Black in the EU. Experiences of People of African Descent*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black-in-the-eu_en.pdf

Gerstenfeld, M. (2020). *Anti-Jewish Coronavirus Conspiracy Theories in Historical Context*. https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep26356.12.pdf?refreqid=fastly-default%3Acd461460d3bafbf8212ce835c9306cac&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1

Hentges, G. et al (Eds. 2014). *Sprache-Macht-Rassismus*. Metropol. (in German language)

Nduka-Agwu, A. et al (Eds.) (2014). *Rassismus auf gut Deutsch: Ein kritisches Nachschlagewerk zu rassistischen Sprachhandlungen*. (Vol. 1). Brandes & Apsel Verlag. <https://download.e-bookshelf.de/download/0002/7957/02/L-G-0002795702-0030640207.pdf> (in German language)

UNESCO (1978). *Declaration on Race and Racial Prejudice*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/declaration-race-and-racial-prejudice>

United Nations (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Illustrated edition 2015. https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf

United Nations (2001). *Durban Declaration and Programme of Action*. <https://www.un.org/en/fight-racism/background/durban-declaration-and-programme-of-action>

Gomolla, M. & Radthke, F. (2000). *Mechanismen institutionalisierter Diskriminierung in der Schule*, In: Gogolin, I., Nauck, B. (eds) *Migration, gesellschaftliche Differenzierung und Bildung*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-663-10799-6_13 (in German language)

1.1.1 Ο ρατσισμός και οι διατομεακές διακρίσεις ως διάχυτες πτυχές της κοινωνίας που συνδέονται με συστήματα και δομές εξουσίας - και ιεραρχίες, και όχι ως μεμονωμένα περιστατικά.

Τι είναι ο ρατσισμός;

Ορολογία, ορισμοί, μορφές και επίπεδα ρατσισμού

Το ανάγνωσμα αυτό παρέχει βασικές γνώσεις σχετικά με το θέμα του ρατσισμού. Οι μαθητές του σχολείου έρχονται σε επαφή με τον ρατσισμό σε πολλά πλαίσια, είτε επηρεαζόμενοι οι ίδιοι από τον ατομικό ρατσισμό είτε μέσω της κάλυψης του ρατσισμού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναγνωρίσουν και να αντιληφθούν τον ρατσισμό στη συνολική κοινωνική του διάσταση στις ποικίλες και ενίοτε ανεπαίσθητες εκδηλώσεις του, να τον κατονομάσουν και να πάρουν επαγγελματική θέση κατά του ρατσισμού στο πλαίσιο της παιδαγωγικής τους λειτουργίας, των καθηκόντων και των δυνατοτήτων τους. Η αντιμετώπιση του ρατσισμού αποτελεί σημαντικό δομικό στοιχείο για την πρόληψη και διασφαλίζει την εκπαίδευση καθώς και την ικανότητα λόγου και δράσης στον τομέα αυτό. Το πρώτο βήμα είναι να αναλυθεί πώς ορίζεται και χρησιμοποιείται ο ρατσισμός, πώς προέκυψε και αναπτύχθηκε, ποιες μορφές παίρνει ο ρατσισμός και ποια λειτουργία και αποτελέσματα μπορεί να έχει.

Ο ρατσισμός είναι μια μορφή μισανθρωπίας που σχετίζεται με την ομάδα και έχει ως αποτέλεσμα ιδέες¹ και συμπεριφορές διακρίσεων απέναντι σε ανθρώπους με βάση την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τον πολιτισμό ή τη θρησκεία τους, συχνά με βάση εξωτερικά χαρακτηριστικά όπως το χρώμα του δέρματος, το όνομα και η γλώσσα. Ο ρατσισμός επικαλύπτεται με την ξενοφοβία και συχνά είναι δύσκολο να διαχωριστεί από αυτήν.

Διακρίσεις είναι κάθε μορφή (αδικαιολόγητης) μειονεξίας, άνισης μεταχείρισης, περιφρόνησης, υποτίμησης, στιγματισμού, παρενόχλησης, σωματικής ή ψυχολογικής βλάβης, περιθωριοποίησης (αποκλεισμός, μετατροπή σε κάτι ασήμαντο, ασήμαντο), καταπίεσης ή θυματοποίησης (μετατροπή σε θύμα) ατόμων ή ομάδων με βάση τα χαρακτηριστικά ή τις προκαταλήψεις που περιγράφονται παραπάνω και το αίσθημα υπεροχής. Ο ρατσισμός είναι μια ιδεολογία, δηλαδή ένα σύστημα κοινωνικών κανόνων που χρησιμοποιείται για να δικαιολογήσει και να αξιολογήσει κανείς τις δικές του πράξεις και τις πράξεις των άλλων.

Στις κοινωνικές επιστήμες, η εθνότητα αναφέρεται σε μια προσδιορίσιμη κοινωνική ομάδα που αναπτύσσει μια συλλογική ταυτότητα με βάση τη διαισθητική της αυτοεικόνα και την αίσθηση της κοινότητας. Αυτή η εθνότητα μπορεί να βασίζεται σε έναν κοινό αυτοπροσδιορισμό, γλώσσα, καταγωγή, οικονομικό σύστημα, ιστορία, πολιτισμό, θρησκεία ή σύνδεση με μια συγκεκριμένη περιοχή. Υπάρχουν περίπου

¹ βλέπε επίσης την Ενότητα Εισαγωγή TUTOR, Ενότητα 1.3. σχετικά με τις προκαταλήψεις, τις πεποιθήσεις και τις αξίες

1300 καταγεγραμμένες εθνοτικές ομάδες παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένου ενός μεγάλου αριθμού αυτόχθονων λαών.

Η έννοια του ρατσισμού υπερβαίνει την ατομική προκατάληψη, καθώς περιλαμβάνει ένα συστημικό και δομικό φαινόμενο που διακωλύει την ανισότητα και επηρεάζει τη συμπεριφορά των ατόμων μεταξύ τους.

Έτσι, ο ρατσισμός είναι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα που προκύπτει από την ιδέα της ταξινόμησης των ανθρώπων σε ένα ιεραρχικό σύστημα που προβλέπει επίπεδα υποταγής (π.χ. "οι λευκοί είναι καλύτεροι σε ορισμένα πράγματα από τους καφέ ανθρώπους, οι Ασιάτες καλύτεροι σε άλλα πράγματα...").

Τα συστήματα αυτά έχουν τις ρίζες τους σε ιστορικές διαδικασίες και συχνά σε ψευδοεπιστήμες. Στη συνέχεια διαμόρφωσαν ιδεολογίες και συμπεριφορές που επηρέασαν πολλά άλλα μέρη των κοινωνιών μας. Αυτό μπορεί να εξεταστεί από ιστορική σκοπιά, εστιάζοντας στα συστήματα της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού ή μέσα από κοινωνικοοικονομικές ή κοινωνικοανθρωπολογικές προοπτικές.

Θα διαπιστώσουμε, ωστόσο, συχνά ότι η έννοια της "φυλής" και, συνεπώς, του "ρατσισμού" ως ιεραρχικό σύστημα είναι στενά συνυφασμένη με την οικονομική κυριαρχία, τα νομικά συστήματα ή την πολιτική κυριαρχία. Αυτό μπορεί συχνά να αναχθεί σε φυλετικές ιδεολογίες που αναπτύχθηκαν και θεσμοθετήθηκαν για να νομιμοποιήσουν "άδικα" συστήματα. Αυτά μπορεί να είναι γνωστά συστήματα εκμετάλλευσης (π.χ. καταναγκαστική εργασία, δουλεία), αλλά η επιρροή του ρατσισμού μπορεί επίσης να εντοπιστεί σε λεπτές κοινωνικές διαδικασίες, όπως η ιδέα ότι κάποιος άνθρωπος από μια συγκεκριμένη περιοχή ή τόπο είναι πιο τεμπέλης από άλλους. Αυτό μπορεί να εκδηλωθεί σε εσωτερικευμένες συμπεριφορές που θεωρούμε φυσιολογικές και συχνά κατανοούμε ως στερεότυπα - π.χ. "οι Βορειοευρωπαίοι είναι πάντα στην ώρα τους και πιο παραγωγικοί". Τέτοια στερεότυπα μπορεί να είναι λιγότερο "επιβλαβή" κατά μία έννοια (κυρίως επειδή απέχουν περισσότερο από τις υποκείμενες φυλετικές ιδεολογίες), αλλά παρόλα αυτά είναι φανταστικές ιδέες που βασίζονται σε ιδέες για τη φυλή ή όπως θα το έθετε η Mary Douglas:

"Το κοινωνικό σώμα περιορίζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτό το φυσικό σώμα. Η φυσική εμπειρία του σώματος, πάντα τροποποιημένη από τις κοινωνικές κατηγορίες μέσω των οποίων γίνεται γνωστό, συντηρεί μια συγκεκριμένη άποψη της κοινωνίας". (Douglas 1996, σ. 69)

Μέσα στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις είναι αυτές οι λεπτές μορφές στερεοτύπων και κατηγοριών, οι οποίες παράγουν εσωτερικευμένες συμπεριφορές που συχνά ενώνονται και σχηματίζουν δομές διακρίσεων. Οι δομές εξουσίας μέσα στις κοινωνίες -που περιλαμβάνουν πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς θεσμούς- παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση και αναπαραγωγή αυτών των (φυλετικών) ιεραρχιών. Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί βρίσκονται στο επίκεντρο και των τριών - τόσο μέσω επίσημων μηχανισμών, όπως νόμοι, πολιτικές και οικονομική

επιρροή/απαιτήσεις, όσο και μέσω ανεπίσημων μηχανισμών, συμπεριλαμβανομένων των πολιτισμικών αφηγήσεων και των κοινωνικών κανόνων. Ο ρατσισμός συχνά ενσωματώνεται σε αυτούς τους θεσμούς, επηρεάζοντας την κατανομή της εξουσίας και των προνομίων με τρόπους που ευνοούν σταθερά την κυρίαρχη ομάδα, ενώ περιθωριοποιούν άλλες. Αυτό είναι πιο εμφανές όταν αναλύεται η διδακτέα ύλη της λογοτεχνίας στα σχολεία - αυτό που συχνά θεωρείται "υψηλή κουλτούρα" έχει επίσης διαμορφωθεί κυρίως από μια κυρίαρχη προοπτική. Αυτό διαγωνίζεται στη συνέχεια σε ολόκληρη την κοινωνία με τη σύγκριση της γλώσσας και του λεξιλογίου των ανθρώπων, καθώς και των γνώσεών τους για αυτά τα συγκεκριμένα λογοτεχνικά έργα (π.χ. συχνά θεωρείται πιο κατάλληλο να αναφερθεί ο Όσκαρ Ουάιλντ παρά ο Λου Ξουν). Τέτοιες (κοινωνικές) ιεραρχίες, που διαμορφώνονται από δομές εξουσίας, οργανώνονται, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, γύρω από κατηγορίες όπως η φυλή, η τάξη και το φύλο που διασταυρώνονται μεταξύ τους.

Αυτό αναφέρεται συχνά ως πολιτισμική ηγεμονία, όπου οι κυρίαρχες ομάδες ελέγχουν την παραγωγή και τη διάδοση ιδεών, κανόνων και αξιών, οι οποίες με τη σειρά τους εσωτερικεύονται μέσω διαδικασιών κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης. Η διαδικασία αυτή λαμβάνει χώρα σε πολιτιστικό και ιδεολογικό επίπεδο, διασφαλίζοντας την ισχύ της "κυρίαρχης" ομάδας περιθωριοποιώντας τις εναλλακτικές προοπτικές. Ως αποτέλεσμα, η κοινωνική τάξη εμφανίζεται "φυσική" και υποστηρίζεται από την πλειοψηφία της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των περιθωριοποιημένων ομάδων.

Αυτό γίνεται φανερό όταν εξετάζουμε τον αντιτσιγγανισμό ως ένα τέτοιο σύστημα. Οι Ρομά απεικονίζονται ως ξένοι και αδέσμευτοι, δημιουργώντας μια αρνητική αντανάκλαση στην αστική (σημερινή "μεσαία τάξη"), εθνικά καθορισμένη ταυτότητα. Αυτή η εικόνα χρησιμεύει για να επιβεβαιώσει τις κοινωνικές αξίες, όπως η εργατικότητα και η πειθαρχία, ενώ απεικονίζει κάθε απόκλιση ως απειλητική. Με αυτόν τον τρόπο νομιμοποιείται ο αποκλεισμός αυτών των ομάδων και η κυρίαρχη κουλτούρα παραμένει αδιαμφισβήτητη.

Η προβολή αρνητικών χαρακτηριστικών σε περιθωριοποιημένες ομάδες αποσπά την προσοχή από τις εσωτερικές συγκρούσεις της κοινωνίας και ενισχύει την αντίληψη ότι η κυρίαρχη ομάδα είναι ηθικά ανώτερη. Αυτό σταθεροποιεί την κοινωνική τάξη, καθώς κάθε μορφή αντίστασης ή απόκλισης θεωρείται παράνομη.

Στο σχολικό πλαίσιο, οι Ρομά είναι η μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη, αλλά σχεδόν άορατη. Οι "Ρομά" είναι μια ετερογενής εθνοτική ομάδα και ως εκ τούτου αποτελούνται από διαφορετικές ομάδες με διαφορετικά ονόματα. Τόσο οι αυτοπροσδιορισμοί όσο και οι ξένες ονομασίες χρησιμοποιούνται συνήθως ως εθνονόματα: Arlija, Calé, Gurbet, Kaale, Kalderaš, Lovara, Manuš, Sepečides, Sinti, Ursari κ.ά. Πολλές ομάδες αναφέρονται επίσης στον εαυτό τους ως Ρομά ή στην αγγλόφωνη περιοχή ως Travelers—Οι Ρομά συνοψίζονται και συνοψίζονται συχνά

κάτω από τον υποτιμητικό όρο "Τσιγγάνοι" (βλ. Derrida 2016)². Ωστόσο, η ιστορία και ο πολιτισμός αυτών των εθνοτικών ομάδων αναγνωρίζονται μόνο εν μέρει στη δημόσια συνείδηση, αν αναγνωρίζονται καθόλου. Ενώ η ιδέα της "απάτης" συνεχίζει την ιστορία της καχυποψίας απέναντι στους Ρομά. Αυτό αναπαράγεται και στα σχολεία μέσω της επισήμανσης των παιδιών με στερεότυπα εκπαιδευτικών ελλειμμάτων- όντας το δικό μας μέρος μιας μακράς ιστορίας των "τσιγγάνικων στερεοτύπων". Μια τέτοια επισήμανση όχι μόνο διαιωρίζει αυτά τα επιβλαβή στερεότυπα αλλά και ενισχύει την περιθωριοποίηση αυτών των κοινοτήτων δικαιολογώντας πρακτικές αποκλεισμού εντός των εκπαιδευτικών συστημάτων. Στην ουσία, αυτά τα στερεότυπα χρησιμεύουν ως μέσο διατήρησης των κοινωνικών ιεραρχιών, παρουσιάζοντας τους Ρομά ως εγγενώς ανίκανους να ενσωματωθούν στην κυρίαρχη κουλτούρα, νομιμοποιώντας έτσι τον αποκλεισμό τους.

Αυτό το εθνικιστικό και φυλετικά συγκροτημένο "εμείς" αντανακλάται επίσης στην ιδεολογική δομή του "völkisch" (εθνο-εθνικιστικού) αντισημιτισμού, ο οποίος τοποθετεί τους Εβραίους ως "παρασιτικούς". Και τα δύο πρότυπα βασίζονται σε έννοιες καθαρότητας που έχουν νομιμοποιήσει δολοφονικές πρακτικές στο σύγχρονο ρατσισμό. Ανάλογα με τον αντισημιτισμό, ο αντιτσιγγανισμός έχει γίνει μια "παγωμένη ιδέα", αν και δεν είναι ο φόβος της καταδίωξης από έναν "πανίσχυρο και ύπουλο εχθρό", αλλά μάλλον μια δυσφορία που μοιάζει με αηδία. Ο αντισημιτισμός περιλαμβάνει την ιδέα μιας "εβραϊκής" φιγούρας που είναι ισχυρή, έξυπνη και ικανή να ασκεί επιρροή. Αντίθετα, ο αντισημιτισμός αφορά περισσότερο την αντίληψη της κατωτερότητας και της απρέπειας. Και τα δύο ιδεολογικά πρότυπα κατασκευάζουν αντι-εικόνας του εαυτού, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να παρουσιάσει κανείς τον εαυτό του ως έντιμο, αξιοπρεπή και εργατικό.

Όπως έχει ήδη συζητηθεί, ο πολιτισμικός ρατσισμός εξυπηρετεί τη λειτουργία του διαχωρισμού των ανθρώπων σε ένα εθνικό "εμείς" και σε ξεχωριστούς "άλλους" - συγκεκριμένα, όσοι προσδιορίζονται ως μουσουλμάνοι (μετα)μετανάστες κατηγορούνται συχνά ότι υπονομεύουν την εθνική-πολιτισμική τάξη. Ένα εργαλείο αυτής της κατηγορίας είναι η απόδοση ενός ειδικά μουσουλμανικού αντισημιτισμού, ο οποίος θεωρείται εισαγόμενος επειδή όσοι εκπροσωπούνται ως μουσουλμάνοι χαρακτηρίζονται με αυτόν τον τρόπο ως μη ανήκοντες στις (ευρωπαϊκές) κοινωνίες ή στην ευρωπαϊκή πολιτισμική σφαίρα (που υποτίθεται ότι έχουν ξεπεράσει τον αντισημιτισμό).

Ο αντιμουσουλμανικός πολιτισμικός ρατσισμός διαδίδεται στην Ευρώπη κυρίως από δεξιούς λαϊκιστές και έχει υιοθετηθεί από καθιερωμένα κόμματα, με αποτέλεσμα οι Ευρωπαίοι μουσουλμάνοι να αισθάνονται ξένοι στις ίδιες τους τις χώρες. Η συνύπαρξη του να είσαι και μουσουλμάνος και Ευρωπαίος αρνείται, ανεξάρτητα από το πώς αντιλαμβάνεται και ζει κανείς τη δική του θρησκευτική ταυτότητα, ιδίως από τη στιγμή που για πολλούς το να είναι μουσουλμάνοι δεν θα έπαιζε τόσο σημαντικό

² Αποφασίσαμε να ακολουθήσουμε την ιδέα του Jacques Derrida να χτυπήσουμε τους δυσφημιστικούς όρους. Με αυτόν τον τρόπο παραμένει η σημασιολογική απόδοση του νοήματός του, ενώ η εγκυρότητα του όρου αναιρείται.

ρόλο στη ζωή τους αν δεν υπήρχε ο αντιμουσουλμανικός ρατσισμός. Σε αυτό, μοιάζει με τον αντισημιτισμό, ο οποίος πλήττει τους Εβραίους που μπορεί να θεωρούν ότι η εβραϊκότητά τους έχει μόνο περιστασιακή ή καθόλου σημασία για την καθημερινή τους ζωή. Ωστόσο, η παρατήρηση του αντι-ισραηλινού αντισημιτισμού³ σε ορισμένους πολιτικοποιημένους και ριζοσπαστικοποιημένους κύκλους παρέχει την ευκαιρία να προπαγανδιστεί η διαρκώς αμφισβητούμενη υπαγωγή του Ισλάμ σε μια "δυτική" κοινωνία. Ενώ το "δυτικό" μπορεί να νοηθεί ως μια εξελιγμένη μορφή της πλέον ταμπού έννοιας του "πολιτισμένου", το γεγονός ότι ο αγώνας κατά του αντισημιτισμού χρησιμοποιείται για αυτόν τον σκοπό είναι κάτι παραπάνω από παράδοξο. Στη μακρά ιστορία του αντισημιτισμού στην Ευρώπη, πρόκειται για την άρνηση του ανήκειν και την αποξένωση μιας φυλετικής ομάδας, η οποία τον εικοστό αιώνα διαμορφώθηκε και εφαρμόστηκε ως εθνικιστική ιδεολογία με στόχο τη γενοκτονία. (Nduka-Agwu & Hornscheidt, 2010)

Το αντιρατσιστικό εκπαιδευτικό έργο που αντιμετωπίζει τον αντιμουσουλμανικό ρατσισμό λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των σχέσεων των μουσουλμάνων με το Ισλάμ και τους μουσουλμάνους παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας μη θρησκευτικής ζωής. Αποφεύγει κάθε γενίκευση και προβληματίζεται σχετικά με τους ομαδικούς σχηματισμούς. Τόσο η κριτική του αντισημιτισμού όσο και ο αντιρατσισμός απαιτούν μια αυτοαναστοχαστική προσέγγιση της κριτικής, η οποία προσπαθεί πάντα να λαμβάνει υπόψη της τον δικό της κανονικοποιημένο αντισημιτισμό και ρατσισμό.

Σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει επίσης να το προσεγγίσουμε από τη σκοπιά της "θρησκευτικοποίησης" (ο όρος αυτός επινοήθηκε στα γερμανικά από την Claudia Brunner στο Brunner 2011) ως μια κοινωνικά σημαντική διάσταση των διακρίσεων. Έτσι, είναι σημαντικό να διακρίνουμε αν μια παραδοχή ρατσισμού εδραιώνεται μέσω της "θρησκευτικοποίησης" -πραγματοποιώντας έτσι μια συγκεκριμένη μορφή πολιτιστικοποιημένου ρατσισμού- ή αν πρόκειται για μια μορφή κοινωνικής υποτίμησης του ανήκειν σε μια θρησκευτική ομάδα ή μια θρησκευτική πράξη ή πρακτική. Για παράδειγμα, οι επίσημες, γενικές αργίες σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες βασίζονται αποκλειστικά σε χριστιανικές τελετές και εορτασμούς. Αυτό καθιερώνει τον χριστιανισμό ως τον θρησκευτικό κανόνα για τη ζωή μέσα στο κράτος. Ως αποτέλεσμα, ο χριστιανισμός είναι προνομιούχος ως θρησκεία από το κράτος. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για όλες τις "μουσουλμανικές χώρες". Σε ορισμένα πλαίσια, ωστόσο, η κυρίαρχη θρησκεία "αποθρησκευτικοποιείται", για παράδειγμα, οι θρησκευτικές πράξεις, εγκαταστάσεις ή αντικείμενα στα σχολεία και σε άλλους δημόσιους χώρους δεν θεωρούνται μονομερείς θρησκευτικές εκφράσεις σε δημόσιους χώρους, αλλά πολιτιστικές παραδόσεις. Όταν σε μία μόνο θρησκεία

³ Το κριτήριο για τον εντοπισμό του αντι-ισραηλινού αντισημιτισμού είναι η απονομιμοποίηση του κράτους του Ισραήλ. Εάν αρνείται το δικαίωμα του Ισραήλ να υπάρχει, αυτό συνιστά μια αντισημιτική θέση, η οποία από μόνη της είναι ιστορικά ανίδη, διότι αγνοεί την ιστορία των διώξεων του ευρωπαϊκού εβραϊσμού και την αναζήτηση ενός ασφαλούς τόπου για όλους τους Εβραίους σε όλο τον κόσμο. Αντίθετα, η συγκεκριμένη κριτική των ισραηλινών πολιτικών και των εκπροσώπων τους δεν είναι απαραίτητο να χαρακτηριστεί αντισημιτική.

δίνεται το προνόμιο να θεωρείται ουδέτερη, φυσιολογική ή μέρος της τοπικής παράδοσης και αυτογνωσίας, αυτό έχει δυσμενείς συνέπειες για τις άλλες θρησκείες και τις θρησκευτικές πρακτικές. Και στις δύο περιπτώσεις, ωστόσο, αυτό δεν συνιστά ρατσισμό ή μορφή θρησκευτικού ρατσισμού. Όταν όμως οι άνθρωποι άλλων θρησκειών υποθέτουν συλλογικά ότι δεν θα μπορέσουν ποτέ να αποτελέσουν πλήρως μέρος του συνολικού κανόνα, τότε αυτό αποτελεί ρατσισμό ρατσισμού και θρησκαιοποίησης - αφού δημιουργεί ένα σύστημα στο οποίο μια ομάδα είναι εγγενώς "διαφορετική" στην αποδιδόμενη "νοοτροπία" ή στον τρόπο σκέψης της και αποτοπίζεται. (Nduka-Agwu & Hornscheidt, 2010)

Ο θρησκευτικός ρατσισμός διασταυρώνεται περαιτέρω με άλλα χαρακτηριστικά που συχνά αποδίδονται σε άλλους, όπως το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, το μορφωτικό υπόβαθρο, το φύλο και η σεξουαλικότητα, καθώς λειτουργεί επίσης μέσα σε πλαίσια που υπεραπλουστεύουν τις ταυτότητες. Έτσι, φαντάζονται παράμετροι και άξονες και διαφορετικές εννοιολογήσεις του άλλου στρέφονται η μία εναντίον της άλλης. Έτσι, η θρησκεία αποδίδεται στην εθνικότητα ή στο χρώμα του δέρματος, ενώ η κοινωνικοοικονομική κατάσταση καθορίζει πόσο απομακρυσμένος ή ευσεβής φαντάζεται ότι είναι ο άλλος (Brunner, 2011).

Στη μελέτη EU-MIDIS II (μια μελέτη που συνέλεξε πληροφορίες από 25.515 ερωτηθέντες με διαφορετικό εθνοτικό μειονοτικό και μεταναστευτικό υπόβαθρο σε 28 κράτη μέλη της ΕΕ) του 2017, οι μισοί από τους ερωτηθέντες που είχαν βιώσει διακρίσεις ανέφεραν ως λόγο το χρώμα του δέρματός τους (βλ. FRA 2017, σ. 15). Τα πιο πρόσφατα συγκριτικά στοιχεία σχετικά με τις εμπειρίες των ατόμων αφρικανικής καταγωγής σε 13 κράτη μέλη της ΕΕ δίνει η έκθεση του FRA "Being Black in the EU" (2022) (βλ. FRA 2023). Μεταξύ των κυριότερων αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι *"σχεδόν τα μισά άτομα αφρικανικής καταγωγής που συμμετείχαν στην έρευνα, βιώνουν φυλετικές διακρίσεις, μια αύξηση από 39% το 2016 σε 45% το 2022"* και *"οι διακρίσεις παραμένουν αόρατες: μόνο το 9% των θυμάτων καταγγέλλουν περιστατικά και πολύ λίγοι καταγγέλλουν περιστατικά σε φορέα ισότητας"*. Τα στοιχεία της μελέτης δείχνουν επίσης ότι *"πάνω από τα μισά άτομα αφρικανικής καταγωγής αισθάνονται ότι ο πιο πρόσφατος αστυνομικός τους έλεγχος ήταν αποτέλεσμα ρατσιστικού προφίλ"* και *"τα περισσότερα θύματα ρατσιστικής βίας υποφέρουν από ψυχολογικά προβλήματα και ανησυχούν μήπως τους ξαναπροσκολλήσουν"*. Μια ευρεία συζήτηση σχετικά με τους υποτιμητικούς όρους αφορούσε επίσης τους ΡοC, οι οποίοι συχνά βλέπουν να αναφέρονται στους εαυτούς τους με ρατσιστικούς όρους που δεν έχουν επιλέξει ως αυτοπροσδιορισμό και οι οποίοι χρησιμεύουν για να τους δαιμονοποιήσουν, να τους παρουσιάσουν ως εξωτικούς και να τους μετατρέψουν σε "άλλους".

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι οι ρατσιστικές κοσμοθεωρίες χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι οι άνθρωποι θεωρούνται μέρος μιας υποτιθέμενης ομοιόμορφης ομάδας που είναι "διαφορετική" ή "άλλη". Συνήθως τους αποδίδονται αρνητικά, υποτιμητικά χαρακτηριστικά. Τέτοια στερεότυπα, προκαταλήψεις και πρότυπα σκέψης είναι βαθιά ριζωμένα στην κοινωνία. Ως αποτέλεσμα της κατηγοριοποίησης σε ομάδες, οι άνθρωποι υποτιμώνται, μειονεκτούν και περιθωριοποιούνται σε

σύγκριση με τη "δική" τους ομάδα. Η βία δικαιολογείται επίσης με αυτόν τον τρόπο. Στα συγκεκριμένα πλαίσια των χωρών εταίρων του TUTOR, οι διάφορες μορφές ρατσισμού ποικίλλουν ανάλογα με τις ιστορικές και κοινωνικές εξελίξεις.

Ο ρατσισμός μπορεί επίσης να εμφανιστεί σε συνδυασμό με διακρίσεις και μίσος για άλλους λόγους, όπως το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ηλικία ή η αναπηρία, ή κατά των μεταναστών. Στην κατηγορία "γυναίκα", για παράδειγμα, οι μετανάστριες, οι γυναίκες με αναπηρία ή οι γυναίκες Ρομά μπορεί να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο συστημικών διακρίσεων και τείνουν να αποκλείονται από τις πολιτικές ισότητας που εστιάζουν αποκλειστικά στο "φύλο" ως την κύρια διάσταση που οδηγεί στις ανισότητες μεταξύ των φύλων. Αυτό πρέπει να αναγνωριστεί μέσω μιας διατομεακής προσέγγισης.⁴ Το φαινόμενο της διατομεακότητας έχει κερδίσει μεγάλη προσοχή στην Ευρώπη τα τελευταία δέκα χρόνια, τόσο σε ακαδημαϊκό επίπεδο όσο και όλο και περισσότερο στον τομέα της πολιτικής.

Ο ρατσισμός μπορεί να εκδηλωθεί σε διάφορα επίπεδα:

- **Ατομικός ρατσισμός**

Οι πιο προφανείς είναι οι άμεσες εκφράσεις ατομικού ρατσισμού, για παράδειγμα με τη μορφή υποτιμητικών σχολίων, προσβολών, χρήσης ορισμένων ρατσιστικών όρων, υποτιμητικών χειρονομιών/προσωπικών εκφράσεων ή σωματικής βίας.

Οι λιγότερο σαφείς μορφές ρατσισμού περιλαμβάνουν εκείνες που βασίζονται σε ασυνείδητες προκαταλήψεις, οι οποίες όμως μπορεί να είναι εξίσου επιβλαβείς. Οι ρατσιστικές, υποτιμητικές προκαταλήψεις και τα στερεότυπα χρησιμοποιούνται συχνά απρόσεκτα και μεταδίδονται με απερίσκεπτες δηλώσεις.

- **Κοινωνικός ρατσισμός**

Με βάση τις ιστορικά αναπτυγμένες σχέσεις εξουσίας και τις συναφείς διακρίσεις μεταξύ των ανθρώπων, οι υποτιμήσεις και τα μειονεκτήματα αντανακλώνται στις κοινωνικές συζητήσεις μέσω επαναλαμβανόμενων, συχνά στερεοτυπικών αποδόσεων, ετικετών και εικόνων, οι οποίες συχνά χρησιμοποιούνται χωρίς προβληματισμό και χωρίς επίγνωση της ανακρίβειας και των αποτελεσμάτων τους και ενίοτε διαδίδονται και μέσω των μέσων ενημέρωσης.

- **Θεσμικός ρατσισμός**

Οι ρατσιστικές συμπεριφορές και οι διακρίσεις μπορούν να εδραιωθούν σε κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς και οργανώσεις, στις δομές τους και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Τότε τα άτομα δεν ενεργούν με διακριτικό τρόπο από τα δικά τους κίνητρα, αλλά οι καθιερωμένοι κανόνες, οι διαδικασίες και οι ρουτίνες του θεσμού ευθύνονται για τις ρατσιστικές διακρίσεις. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στο να εμποδίζονται άτομα με

⁴ Βλέπε Εισαγωγικό μάθημα 5.1. Τι είναι η διαθεματικότητα;

συγκεκριμένα χαρακτηριστικά να έχουν ίση πρόσβαση στην εργασία, την υγειονομική περίθαλψη, τη στέγαση, τη χρηματοδότηση ή την εκπαίδευση.

- **Δομικός ρατσισμός**

Εάν ο ρατσισμός είναι βαθιά ριζωμένος στην κοινωνία, με την πάροδο του χρόνου δημιουργούνται δομές που προωθούν τον διαχωρισμό (διαχωρισμό και αποκλεισμό), για παράδειγμα σε σχέση με τη στέγαση, και διαιωρίζουν και βαθαίνουν τον ρατσισμό, για παράδειγμα με το γεγονός ότι ορισμένα άτομα και ομάδες πληθυσμού εκπροσωπούνται ελάχιστα ή είναι ελάχιστα ορατά σε σημαντικές θέσεις - για παράδειγμα στην πολιτική, την επιστήμη, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή τις επιχειρήσεις.

1.1.2. Εξετάστε τα συστημικά εμπόδια και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μαθητές από περιθωριοποιημένες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων νομικών θεμάτων, περιορισμών των δικαιωμάτων και εμποδίων στη δράση μέσα στην κοινωνία (π.χ. εκπαίδευση, απασχόληση, υγειονομική περίθαλψη).

Συστημικά εμπόδια και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μαθητές από περιθωριοποιημένες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες

Η ένταξη στα σχολεία απαιτεί όχι μόνο την αντιμετώπιση των ατομικών προκαταλήψεων, αλλά και την κατανόηση των συστημικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι μαθητές από περιθωριοποιημένες φυλετικές και εθνοτικές ομάδες. Αυτή η ανάγνωση διερευνά πώς ο συστημικός ρατσισμός επηρεάζει την εκπαίδευση και πώς μπορεί να οδηγήσει στο διαχωρισμό και την περιθωριοποίηση των μαθητών μειονοτήτων και των οικογενειών τους. Αναλογιζόμενοι αυτές τις δομές, μπορείτε να αποκτήσετε μεγαλύτερη επίγνωση του τρόπου με τον οποίο διαιωρίζονται (ακούσια) οι ανισότητες.

Οι μηχανισμοί των θεσμοθετημένων διακρίσεων λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα από τα χαρακτηριστικά και τις επιδόσεις των μαθητών, αλλά και τις στάσεις και τις συμπεριφορές των εκπαιδευτικών. Καθώς ο δομικός ρατσισμός είναι ενσωματωμένος σε ρουτίνες και διαδικασίες, οι διακρίσεις είναι συχνά δύσκολο να αναγνωριστούν - σε αντίθεση με την περίπτωση μεμονωμένων ρατσιστικών δηλώσεων. Το μεμονωμένο άτομο δεν αποφασίζει απαραίτητα συνειδητά να κάνει διακρίσεις εις βάρος μιας ομάδας, αλλά οι δομές ενός θεσμού οδηγούν σε αυτό.

Παραδείγματα συστημικού (εδώ για τον κοινωνικό, θεσμικό ή δομικό) ρατσισμού:

- Η πανδημία του κοροναϊού οδήγησε σε κατακόρυφη αύξηση των αναφορών ρατσιστικών και μισανθρωπικών περιστατικών και η κρίση που προέκυψε είχε δυσανάλογα αρνητικό αντίκτυπο στις φυλετικές και εθνοτικές

μειονοτικές ομάδες με τη μορφή υψηλότερων ποσοστών θανάτου και μόλυνσης.

- Η φυλετική σκιαγράφηση και η αστυνομική βία πλήττουν κυρίως τα έγχρωμα άτομα, τα οποία πλήττονται συχνότερα από αδικαιολόγητους ελέγχους, ενώ από την άλλη πλευρά πολύ σπάνια καταγγέλλουν ρατσιστικές επιθέσεις λόγω εμπειριών διακρίσεων.

Τα ακόλουθα παραδείγματα κινδύνων διακρίσεων μπορούν να εντοπιστούν στον σχολικό τομέα:

- Αντιμετώπιση των διαφορετικών γλωσσικών επιπέδων: οι μαθητές με γλώσσα διαφορετική από την εθνική γλώσσα δεν λαμβάνουν επαρκή υποστήριξη ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στα μαθήματα επί ίσοις όροις
- Βαθμολόγηση, π.χ., σύμφωνα με τη Γερμανίδα εκπαιδευτική ερευνήτρια Mechthild Gomolla: *"Όταν οι εκπαιδευτικοί απονέμουν βαθμούς, συχνά καθοδηγούνται από σιωπηρές προσδοκίες κανονικότητας και καθιερωμένες σχολικές ρουτίνες. Αυτές οι ρουτίνες είναι προσανατολισμένες προς τα παιδιά που μεγαλώνουν με τα γερμανικά ως πρώτη γλώσσα. Οι μαθητές των οποίων η πρώτη γλώσσα δεν είναι τα γερμανικά βαθμολογούνται επομένως χαμηλότερα από ό,τι είναι στην πραγματικότητα σε όλα τα μαθήματα - και όχι μόνο στα γερμανικά".* (Gomolla & Radthke, 2000)
- Ο διαχωρισμός⁵, π.χ. κατά τη μετάβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, από τις χώρες εταίρους του TUTOR είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στην Αυστρία, όπου η απόφαση για περαιτέρω εκπαίδευση λαμβάνεται συνήθως μετά την τέταρτη τάξη. Για παράδειγμα, συμβαίνει τακτικά ότι τα παιδιά που μαθαίνουν για πρώτη φορά γερμανικά στο νηπιαγωγείο χρειάζονται κάποιο χρόνο για να καλύψουν τη γλωσσική τους διαφορά. Τα περισσότερα από αυτά το καταφέρνουν, αλλά ως αποτέλεσμα της επιλογής μετά την τέταρτη τάξη, τα περισσότερα από αυτά δεν φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Περιθωριοποίηση των γονέων της μειονότητας - π.χ. με την αρχή της πλειοψηφίας που ψηφίζει για κοινές δραστηριότητες
- Τα σχολικά βιβλία και το λοιπό σχολικό υλικό συχνά δεν σχεδιάζονται χωρίς διακρίσεις. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, σχεδιάζονται με βάση ένα ομοιογενές αυτοφυές λευκό-χριστιανικό μαθητικό σώμα και χαρακτηρίζονται από στερεοτυπικές, ρατσιστικές και αποκλειστικές αφηγήσεις.⁶

Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι τα άτομα δεν φέρουν καμία ευθύνη. Οι δομές είναι αρχικά στη θέση τους, αλλά το άτομο μπορεί και πρέπει να προβληματιστεί σχετικά με αυτές και (μόνο) ως συνέπεια να δράσει σύμφωνα με αυτές.

⁵ Ο διαχωρισμός απαγορεύεται ρητά στο δίκαιο των Ηνωμένων Εθνών ως ανεξάρτητη μορφή διάκρισης, δεν είναι σαφής στο δίκαιο της ΕΕ και αποτελεί αιτία πολλών διαφορών, εν μέρει επειδή θα μπορούσε να οδηγήσει σε σύγκρουση με την ελεύθερη (σχολική) επιλογή των γονέων.

⁶ Δείτε επίσης την Ενότητα Εισαγωγή του TUTOR, Ενότητα 1.1. σχετικά με τη δύναμη της γλώσσας.

Βιβλιογραφία

Gomolla, M., Radthke, F. (2000). *Mechanismen institutionalisierter Diskriminierung in der Schule*, In: Gogolin, I., Nauck, B. (eds) *Migration, gesellschaftliche Differenzierung und Bildung*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.

1.1.3 Διερεύνηση των βασικών στοιχείων των ιστορικών και σημερινών μεταναστευτικών διαδικασιών και των σχετικών κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων

Βασικά στοιχεία των ιστορικών και σημερινών μεταναστευτικών διαδικασιών και των συναφών κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων

Η ανάγνωση αυτή εισάγει τις ιστορικές και σύγχρονες μεταναστευτικές διαδικασίες και τις κοινωνικές και πολιτικές τους επιπτώσεις. Δίνει έμφαση στον μακροχρόνιο ρόλο της μετανάστευσης στη διαμόρφωση πολιτισμών και κοινωνιών και αμφισβητεί την έννοια της πολιτισμικής και εθνοτικής καθαρότητας. Εξετάζει επίσης τον αντίκτυπο του συστημικού ρατσισμού, των διακρίσεων και των ψευδοεπιστημονικών θεωριών της εθνότητας στη μετανάστευση και πώς συνέβαλαν στην περιθωριοποίηση. Η κατανόηση αυτών των δυναμικών αποτελεί προϋπόθεση για να σκεφτούμε κριτικά για τον τρόπο με τον οποίο οι αφηγήσεις για τη μετανάστευση επηρεάζουν τις σύγχρονες κοινωνικές δομές και την εκπαίδευση.

Στο πλαίσιο των σημερινών φαινομένων ρατσισμού και διακρίσεων, είναι σημαντικό να τονιστεί η μακρά ιστορία της ανθρώπινης μετανάστευσης και της συνακόλουθης πολιτιστικής και εθνοτικής διασύνδεσης που αποτελούσε πάντοτε μέρος του ανθρώπινου πολιτισμού. Τα ιστορικά πρότυπα μετανάστευσης δείχνουν ότι η Ευρώπη, και μάλιστα ολόκληρος ο κόσμος, ήταν πάντα ένα δίκτυο διαφορετικών πολιτισμών και λαών. Αυτή η ιστορία αμφισβητεί την έννοια της πολιτισμικής ή εθνοτικής διάκρισης και αναδεικνύει τη συμβολή των διαφορετικών ομάδων στην ανάπτυξη των κοινωνιών.

Η μελέτη της μετανάστευσης δείχνει επίσης πώς οι διακρίσεις και ο αποκλεισμός έχουν συχνά συνοδεύσει αυτές τις μετακινήσεις, είτε μέσω αναγκαστικών μεταναστεύσεων, όπως η εκδίωξη των Εβραίων και των μουσουλμάνων κατά τη διάρκεια της Reconquista στην Ιβηρική Χερσόνησο, είτε μέσω συστηματικού ρατσισμού, όπως η μεταχείριση των αποικιοκρατούμενων λαών. Εκτός από τον αποικισμό, οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι είχαν επίσης καθοριστικό αντίκτυπο στα σύγχρονα μεταναστευτικά πρότυπα και έφεραν τα ζητήματα του ρατσισμού και των διακρίσεων στο προσκήνιο της παγκόσμιας συνείδησης. Οι μαζικές εκτοπίσεις, οι αναγκαστικές μεταναστεύσεις και η εμφάνιση φυλετικών ιδεολογιών είχαν διαρκή αντίκτυπο στην αντίληψη της εθνικότητας και της φυλής στις κοινωνίες. Τα πρότυπα αποκλεισμού και βίας είχαν μακροχρόνιες επιπτώσεις και διαμόρφωσαν εθνικές ταυτότητες και κοινωνικές δομές.

Στα προηγούμενα μέρη της ενότητας, συνδέσαμε τον ρατσισμό με την έννοια της ίδιας της φυλής και με το πώς είναι συνυφασμένος με πολλές πτυχές της κοινωνίας μας, πώς συχνά εσωτερικεύεται σε ανεπαίσθητες μορφές μέσω της κοινωνικοποίησης και της εκπαίδευσης, οδηγώντας στην κανονικοποίηση των φυλετικών ανισοτήτων και στην αναπαραγωγή των στερεοτύπων από γενιά σε γενιά. Μπορούμε να δούμε πώς ο ρατσισμός λειτουργεί ως μια συστημική δύναμη που τόσο προκύπτει από τις κοινωνικές ιεραρχίες όσο και τις συντηρεί. Ωστόσο, ποιο είναι κάποιο συγκεκριμένο ιστορικό υπόβαθρο και ποια είναι η εξέλιξή του;

Η μετανάστευση αποτέλεσε συχνά έναν καμβά για τη φαντασία του "άλλου" - τόσο μέσω της ηγεμονικής και ιμπεριαλιστικής μετανάστευσης όσο και μέσω της αναγκαστικής μετανάστευσης. Μέχρι τον 19ο αιώνα, η μετανάστευση αποτελούσε μέρος μιας διαδικασίας διαπραγματεύσεως κατά την οποία οι συγκρουόμενες ομάδες έπρεπε είτε να διαπραγματευτούν σε ένα λιγότερο ή περισσότερο αμοιβαίο σύστημα είτε να δημιουργήσουν συστήματα νομιμοποίησης της χρήσης βίας. Αυτό θα μπορούσε να είναι μια εισβολή, μια αποικιοκρατική δύναμη αλλά και υπάρχουσες δομές αποκλεισμού που προσπαθούσαν να ελέγξουν την εισροή ανθρώπων που εισέρχονταν. Ωστόσο, με τον 19^ο αιώνα αυτό το σύστημα ασάφειας άρχισε να διορθώνεται μέσω της δημιουργίας "εθνών" και εθνικών κρατών. Η έννοια της πλήρους κυριαρχίας μιας εθνοτικής ομάδας πάνω σε μια συγκεκριμένη γη με σταθερά σύνορα είναι επομένως μια πολύ πρόσφατη εξέλιξη. Αυτή η έννοια του έθνους βασίστηκε τότε σε φυλετικές ιδέες και νομιμοποιήθηκε μέσω της νοηματοδότησης ομάδων ανθρώπων και συχνά της δημιουργίας ιστορικών αφηγήσεων.

Αυτό είναι πολύ εμφανές στις μεταναστευτικές πολιτικές των πρώτων Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, οι οποίες με τη σημερινή αντίληψη έδιναν τυχαία προτεραιότητα και έκαναν διακρίσεις εις βάρος ορισμένων ομάδων. Ωστόσο, την εποχή της εφαρμογής τους, οι πολιτικές βασίζονταν σε θεωρίες και ιδέες για τη φυλή, οι οποίες συχνά ήταν στενά συνδεδεμένες με την ψευδοεπιστήμη της φυλής και τις ψευδοεπιστημονικές ιδέες.

Αν και μπορεί κανείς να αναζητήσει προηγούμενες εξελίξεις της ιδέας της "φυλής" σε όλη την ιστορία, η εννοιολόγηση μιας συστηματικής διάκρισης με βάση τη φυλή μπορεί να εντοπιστεί κυρίως στις ψευδοεπιστήμες που αρχίζουν να αναδύονται μετά την Επιστημονική Επανάσταση και την επακόλουθη ανάπτυξη της επιστήμης ως συστηματικού κλάδου που οργανώνει και κατηγοριοποιεί τη γνώση. Πηγαίνοντας πίσω στον 18^ο αιώνα, ο Carl Linnaeus ανέπτυξε το σύστημα ταξινόμησης που χρησιμεύει ως βάση για την ταξινόμηση όλων των ζωντανών ειδών, το οποίο σε μεγάλο μέρος του εξακολουθεί να χρησιμοποιείται. Ωστόσο, εκτός από την ομαδοποίηση των ζώων και των φυτών σε οικογένειες και είδη, ο Λινναίος ανέλαβε επίσης την ταξινόμηση της ανθρωπότητας, χωρίζοντάς την σε διακριτές κατηγορίες, η οποία βασίστηκε στην εννοιολογική προσέγγιση των ανθρώπων μέσω των γεωγραφικών και φυσιολογικών τους διακρίσεων. Έτσι, αποφάσισε να δημιουργήσει διακριτά είδη παράλληλα με οπτικούς δείκτες όπως οι τόνοι του δέρματος. Αυτό

δημιούργησε τη βάση για την ανάπτυξη διαφόρων ψευδοεπιστημών, όπως η κρανιολογία, η οποία δημιουργεί αυστηρές φυλετικές ιεραρχίες παράλληλα με τις φανταστικές διαιρέσεις.

Εξετάζοντας πιο προσεκτικά τις διαφορές στο χρώμα του δέρματος και το μέγεθος του εγκεφάλου (ή του κρανίου, όπως στην πραγματικότητα είναι η κρανιολογία), γνωρίζουμε ότι η διάκριση των ανθρώπων με βάση το μέγεθος του κρανίου τους δεν είναι ούτε επιστημονική ούτε ουσιαστική. Είναι τόσο αυθαίρετη όσο και η προσπάθεια διάκρισης των ανθρώπων με βάση τη γεύση παγωτού που τους αρέσει. Ωστόσο, η διάκριση βάσει του χρώματος του δέρματος φαίνεται να έχει κάποια αξία - καθώς "μπορούμε να το δούμε" - σωστά; Επομένως, υπάρχει μια διαφορά - μπορεί να μη σχετίζεται με τη νοημοσύνη ή το "να είσαι πολιτισμένος", αλλά υπάρχει; Νωρίτερα αναφερθήκαμε στη Mary Douglas και στο πώς κάθε εννοιολόγηση του ανθρώπινου σώματος έχει μια κοινωνική διάσταση και έτσι κάθε διάκριση που κάνουμε βασίζεται σε κοινωνικές παραμέτρους με τις οποίες σκεφτόμαστε. Έτσι, η χρήση της ιδέας της διάκρισης στις αγαπημένες γεύσεις παγωτού μπορεί να μας φαίνεται παράλογη, αλλά μέσα σε μια κοινωνία που αντιλαμβάνεται ιεραρχίες και συστήματα με βάση τις ατομικές γευστικές προτιμήσεις, αυτό θα ήταν άκρως επιστημονικό. Κάνοντας κάποιον να δοκιμάσει διαφορετικές γεύσεις, μπορεί κανείς να τον κατηγοριοποιήσει και αυτό μπορεί να επαναληφθεί και να αναδημιουργηθεί σε διαφορετικές μορφές. Βλέπουμε ότι είναι η αντίληψή μας και οι κοινωνικές διαστάσεις μέσα στις οποίες κινούμαστε, οι οποίες καθορίζουν και το τι θεωρούμε σχετικό ή όχι.

Επιστρέφοντας στο αρχικό ερώτημα σχετικά με το χρώμα του δέρματος - όπως ήδη αναφέραμε υπάρχουν αποχρώσεις του χρώματος του δέρματος τις οποίες μπορούμε να δούμε - ωστόσο είναι η διάκριση μαζί με τις έννοιες "λευκό", "καφέ", "κίτρινο", "κόκκινο" ή "μαύρο" που φαντάζονται. Οι αποχρώσεις του δέρματος που είναι περισσότερο λαδί ή ροζ και η ποικίλη ποικιλία του μπεζ πρέπει πρώτα να αφαιρεθούν, να πλαισιωθούν και να υποβαθμιστούν για να αποτελέσουν μια από αυτές τις κατηγορίες. Διαφορετικά, πού θα μπορούσε κανείς να τραβήξει τη γραμμή; Ποια απόχρωση του μπεζ εξακολουθεί να είναι λευκή και ποια είναι καφέ; Πόσο σκούρος πρέπει να είναι ένας τόνος δέρματος για να είναι μαύρος; "Πιστεύουμε στην πραγματικότητα της διαφοράς για να τη δούμε" (Seshadri-Crooks 2000, σ. 5) - επειδή έχουμε εννοιολογήσει τη φυλή ως κατηγορία, βλέπουμε "τις" διαφορές. Αυτό παρατηρείται όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με διαφορετικούς ορισμούς του "λευκού", του "μαύρου", του "καφέ" (σε διαφορετικές χώρες και κοινωνίες) αλλά και όταν πιάνουμε τον εαυτό μας να μην μπορεί να αποδώσει σε κάποιον μια ετικέτα επειδή δεν εμπίπτει στις καθιερωμένες κατηγορίες μας. Αυτές οι κατασκευασμένες κατηγορίες επεξεργάζονται στη συνέχεια περαιτέρω (τόσο συνειδητά όσο και υποσυνείδητα) και τους αποδίδονται πρόσθετες διακρίσεις (πολιτισμικές, θρησκευτικές, κοινωνικές).

Εξετάζοντας τον "Κοινωνικό Δαρβινισμό" του Spencer μπορούμε επίσης να δούμε πώς η φυλή και η κοινωνικοοικονομία συνδέονται εύκολα για να υποστηρίξουν και

να νομιμοποιήσουν περαιτέρω τις διακρίσεις και τις αποκλειστικές (κοινωνικές) δομές. Υποστηρίζοντας ότι η ανθρώπινη κοινωνία έχει επίσης υποστεί μια εξελικτική διαδικασία, όπου οι "ικανότεροι" -οι πιο ικανοί και ευνοημένοι- ήταν προορισμένοι να κυριαρχήσουν, υπονοούσε ότι οι φτωχοί ήταν εγγενώς "ακατάλληλοι". Αυτή η γραμμή επιχειρηματολογίας μπορεί επίσης να παρατηρηθεί σε οποιοδήποτε άλλο πλαίσιο - με τη χρήση ψευδοεπιστημών οι γυναίκες έχουν, για παράδειγμα, υποστεί διακρίσεις όσον αφορά τη συμμετοχή τους στην κοινωνία (δηλαδή να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες) ή τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έχουν αποκλειστεί από ορισμένες θέσεις εργασίας και τομείς (π.χ. στρατιωτική θητεία, διδασκαλία, ή τους αρνούνται την υγειονομική περίθαλψη).

Έτσι, ο ρατσισμός, ή οι ιεραρχίες και τα προνόμια που δικαιολογούνται εκ των πραγμάτων από τον ρατσισμό, χρησιμοποιήθηκαν ως δικαιολογία για να καταστήσουν δυσκολότερη την πρόσβαση σε πόρους (π.χ. χρήματα, πρώτες ύλες, γη), χώρους (π.χ. εθνικά κράτη, ορισμένες γειτονιές) και θέσεις (π.χ. πολιτικές θέσεις ή θέσεις σε εταιρείες) και αποσκοπούσαν στη νομιμοποίηση της άσκησης εξουσίας, της παραβίασης των γενικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της βίας ή των διακρίσεων, δικαιολογώντας τη δουλεία, τις πολιτικές αφομοίωσης, τις εθνοκτονίες και τις γενοκτονίες. Ο όρος "ρατσισμός" προέκυψε στη συνέχεια από τον 19ο έως τις αρχές του 20ού αιώνα στην κριτική συζήτηση σχετικά με τις περιγραφόμενες ιδεολογικές και πολιτικές έννοιες. Η πρώτη χρήση του όρου "Ρατσισμός", όπως τον αντιλαμβανόμαστε σήμερα, έγινε στο έργο του Magnus Hirschfeld για τη "φυλετική ιδεολογία" των Ναζί, το οποίο δημοσιεύτηκε αργότερα με τον τίτλο *Racism*

Στις ανθρωπολογικές θεωρίες για τη σχέση μεταξύ πολιτισμού και φυλετικής συγκρότησης, η έννοια της φυλής συγχωνεύτηκε με την εθνοκοινωνιολογική έννοια του "λαού", οδηγώντας σε ιδεολογίες όπως το "κίνημα Völkisch" των Ναζί.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο ρατσισμός τέθηκε "εκτός νόμου" παγκοσμίως, μεταξύ άλλων και από τον ΟΗΕ:

"Αναγνωρίζουμε και επιβεβαιώνουμε ότι, στην αρχή της τρίτης χιλιετίας, η παγκόσμια καταπολέμηση του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της συναφούς μισαλλοδοξίας και όλων των απεχθών και εξελισσόμενων μορφών και εκδηλώσεων τους αποτελεί ζήτημα προτεραιότητας για τη διεθνή κοινότητα, ..." (United Nations 2001, Γενικά Θέματα, παράγραφος 3).

και της UNESCO που αναφέρει στη Διακήρυξη για τη Φυλή και τις Φυλετικές Προκαταλήψεις:

"Όλοι οι άνθρωποι ανήκουν σε ένα και μόνο είδος και κατάγονται από ένα κοινό απόθεμα. Γεννιούνται ίσοι σε αξιοπρέπεια και δικαιώματα και όλοι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ανθρωπότητας". (UNESCO 1978, άρθρο 1)

Ορισμός του ρατσισμού από την UNESCO

Η Διακήρυξη της UNESCO για τις εθνοτικές και φυλετικές προκαταλήψεις (1978), ορίζει τον ρατσισμό στο άρθρο 2 ως εξής:

- 1. Κάθε θεωρία που περιλαμβάνει τον ισχυρισμό ότι οι φυλετικές ή εθνοτικές ομάδες είναι εγγενώς ανώτερες ή κατώτερες, υπονοώντας έτσι ότι ορισμένες θα είχαν το δικαίωμα να κυριαρχούν ή να εξαλείφουν άλλες, που θεωρούνται κατώτερες, ή που βασιζέται τις αξιακές κρίσεις στη φυλετική διαφοροποίηση, δεν έχει καμία επιστημονική βάση και είναι αντίθετη προς τις ηθικές και δεοντολογικές αρχές της ανθρωπότητας.*
- 2. Ο ρατσισμός περιλαμβάνει ρατσιστικές ιδεολογίες, προκατειλημμένες στάσεις, συμπεριφορές που εισάγουν διακρίσεις, διαρθρωτικές ρυθμίσεις και θεσμοθετημένες πρακτικές που οδηγούν σε φυλετική ανισότητα, καθώς και την εσφαλμένη αντίληψη ότι οι σχέσεις διακρίσεων μεταξύ ομάδων είναι ηθικά και επιστημονικά δικαιολογημένες- αντικατοπτρίζεται σε διατάξεις που εισάγουν διακρίσεις στη νομοθεσία ή στους κανονισμούς και σε πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις, καθώς και σε αντικοινωνικές πεποιθήσεις και πράξεις, εμποδίζει την ανάπτυξη των θυμάτων της, διαστρέφει όσους την ασκούν, διχάζει τα έθνη στο εσωτερικό τους, εμποδίζει τη διεθνή συνεργασία και προκαλεί πολιτικές εντάσεις μεταξύ των λαών- είναι αντίθετη προς τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου και, κατά συνέπεια, διαταράσσει σοβαρά τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.*
- 3. Η φυλετική προκατάληψη, η οποία ιστορικά συνδέεται με ανισότητες στην εξουσία, ενισχύεται από οικονομικές και κοινωνικές διαφορές μεταξύ ατόμων και ομάδων και προσπαθεί ακόμη και σήμερα να δικαιολογήσει αυτές τις ανισότητες, είναι εντελώς αδικαιολόγητη.*

Σήμερα, έχει επίσης αποδειχθεί επιστημονικά ότι η βιολογική κατηγοριοποίηση των ανθρώπων σε "φυλές" δεν έχει νόημα. Κατά τη διάρκεια της μακράς ιστορίας της ανθρωπότητας, υπήρξαν πολλά ανθρώπινα είδη, εκ των οποίων μόνο ένα είναι ακόμη ζωντανό σήμερα: Homo sapiens.

Ωστόσο, στο πλαίσιο της έννοιας της μετανάστευσης, η φυλή ως δείκτης διακρίσεων παραμένει κυρίαρχη. Ενώ η ίδια η μετανάστευση θα πρέπει να εξετάζεται μέσα από έναν διατομεακό φακό, η φυλή αποτελεί κύριο μοχλό στους μηχανισμούς διακρίσεων. Γιατί κάνουμε διάκριση μεταξύ "εκπατρισμένων" και "μεταναστών"; Ποιοι είναι οι κοινωνικοοικονομικοί και φυλετικοί συνειρμοί;

Για μια πιο εμπειριστατωμένη και ολοκληρωμένη παρουσίαση του θέματος αυτού, διαβάστε το συνοδευτικό κείμενο.

Αναφορές

Seshadri-Crooks, K. (2000). *Desiring Whiteness. A Lacanian Analysis of Race*. London/New York, Routledge. ISBN 9780415192552

United Nations (2002). *Durban Declaration and Programm of Action*. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Durban_text_en.pdf

UNESCO (1978). *Declaration on Race and Racial Prejudice*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/declaration-race-and-racial-prejudice>

1.1.4 Διερευνήστε πώς οι προκλήσεις αυτές διασταυρώνονται με άλλες μορφές καταπίεσης, όπως ο ταξισμός, ο σεξισμός και η ξενοφοβία.

Δραστηριότητα πρόσωπο με πρόσωπο

Να διερευνήσουν πώς οι προκλήσεις που σχετίζονται με το ρατσισμό και τις οποίες αντιμετωπίζουν οι μαθητές διασταυρώνονται με άλλες μορφές καταπίεσης, όπως ο ταξισμός, ο σεξισμός και η ξενοφοβία.

Οι άνθρωποι μπορεί να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση για διαφορετικούς λόγους. Διαφορετικές μορφές διακρίσεων μπορεί μερικές φορές να συμβαίνουν ταυτόχρονα ή να επικαλύπτονται μεταξύ τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, μιλάμε για πολλαπλές διακρίσεις. Ωστόσο, οι λόγοι αυτοί δεν μπορούν συνήθως να εξεταστούν χωριστά, καθώς οι επιμέρους παράγοντες είναι στενά συνυφασμένοι. Η απλή πρόσθεση των μεμονωμένων περιπτώσεων διακρίσεων δεν θα ήταν αρκετή για να αποτυπώσει τον βαθμό στον οποίο πλήττονται οι άνθρωποι. Αντίθετα, υπάρχει συνήθως μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των επιμέρους πτυχών. Το φαινόμενο αυτό είναι επίσης γνωστό ως διατομεακότητα.

Για παράδειγμα, οι διατομεακές διακρίσεις μπορούν να παρατηρηθούν στην αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτισμού, θρησκείας, εθνικότητας και φύλου στην περίπτωση των ατόμων που είναι μουσουλμάνοι και γυναίκες. Χαρακτηριστικά όπως η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η κοινωνική θέση μπορούν να κάνουν την εικόνα ακόμη πιο περίπλοκη.

Συγκεντρώστε διάφορα παραδείγματα πολλαπλών διακρίσεων σε βάρος μαθητών/καθηγητών από τη σχολική σας καθημερινότητα και συζητήστε ένα από αυτά τα παραδείγματα σε μικρές ομάδες: Ποια άνιση μεταχείριση υπάρχει; Πώς αλληλεπιδρούν οι διακρίσεις;

Εάν είναι απαραίτητο, αναφέρετε εν συντομία τα αποτελέσματα της συζήτησής σας στην ολομέλεια!

Ενότητα 1.1 [SD]. Εισαγωγή στον ρατσισμό ως κοινωνικό φαινόμενο και πλαισίωσή του μέσα σε διάφορα συστήματα που αφορούν τους μαθητές

Αυτή η ενότητα αποτελεί μέρος της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης. Αναζητήστε το αντίστοιχο αρχείο στην πλατφόρμα

Ενότητα 1.2 [f2f+Asynchronous]. Αποκάλυψη και κατανόηση των αόρατων δομών σε ένα πολυεθνικό, πολυπολιτισμικό πλαίσιο

Αυτή η ενότητα αποτελεί μέρος της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης. Αναζητήστε το αντίστοιχο αρχείο στην πλατφόρμα

1.2.1 Ρητές και άρρητες (σιωπηρές) στάσεις [Μέρος F2F]

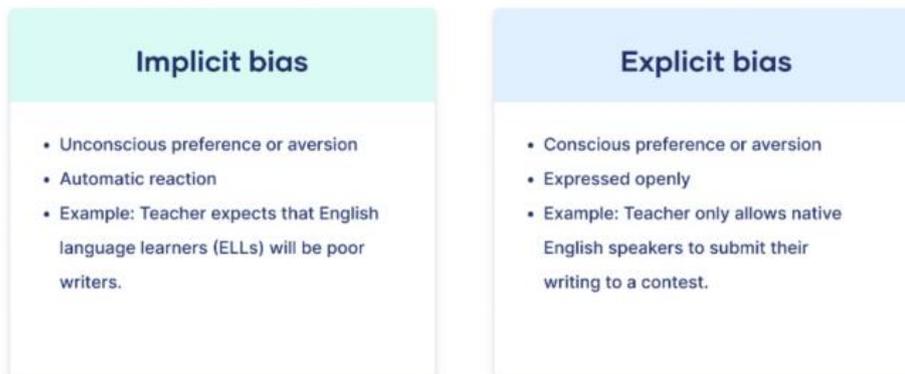
Προκειμένου να κατανοήσουμε πώς μεταφέρουμε αόρατες δομές στάσεων και προκαταλήψεων -ακόμη και αν αυτές μπορεί να είναι καλοπροαίρετες- σε πολυεθνικά και πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα, είναι ζωτικής σημασίας να κατανοήσουμε τους ορισμούς και τις διαφορές μεταξύ ρητών και σιωπηρών στάσεων, καθώς κάθε άτομο κατέχει αυτούς τους δύο τύπους στάσεων (Martinussen et al., 2018).

Ρητές στάσεις: Οι στάσεις που είμαστε διατεθειμένοι να εκφράσουμε και γνωρίζουμε είναι γνωστές ως ρητές στάσεις μας. Έτσι, στο πλαίσιο αυτής της ενότητας, είναι οι συνειδητές πεποιθήσεις και τα συναισθήματα για ένα πρόσωπο ή μια ομάδα, τα οποία ένα άτομο είναι έτοιμο να εκφράσει. Όσον αφορά τις προκαταλήψεις μας, οι ρητές στάσεις μπορεί να είναι η έκφραση μιας συνειδητής προτίμησης ή αντιπάθειας για ένα πρόσωπο ή μια ομάδα. Αυτές οι στάσεις, οι οποίες μπορεί να είναι ευνοϊκές ή δυσμενείς, μπορεί να μας οδηγήσουν στο να αντιμετωπίζουμε άδικα τους ανθρώπους (Νικολοπούλου, 2023).

Σιωπηρές (Άρρητες) στάσεις: Οι σιωπηρές στάσεις είναι αυτόματες και δεν είναι πάντα άμεσα διαθέσιμες στη συνείδηση. Πρόκειται για ασυνείδητους συνειρμούς και συναισθήματα σχετικά με ένα άτομο ή μια ομάδα. Μπορούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά χωρίς το άτομο να το συνειδητοποιεί. Οι σιωπηρές προκαταλήψεις είναι πιο λεπτές και μπορεί να έρχονται σε άμεση σύγκρουση με τις δημοσίως δηλωμένες απόψεις ενός ατόμου. (Νικολοπούλου, 2023)

Μια σύντομη σύγκριση μεταξύ των δύο μορφών μεροληψίας δίνεται στο ακόλουθο σχήμα:

Implicit vs. explicit bias

Σχήμα1 : Πηγή: Scribbr

Διαμόρφωση και μέτρηση των στάσεων

Διάφορες διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των μηχανισμών συνειρμικής και γνωστικής αξιολόγησης, εμπλέκονται στη διαμόρφωση των σιωπηρών και ρητών στάσεων. Σε γενικές γραμμές, οι στάσεις διαμορφώνονται μέσω προσωπικών εμπειριών, πολιτισμικών κανόνων και κοινωνικών επιρροών. Εξετάζοντας πιο προσεκτικά, μπορούμε να δούμε τις ακόλουθες διαφορές στο σχηματισμό:

Οι ρητές στάσεις διαμορφώνονται μέσω συνειδητής σκέψης και προβληματισμού. Όταν τα άτομα διαθέτουν επαρκείς γνωστικούς πόρους και κίνητρα, αξιολογούν τις πληροφορίες σχετικά με ένα πρόσωπο ή ένα αντικείμενο με βάση την αξία τους και διαμορφώνουν μια ρητή στάση. Επιπλέον, οι ρητές στάσεις μπορούν να επηρεαστούν έντονα από πληροφορίες συμπεριφοράς για ένα άτομο που είναι σαφείς και ξεκάθαρες. Για παράδειγμα, η γνώση για τις πολλές καλές πράξεις κάποιου είναι πιθανό να οδηγήσει σε θετική ρητή στάση απέναντι στο πρόσωπο αυτό. Τα άτομα έχουν επίσης την ικανότητα να διαχειρίζονται συνειδητά τις ρητές στάσεις και να τις αλλάζουν ή να τις ελέγχουν ως απάντηση σε νέες πληροφορίες ή στην κοινωνική επιθυμία. Έτσι, αυτοί οι τύποι στάσεων είναι στάσεις που διαμορφώνονται επίσης τόσο από προσωπικές ιδέες όσο και από κοινωνικά πρότυπα.

Οι σιωπηρές στάσεις, από την άλλη πλευρά, διαμορφώνονται μέσω συνειρμικών διαδικασιών. Αναπτύσσονται μέσω της επαναλαμβανόμενης συσχέτισης ορισμένων ερεθισμάτων με θετικές ή αρνητικές εμπειρίες. Για παράδειγμα, η επανειλημμένη θέαση ενός ατόμου από μια στιγματισμένη ομάδα σε ένα αρνητικό πλαίσιο μπορεί να διαμορφώσει μια αρνητική σιωπηρή στάση απέναντι στην ομάδα αυτή. Επιπλέον, χαρακτηριστικά όπως η φυλή, η παχυσαρκία και η σωματική ελκυστικότητα χρησιμεύουν ως ενδείξεις κοινωνικής ομάδας που μπορούν να επηρεάσουν έντονα τις σιωπηρές στάσεις. Αυτές οι ενδείξεις είναι ισχυρές επειδή συχνά συνδέονται με κοινωνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις. Για παράδειγμα, ένα υπέρβαρο άτομο μπορεί να προκαλέσει μια αρνητική έμμεση στάση λόγω της κοινωνικής συσχέτισης

της παχυσαρκίας με αρνητικά χαρακτηριστικά. Επειδή οι σιωπηρές στάσεις είναι λιγότερο προσιτές στη συνειδητή επίγνωση και τον έλεγχο, μπορούν να ενεργοποιηθούν αυτόματα με την παρουσία σχετικών ενδείξεων, χωρίς συνειδητή επίγνωση.

Εκτός από τη διάκριση μεταξύ των δύο τύπων στάσεων και του τρόπου διαμόρφωσής τους, είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε πώς μπορούν να μετρηθούν και να αποκαλυφθούν. Μια τέτοια μέθοδος είναι το **Implicit Association Test (IAT)** - ένα ψυχολογικό τεστ που είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό στην αποκάλυψη ασυνείδητων ή σιωπηρών προκαταλήψεων που τα άτομα μπορεί να μην γνωρίζουν ή να μην επιθυμούν να αποκαλύψουν⁷. Αυτές οι προκαταλήψεις συχνά επηρεάζουν τις σκέψεις και τις συμπεριφορές χωρίς το άτομο να το γνωρίζει. Μετρά την ισχύ των συσχετίσεων μεταξύ εννοιών (π.χ. κοινωνικές ομάδες) και αξιολογήσεων (π.χ. καλές ή κακές). (797). Στο IAT, οι συμμετέχοντες ολοκληρώνουν μια εργασία που βασίζεται σε υπολογιστή, στην οποία πρέπει να ταξινομήσουν λέξεις ή εικόνες που αναβοσβήνουν στην οθόνη. Αυτές οι λέξεις ή εικόνες αντιπροσωπεύουν διαφορετικές έννοιες (όπως "ευχάριστες" ή "δυσάρεστες") και ομάδες-στόχους (όπως "μαύρα" ή "λευκά" πρόσωπα).⁸ Τα τεστ λειτουργούν ως εξής:

1. Σύζευξη εννοιών και κατηγοριών:

Κατηγορίες: Οι συμμετέχοντες καλούνται να ταξινομήσουν λέξεις ή εικόνες σε κατηγορίες. Για παράδειγμα, ένα κοινό IAT μπορεί να χρησιμοποιεί τις κατηγορίες "Καλό" και "Κακό" και "Μαύρο" και "Λευκό".

Εργασίες αντιστοίχισης: Σε ένα σετ δοκιμών, μπορεί να ζητηθεί από τους συμμετέχοντες να πατήσουν ένα πλήκτρο αν δουν μια λέξη που σχετίζεται με το "Καλό" ή μια εικόνα που σχετίζεται με το "Λευκό" και ένα άλλο πλήκτρο αν δουν μια λέξη που σχετίζεται με το "Κακό" ή μια εικόνα που σχετίζεται με το "Μαύρο". Σε μια άλλη σειρά δοκιμών, οι αντιστοιχίσεις αλλάζουν, έτσι ώστε το "Καλό" να αντιστοιχίζεται με το "Μαύρο" και το "Κακό" με το "Λευκό".

2. Μέτρηση των χρόνων αντίδρασης:

Ταχύτητα απόκρισης: Η βασική μέτρηση στο IAT είναι η ταχύτητα με την οποία οι συμμετέχοντες μπορούν να ταξινομήσουν τις λέξεις ή τις εικόνες. Η υπόθεση είναι ότι οι άνθρωποι θα είναι ταχύτεροι στην αντιστοίχιση εννοιών που συνδέονται στενότερα στο μυαλό τους.

Διαφορές καθυστέρησης: Εάν ένα άτομο έχει μια ισχυρή έμμεση συσχέτιση μεταξύ του "λευκού" και του "καλού", είναι πιθανό να ανταποκριθεί γρηγορότερα όταν αυτά τα δύο στοιχεία συνδυάζονται μαζί στην εργασία. Αντίθετα, αν έχει μια προκατάληψη

⁷ https://www.americanbar.org/groups/diversity/disabilityrights/resources/implicit_bias/

⁸ Ακολουθούν δύο δοκιμές, για παράδειγμα:

<https://implicit.harvard.edu/implicit/takeatest.html>

<https://www.bitbrain.com/blog/implicit-association-test-iat>

προς τη συσχέτιση του "μαύρου" με το "κακό", ο χρόνος απόκρισης θα είναι πιο αργός όταν το "μαύρο" και το "καλό" αντιστοιχίζονται.

3. Βαθμολογία

Διαφορά στους χρόνους απόκρισης: Η βαθμολογία IAT υπολογίζεται συγκρίνοντας τους μέσους χρόνους απόκρισης μεταξύ των διαφορετικών συνθηκών αντιστοίχισης. Μια μεγαλύτερη διαφορά στους χρόνους αντίδρασης υποδηλώνει ισχυρότερη σιωπηρή συσχέτιση.

Ερμηνεία: Ο ταχύτερος χρόνος απόκρισης όταν το "Λευκό" συνδυάζεται με το "Καλό" από ό,τι όταν το "Μαύρο" συνδυάζεται με το "Καλό" μπορεί να υποδηλώνει μια σιωπηρή προτίμηση για τους Λευκούς έναντι των Μαύρων ή το αντίστροφο, ανάλογα με την κατεύθυνση των χρόνων απόκρισης.

4. Βασικές παραδοχές

Αυτόματες συνδέσεις: Η IAT βασίζεται στην ιδέα ότι οι ταχύτερες απαντήσεις εμφανίζονται όταν δύο έννοιες συνδέονται πιο έντονα στο μυαλό ενός ατόμου, αντανακλώντας τις σιωπηρές στάσεις του.

Ακούσιες αντιδράσεις: Επειδή η εργασία απαιτεί γρήγορες αντιδράσεις, πιστεύεται ότι αξιοποιεί αυτόματες, ασυνείδητες συμπεριφορές που οι άνθρωποι μπορεί να μην είναι σε θέση να ελέγξουν ή ακόμη και να έχουν επίγνωση.

Παρόλο που η ΑIT είναι ευρέως γνωστή, δεν στερείται των περιορισμών της, οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτέλεσή της. Ευαισθησία στο πλαίσιο: Τα αποτελέσματα μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με το πλαίσιο, όπως οι συγκεκριμένες εικόνες ή λέξεις που χρησιμοποιούνται, ή ακόμη και η τρέχουσα διάθεση του συμμετέχοντα. Επιπλέον, ενώ η IAT είναι αποτελεσματική στη μέτρηση της σχετικής ισχύος των συσχετίσεων, δεν αποκαλύπτει απαραίτητα την προέλευση αυτών των προκαταλήψεων ή δεν προβλέπει την ανοιχτή συμπεριφορά διακρίσεων.

Επίδραση των προκαταλήψεων στις αλληλεπιδράσεις των μαθητών και στα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι σιωπηρές προκαταλήψεις των εκπαιδευτικών μπορούν να επηρεάσουν όχι μόνο το σε ποιους δίνουν προσοχή και ποιους αγνοούν, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αξιολογούν τους μαθητές. Μπορεί να επηρεάσει τους μαθητές που επαινούν και τιμωρούν, καθώς και τον τόνο της φωνής και τη γλώσσα του σώματός τους. Η προκατάληψη μπορεί να επηρεάσει τα προγράμματα σπουδών που επιλέγονται και τις απόψεις που τονίζονται στην τάξη. Μπορεί να επηρεάσει τις αποφάσεις σχετικά με τις ιστορίες, τα βιβλία, τους προσκεκλημένους ομιλητές και άλλα πράγματα. Οι σιωπηρές προκαταλήψεις μπορούν επίσης να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί και οι διοικητικοί υπάλληλοι ανταποκρίνονται στη συμπεριφορά των

μαθητών, οδηγώντας σε ανισότητες στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές τιμωρούνται πειθαρχικά κατά φυλετικές και εθνοτικές διακρίσεις.⁹

Ως εκ τούτου, οι σιωπηρές προκαταλήψεις μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις αλληλεπιδράσεις των μαθητών και στα μαθησιακά αποτελέσματα με διάφορους τρόπους, για παράδειγμα:

- Μεροληψία στην αξιολόγηση: Οι εκπαιδευτικοί μπορεί ασυνείδητα να αξιολογούν τις ικανότητες των μαθητών διαφορετικά με βάση τη φυλή ή το φύλο. Για παράδειγμα, ένας εκπαιδευτικός μπορεί να δίνει λιγότερο επικοινωνιακή ανατροφοδότηση ή να καλεί ορισμένους μαθητές λιγότερο συχνά, γεγονός που επηρεάζει τις μαθησιακές τους ευκαιρίες.
- Πειθαρχική μεροληψία: Μαθητές που προέρχονται από μειονότητες μπορεί να τιμωρούνται πιο αυστηρά για την ίδια συμπεριφορά με τους συνομηλίκους τους, με αποτέλεσμα δυσανάλογες αποβολές ή αποβολές, οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την ακαδημαϊκή τους πρόοδο.¹⁰

Η σιωπηρή προκατάληψη παράγει επομένως αδικία στο εκπαιδευτικό περιβάλλον - για παράδειγμα, προκατειλημμένη γλώσσα - καθώς και θεσμική ή συστημική αδικία (για παράδειγμα, διακρίσεις).

1.2.2. Αναστοχασμός σχετικά με τη διαφωνία μεταξύ των δικών μας σιωπηρών και ρητών στάσεων και στερεοτύπων. [ασυν. μέρος]

Συχνά οι ρητές και οι σιωπηρές μας συμπεριφορές έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους - ακόμη και χωρίς να το συνειδητοποιούμε. Το ίδιο ισχύει και για τους εκπαιδευτικούς σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, ιδίως σε πολυπολιτισμικές και πολυεθνικές τάξεις. Για παράδειγμα, ένας εκπαιδευτικός μπορεί να πιστεύει στη δικαιοσύνη αλλά ασυνείδητα να έχει αρνητικά στερεότυπα για μια συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα, οδηγώντας σε ακούσια, μεροληπτική συμπεριφορά. Η γνωστική ασυμφωνία - η ψυχολογική δυσφορία που προκαλεί η κατοχή αντικρουόμενων πεποιθήσεων - μπορεί να εμφανιστεί όταν οι σιωπηρές και οι λεκτικές απόψεις ενός εκπαιδευτικού έρχονται σε σύγκρουση. Οι αυξημένες γνωστικές προσπάθειες κατανόησης πληροφοριών που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην επίλυση αυτών των ανταγωνιστικών πεποιθήσεων είναι συχνά αποτέλεσμα αυτής της δυσφορίας¹¹. Η αναγνώριση αυτών των εντάσεων επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να προβληματιστούν βαθύτερα για τον εαυτό τους, κάτι που είναι απαραίτητο για τον έλεγχο των προκαταλήψεων και την προώθηση μιας συμπεριληπτικής τάξης.

Επιπλέον, ο τακτικός **αυτοαναστοχασμός**, όπως η καταγραφή των αλληλεπιδράσεων στην τάξη, μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να εντοπίσουν στιγμές κατά τις

⁹ <https://manoa.hawaii.edu/implicit/implicit-bias-and-education/>

¹⁰ <https://manoa.hawaii.edu/implicit/implicit-bias-and-education/>

¹¹ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022103108001145?via%3Dihub>

οποίες η συμπεριφορά τους δεν συνάδει με τις ρητές πεποιθήσεις τους.¹² Επιπλέον, η **λήψη ανατροφοδότησης** από τους συναδέλφους ή η παρατήρηση των αντιδράσεων των μαθητών μπορεί να αναδείξει τις ασυνέπειες στη συμπεριφορά, προτρέποντας σε μια βαθύτερη διερεύνηση των σιωπηρών προκαταλήψεων. Ομοίως, δοκιμασίες όπως το **Implicit Association Test (IAT)**¹³ μπορούν να βοηθήσουν στην αποκάλυψη των σιωπηρών προκαταλήψεων και να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να συνειδητοποιήσουν πιθανές συγκρούσεις μεταξύ των πεποιθήσεων και των πράξεών τους. Είναι επίσης σημαντικό να συμμετέχετε σε **συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη**¹⁴ σχετικά με την ποικιλομορφία και την ένταξη. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να κάνουν μια παύση για να εξετάσουν πώς η κοσμοθεωρία του καθενός επηρεάζει τις αλληλεπιδράσεις του με ανθρώπους και μέρη που είναι διαφορετικά και πώς αναπτύσσονται τα προσωπικά συστήματα πεποιθήσεων.¹⁵ Πόροι όπως εργαστήρια και μαθήματα μπορούν να εφοδιάσουν τους εκπαιδευτικούς με τις γνώσεις και τα εργαλεία που χρειάζονται ώστε να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τις προκαταλήψεις και να δημιουργούν ένα δίκαιο περιβάλλον στην τάξη. Μια άλλη μέθοδος που μπορεί να φαίνεται προφανής, αλλά δεν πρέπει να αγνοείται, είναι η **ανταλλαγή ιδεών και η ενασχόληση** με ανθρώπους που είναι διαφορετικοί από εμάς. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη συντριβή των προκαταλήψεων και των λανθασμένων αντιλήψεων, καθώς και στο να λάβουμε συμβουλές από αυτούς για το πώς να αντιμετωπίσουμε ορισμένες καταστάσεις σε μια πολυεθνική τάξη.

Σύμφωνα με την εκπαιδευτική ένωση της πολιτείας του Maryland, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα ακόλουθα βήματα (μετά τη διεξαγωγή της IAT) για να διερευνήσουν και να αντιμετωπίσουν τις ασυνείδητες προκαταλήψεις:

1. **Εξερευνήστε την προσωπική σας αφήγηση:** Αναλογιστείτε την ανατροφή σας, τις πρώτες εμπειρίες της ζωής σας και τους θεσμούς που επηρέασαν τις αξίες και τις συμπεριφορές σας. Αυτό το βήμα περιλαμβάνει απαντήσεις σε ερωτήσεις σχετικά με την παιδική σας ηλικία, τις πολιτισμικές επιρροές και τα στερεότυπα που έχετε συναντήσει. Η κατανόηση των ριζών των προκαταλήψεών σας είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπισή τους.¹⁶
2. **Αναζήτηση εναλλακτικών εξηγήσεων:** Οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται να αμφισβητούν τις αρχικές τους ερμηνείες των αλληλεπιδράσεων με τους μαθητές. Αυτό περιλαμβάνει την υποβολή κρίσιμων ερωτήσεων σχετικά με αυτό που έχει παρατηρηθεί, την εξέταση εναλλακτικών ερμηνειών και την κατανόηση της οπτικής γωνίας του μαθητή. Με τον τρόπο αυτό, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να μειώσουν τις ασυνείδητες προκαταλήψεις και να είναι πιο ανοιχτοί σε διαφορετικές προοπτικές.

¹²<https://schools.utah.gov/ulead/uleadfiles/reports/topicoverview/Three%20Steps%20to%20Address%20Implicit%20Biases%20and%20Improve%20Equity.pdf>

¹³<https://implicit.harvard.edu/implicit/germany/takeatest.html>

¹⁴ Ένας κατάλογος με ορισμένους πόρους, εργαλεία και βιβλία μπορεί να βρεθεί εδώ: <https://www.nafsa.org/ie-magazine/2020/8/4/strategies-countering-unconscious-bias-classroom>

¹⁵ <https://www.nafsa.org/ie-magazine/2020/8/4/strategies-countering-unconscious-bias-classroom>

¹⁶ Οι ερωτήσεις προβληματισμού για αυτό το βήμα βρίσκονται στη σελίδα 8 του εγγράφου: <https://www.nafsa.org/ie-magazine/2020/8/4/strategies-countering-unconscious-bias-classroom>

- 3. Διαβάζοντας γι' αυτό:** Η ανάγνωση βιβλίων που προσφέρουν διαφορετικές οπτικές γωνίες από τις δικές σας μπορεί να βοηθήσει στη διεύρυνση της κατανόησης και στη μείωση των προκαταλήψεων. Οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται να καταρτίσουν έναν κατάλογο θεμάτων για τα οποία έχουν προκαταλήψεις και να επιλέξουν βιβλία που αμφισβητούν αυτές τις προκαταλήψεις.

Συμπέρασμα

Συνοψίζοντας, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο περιεκτικό και δίκαιο μαθησιακό περιβάλλον κατανοώντας και επιλύοντας τις συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ των σιωπηρών και των ρητών στάσεων. Αυτό περιλαμβάνει την επίγνωση των πιθανών προκαταλήψεων στη λήψη αποφάσεων και τη λήψη προληπτικών μέτρων για τη μείωση των επιπτώσεών τους. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιούν τακτικές όπως η ενθάρρυνση της ισότιμης συμμετοχής όλων των μαθητών, η διευκόλυνση ανοικτών συζητήσεων σχετικά με τη διαφορετικότητα και ο τακτικός αναστοχασμός των δικών τους μεθόδων διδασκαλίας. Εν κατακλείδι, οι εκπαιδευτικοί που θέλουν να δημιουργήσουν ένα κλίμα συμπεριληπτικής τάξης πρέπει να αναγνωρίζουν και να επιλύουν τις εντάσεις που υπάρχουν μεταξύ σιωπηρών και ρητών στάσεων. Με την αυτοαξιολόγηση, τον αναστοχασμό και την επαγγελματική ανάπτυξη, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα τις προκαταλήψεις τους και να διασφαλίσουν ότι κάθε μαθητής αντιμετωπίζεται δίκαια.

Ενότητα 1.2 [SD]. Αποκάλυψη και κατανόηση των αόρατων δομών σε ένα πολυεθνικό, πολυπολιτισμικό πλαίσιο

Αυτή η ενότητα αποτελεί μέρος της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης. Αναζητήστε το αντίστοιχο αρχείο στην πλατφόρμα

Ενότητα 1.3 [f2f + Ασύγχρονη]. Εθνικότητα - Φυλή και η εννοιολόγηση του Άλλου

1.3.1 Κατανόηση της "δυναμικής αντίθεσης" που ενισχύει τις ιεραρχίες εξουσίας και προνομιών

Η έννοια της "δυναμικής αντίθεσης" δείχνει πώς βαθιά ριζωμένες ιδέες και πεποιθήσεις μπορούν να αναδυθούν και να συμβάλουν στην ενίσχυση των διακρίσεων και της κοινωνικής αδικίας, προκρίνοντας έναν ορισμό και περιθωριοποιώντας έναν άλλο.

Η αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι για την πραγματικότητα στον κόσμο συνδέεται στενά με τη γλώσσα.¹⁷ Τα ζεύγη συναφών όρων ή εννοιών που είναι αντίθετα ως προς τη σημασία τους αναφέρονται ως "δυναδική αντίθεση". Αυτό αντιστοιχεί στο ιστορικά εξελιγμένο σύστημα της σκέψης μας, το οποίο οργανώνει και δομεί χρησιμοποιώντας την αντίθεση μεταξύ δύο αντίθετων εννοιών, όπως καλό/κακό, ζεστό/κρύο, ορθολογικό/συναισθηματικό ή δεξί/αριστερό. Για παράδειγμα, η έννοια του φύλου ως δυναδικό σύστημα (αρσενικό και θηλυκό) δεν είναι ένα φυσικό, βιολογικό δεδομένο, αλλά μια κοινωνική κατασκευή που έχει διαμορφωθεί από ιστορικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές επιρροές. Αυτή η δυναδική αντίληψη του φύλου έχει ενσωματωθεί τόσο βαθιά σε πολλές κοινωνίες που συχνά φαίνεται φυσική ή αναπόφευκτη - όπως θα περιγράψουμε λεπτομερώς στο μάθημα εξειδίκευσης TUTOR 2

Παραδείγματα:

- Στη δυναδική αντίθεση του "αρσενικού" και του "θηλυκού", το αρσενικό χαρακτηρίζεται συχνά ως ισχυρό, ορθολογικό και κυρίαρχο, ενώ το θηλυκό θεωρείται ως αδύναμο, συναισθηματικό και υποδεέστερο. Αυτή η διχοτόμηση υποστηρίζει τις πατριαρχικές δομές και δικαιολογεί την κοινωνική, πολιτική και οικονομική υποταγή των γυναικών και αρνείται κάθε ενδιάμεση ταυτότητα.
- Στα αποικιοκρατικά πλαίσια, η δυναδική αντίθεση "πολιτισμού" και "αγριότητας" χρησίμευσε για να δικαιολογήσει την αποικιοκρατία και να παρουσιάσει τους αποικιοκρατούμενους ως κατώτερους.
- Το λεγόμενο δυναδικό σύστημα μεταξύ "μαύρου" και "λευκού" χρώματος δέρματος παίζει σημαντικό ρόλο στην έρευνα για τον ρατσισμό. Υποστηρίζεται ότι οι καθιερωμένες και αντιληπτές δυναδικές διχοτομήσεις έχουν διατηρήσει και νομιμοποιήσει την κοινωνική δομή εξουσίας υπέρ της λευκής πλειοψηφίας/υπεροχής. Για παράδειγμα, οι μαύροι εξακολουθούν να θεωρούνται κατώτεροι από τους λευκούς και η δυναδική αντίθεση λευκού και μαύρου δημιουργείται επανειλημμένα στο λόγο για το ρατσισμό. Το κίνημα "Black Lives Matter" έφερε την οργή και τον πόνο για την καθημερινότητα, την πανταχού παρουσία και τις δολοφονικές συνέπειες του ρατσισμού κατά των μαύρων στις ΗΠΑ σε ολόκληρο τον κόσμο και έφερε τη συζήτηση γύρω από τα προνόμια της λευκότητας και των λευκών που συνδέονται με τον ρατσισμό κατά των μαύρων σε ένα ευρύτερο κοινό και τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης.

18

Μέσω της ιεραρχικής διάταξης των δυναδικών αντιθέσεων, η "άλλη" πλευρά μπορεί εύκολα να παρουσιαστεί ως κατώτερη ή λιγότερο πολύτιμη, στιγματισμένη και περιθωριοποιημένη. Διαμορφώνονται κατηγορίες βάσει των οποίων η εξουσία

¹⁷ Δείτε επίσης το εισαγωγικό μάθημα TUTOR, Ενότητα 1.1, Η δύναμη της γλώσσας

¹⁸ Το κίνημα Black Lives Matter πυροδοτήθηκε από τη δολοφονία του Τζορτζ Φλόιντ από λευκό αστυνομικό, η οποία καταγράφηκε σε ένα συγκλονιστικό βίντεο διάρκειας 9 λεπτών και 29 δευτερολέπτων.

κατανέμεται άνισα στην κοινωνία. Οι ομάδες που έχουν εξουσία είναι προνομιούχες, δηλαδή τους δίνεται (καλύτερη) πρόσβαση σε πόρους, εξουσία και κοινωνικά πλεονεκτήματα. Οι ομάδες που θεωρούνται λιγότερο πολύτιμες στην ιεραρχική τάξη υποτάσσονται, αποκλείονται συστηματικά ή βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, π.χ. μέσω της πολιτικής ή οικονομικής υποεκπροσώπησης ή των λιγότερων εκπαιδευτικών ευκαιριών.

Οι δυαδικές αντιθέσεις διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην εγκαθίδρυση και διατήρηση των δομών εξουσίας που προκύπτουν από τις αντιλαμβανόμενες ταυτότητες, τους κοινωνικούς ρόλους και τις ιεραρχίες. Ισχυρά μέσα για τη διατήρηση και εδραίωση αυτών είναι η προαναφερθείσα γλώσσα και η επιτελεσματικότητα, δηλαδή η συμπεριφορά, οι κανόνες και οι πρακτικές των ατόμων, των ομάδων και των θεσμών. Η αναπαραγωγή της ανισότητας είναι εμφανής σε διάφορους κοινωνικούς θεσμούς, όπως η εκπαίδευση, οι επιχειρήσεις και η πολιτική, όπου τα συστημικά εμπόδια εμποδίζουν τις περιθωριοποιημένες ομάδες να επιτύχουν το ίδιο επίπεδο επιτυχίας ή αναγνώρισης με τους προνομιούχους ομολόγους τους. Οι επαναλαμβανόμενοι μηχανισμοί που περιγράφηκαν παραπάνω δημιουργούν μια αίσθηση φυσικότητας, κανονικότητας ή ακόμη και αναπόφευκτου των κοινωνικών ιεραρχιών- η ανωτερότητα φαίνεται να είναι "έμφυτη" ή τουλάχιστον "άξια". Όταν κάτι έχει γίνει κανόνας, είναι πιο δύσκολο να αμφισβητηθεί και να ξεπεραστεί.

1.3.2 Μάθετε για τις φυλετικές μικροεπιθέσεις και τις σωρευτικές επιπτώσεις στα άτομα

Ο όρος μικροεπιθέσεις εισήχθη τη δεκαετία του 1970 από τον Chester Pierce, έναν Αμερικανό ψυχίατρο, ο οποίος τόνισε ότι, παρά το φαινομενικό αβλαβές τους, μπορούν να έχουν βαθιές ψυχολογικές επιπτώσεις.

Σε αντίθεση με τις μακροεπιθέσεις, δηλαδή τις ενέργειες ή τις δομές που υποκινούνται προφανώς από ρατσισμό ή μισανθρωπισμό, οι μικροεπιθέσεις είναι ανεπαίσθητες, συχνά ασυνείδητες ενέργειες ή δηλώσεις¹⁹ που μπορούν να οδηγήσουν στο να αισθάνονται αποκλεισμένα ή υποτιμημένα ιδίως άτομα από περιθωριοποιημένες ομάδες. Αυτές μπορεί να εκφράζονται με τη μορφή ερωτήσεων, σχολίων ή μη λεκτικής συμπεριφοράς. Το πρόβλημά τους έγκειται κυρίως στον καθημερινό τους χαρακτήρα και στο γεγονός ότι συχνά δεν γίνονται αντιληπτές ως επιζήμιες από εκείνους που τις εκφράζουν.

Οι ρατσιστικές μικροεπιθέσεις είναι μια ειδική μορφή αυτών των ανεπαίσθητων επιθέσεων που στρέφονται εναντίον ανθρώπων λόγω της εθνικότητάς τους. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η ερώτηση προς ένα έγχρωμο άτομο: "Από πού

¹⁹ Η Philomena Essed, μια Ολλανδή κοινωνιολόγος και ερευνήτρια κατά του ρατσισμού, εισήγαγε την έννοια των "καθημερινών ρατσιστικών" εμπειριών για να περιγράψει τις λεπτές και καθημερινές μορφές ρατσισμού που αντιμετωπίζουν οι εθνικές μειονότητες (βλ. Essed 1991).

είσαι πραγματικά;" , η οποία υπονοεί ότι το άτομο δεν θεωρείται πλήρες μέλος της κοινωνίας, ακόμη και αν έχει γεννηθεί και μεγαλώσει στην εν λόγω χώρα.

Αν και τέτοιες μικροεπιθέσεις μπορεί να φαίνονται ασήμαντες σε μεμονωμένες περιπτώσεις, στο σύνολό τους μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό βάρος. Συμβάλλουν στο να αισθάνονται οι θιγόμενοι περιθωριοποιημένοι και να τους υπενθυμίζεται συνεχώς ότι θεωρούνται διαφορετικοί ή ότι δεν είναι πλήρως αποδεκτοί. Η επανειλημμένη έκθεση σε τέτοιες μικροεπιθέσεις μπορεί να προκαλέσει άγχος, ανησυχία, μειωμένη αυτοεκτίμηση και κατάθλιψη για τα θιγόμενα άτομα, οδηγώντας σε μακροχρόνια προβλήματα ψυχικής υγείας.

1.3.3 Ανάλυση των εθνοτικών μειονοτήτων ως άλλων: ρατσιστικές ή εθνοτικές ετικέτες, στερεότυπα και προκαταλήψεις

Η ταυτότητα αποτελεί έκφραση μιας θεμελιώδους ανθρώπινης ανάγκης, δηλαδή του ανήκειν και της κοινωνικής αναγνώρισης (βλ. Butler 1990). Η ανάγκη αυτή τροφοδοτείται επίσης από τη συμμετοχή σε ομάδες που, αφενός, παρέχουν εκτίμηση και, αφετέρου, εκτιμώνται τόσο από τα μέλη τους όσο και μέσα στην κοινότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, η διαδικασία διαμόρφωσης ταυτότητας περιλαμβάνει επίσης τον διαχωρισμό του εαυτού μας από τους άλλους. Η διαφοροποίηση, όπως και το ανήκειν, είναι εγγενές μέρος της ταυτότητας και επομένως δεν είναι αρχικά προβληματική, εφόσον δεν συνοδεύεται από την υποτίμηση άλλων ταυτοτήτων.

Ωστόσο, η οριοθέτηση μπορεί επίσης να οδηγήσει σε στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον "άλλο" και σε συμπεριφορές διακρίσεων, όπως η προκατάληψη, που μπορεί να οδηγήσουν σε υποτίμηση και απόρριψη. Αυτό συμβαίνει κυρίως όταν οι υπαγωγές βιώνονται ως κατεστραμμένες ή συνδέονται με ανεπαρκή αναγνώριση. Το αν και, κυρίως, ποια ομάδα υποτιμάται και απορρίπτεται εξαρτάται σε υποκειμενικό επίπεδο από τις στάσεις που αποκτήθηκαν κατά την κοινωνικοποίηση, την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και τον επικρατούντα πολιτικό λόγο. Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται για την υποτίμηση των ανθρώπων εξαρτώνται από το πλαίσιο και την κατάσταση. Ενώ ο πολιτισμικός ρατσισμός και η ισλαμοφοβία παίζουν ρόλο στο πλαίσιο της μετανάστευσης, ο εθνοτικός ρατσισμός ή ο σεξισμός μπορεί να κυριαρχούν στην υποτίμηση στους λόγους ένταξης. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται συχνά εθνοτικοί και ρατσιστικοί χαρακτηρισμοί που κατασκευάζουν την ιδέα μιας "εθνοτικής μειονότητας" σε αντιδιαστολή με μια "εθνοτική πλειοψηφία".

Στο αφήγημα του "εθνοπλουραλισμού", η Νέα Δεξιά δημιουργεί την ιδέα ότι οι εθνότητες και οι πολιτισμοί μπορούν να υπάρχουν παράλληλα, αλλά ότι η ανάμειξη και η συνύπαρξή τους εντός των εθνικών κρατών πρέπει να αποτραπεί με κάθε κόστος. Αυτό δικαιολογεί επίσης τον περιορισμό και την απόρριψη των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο, καθώς και την υποτίμηση των ανθρώπων που μετανάστευσαν πριν από πολλές γενιές (μεταναστευτικοποίηση).

Ως αποτέλεσμα, οι ομάδες που θεωρούνται "εθνικές μειονότητες" υποτιμώνται ως "οι άλλοι". Αυτή η αλλοτρίωση της μειονότητας που ορίζεται ως εθνοτική λαμβάνει

χώρα μέσω της επαναλαμβανόμενης χρήσης διαφορετικών ετικετών που υποτιμούν με διαφορετικούς τρόπους. Όχι μόνο η εθνικότητα, αλλά και ο πολιτισμός, η γλώσσα, η θρησκεία και το χρώμα του δέρματος μπορούν να υποτιμηθούν.

Αυτό εξυπηρετεί τη διαίωνηση των στερεοτύπων, την ενίσχυση των προκαταλήψεων και τη νομιμοποίηση της "κυρίαρχης κοινωνίας".

1.3.4 Διερευνήστε την πολυπλοκότητα και τη ρευστότητα της ταυτότητας στο πλαίσιο αυτών των δομών.

Η ταυτότητα δεν είναι μια προκαθορισμένη, φυσική ή ουδέτερη έννοια, αλλά ένα κοινωνικό φαινόμενο που επηρεάζεται από ευρύτερες κοινωνικές εξελίξεις και ατομικές ενέργειες. Διαμορφώνεται και αναδιαμορφώνεται συνεχώς από την αλληλεπίδραση διαφόρων παραγόντων, όπως η διαθεματικότητα, οι πολιτισμικές αφηγήσεις και η συλλογική μνήμη, καθιστώντας την μια ρευστή και δυναμική πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης. Η ταυτότητα διαπραγματεύεται συνεχώς σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια και υπόκειται πάντα σε αλλαγές.

Ένας από τους σημαντικότερους τρόπους κατανόησης αυτής της πολυπλοκότητας είναι μέσω της έννοιας της διαθεματικότητας, η οποία διερευνά πώς οι ταυτότητες όχι μόνο διαμορφώνονται από διαφορετικές κοινωνικές κατηγορίες - όπως η εθνικότητα, το φύλο, η ηλικία, η σεξουαλικότητα και η κοινωνική τάξη - αλλά ότι τα προνόμια και η περιθωριοποίηση εκδηλώνονται διαφορετικά για τα άτομα ανάλογα με τις συγκεκριμένες διατομές ταυτότητας. Η ρευστότητα της ταυτότητας είναι επίσης εμφανής στον τρόπο με τον οποίο η ταυτότητα μπορεί να εκδηλωθεί σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια. Ανάλογα με την κοινωνική κατάσταση, διαφορετικές πτυχές της φύσης και της συμπεριφοράς ενός ατόμου μπορούν να έρθουν στο προσκήνιο ή στο παρασκήνιο και αυτές μπορούν επίσης να γίνουν αντιληπτές με διαφορετικό τρόπο, π.χ. στην εργασία σε σχέση με τους προϊσταμένους έναντι των συναδέλφων.

Η έννοια της ρευστής και διαρκώς μεταβαλλόμενης ταυτότητας γίνεται ακόμη πιο περίπλοκη από το γεγονός ότι οι ίδιες οι κατηγορίες - όπως η εθνικότητα, η εθνοτική καταγωγή και το φύλο - δεν είναι σταθερές. Οι κατηγορίες αυτές αποτελούν αντικείμενο κοινωνικής διαπραγμάτευσης και επηρεάζονται από πολιτισμικά και ιστορικά πλαίσια. Για παράδειγμα, η έννοια της "εθνικότητας" έχει εξελιχθεί, με διαφορετικές εθνοτικές ομάδες να επαναταξινομούνται με την πάροδο του χρόνου με βάση τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές νόρμες και τις δομές εξουσίας. Η κατασκευή ταυτότητας διαμορφώνεται επίσης από τη "συλλογική μνήμη", μια έννοια που διαδόθηκε από τον κοινωνιολόγο Maurice Halbwachs και αναπτύχθηκε περαιτέρω από τους ιστορικούς Aleida και Jan Assmann. Η συλλογική μνήμη αναφέρεται στις κοινές αναμνήσεις μιας ομάδας που διατηρούνται και μεταβιβάζονται μέσω κοινωνικών δομών όπως η οικογένεια, η κοινότητα και οι εθνικοί θεσμοί. Οι μνήμες αυτές δεν είναι μόνο προσωπικές αναμνήσεις, αλλά διαμορφώνονται από κοινωνικούς κανόνες, πολιτισμικές αφηγήσεις και θεσμικές πρακτικές που

συμβάλλουν στην οικοδόμηση μιας εθνικής ταυτότητας. Για παράδειγμα, οι εθνικές εορτές, τα μνημεία και τα βιβλία ιστορίας διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της συλλογικής μνήμης ενισχύοντας ορισμένες ερμηνείες του παρελθόντος και περιθωριοποιώντας άλλες. Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι κοινωνικοί κανόνες και οι πολιτισμικές αφηγήσεις ενσωματώνονται στην ταυτότητα του ατόμου μέσα στην ομάδα. Ωστόσο, διαφορετικές ομάδες μέσα σε μια κοινωνία μπορεί να έχουν διαφορετικές αναμνήσεις για το παρελθόν, οδηγώντας σε αντικρουόμενες αντιλήψεις για την εθνική ταυτότητα.

1.3.5 Πλοήγηση και προβληματισμός σχετικά με τους ορισμούς των όρων "μετανάστης" και "εθνοτική μειονότητα"

Ο ορισμός των όρων "μετανάστης" και "εθνοτική μειονότητα" αποτελεί πρόκληση, καθώς ερμηνεύονται διαφορετικά ανάλογα με τη νομική, κοινωνική ή πολιτιστική οπτική. Για παράδειγμα, ο όρος "μετανάστης" μπορεί να αναφέρεται σε κάποιον που μετακινείται από μια χώρα σε μια άλλη για καλύτερες ευκαιρίες ή ασφάλεια, κάτι που συχνά συνδέεται με ανθρώπους από τον Παγκόσμιο Νότο που μετακινούνται σε πιο εύπορες χώρες του Παγκόσμιου Βορρά. Ο όρος αυτός συνδέεται συχνά με αρνητικούς συνειρμούς, όπως η χαμηλότερη κοινωνικοοικονομική κατάσταση και οι πιθανές προκλήσεις, όπως οι διακρίσεις και τα νομικά εμπόδια. Αντίθετα, ο όρος "expat" αναφέρεται συνήθως σε άτομα από δυτικές χώρες που μετακινούνται στο εξωτερικό και συχνά θεωρούνται προνομιούχοι και με υψηλότερο κοινωνικό status. Η διάκριση αυτή αναδεικνύει μια ευρύτερη διαφορά ισχύος: Οι άνθρωποι από τη Δύση θεωρούνται παγκόσμιοι πολίτες που είναι ευπρόσδεκτοι και εξυμνούνται για την κινητικότητά τους, ενώ οι άνθρωποι από τον παγκόσμιο Νότο συχνά θεωρούνται βάρος ή απειλή. Αυτή η γλωσσική διάκριση αντανακλά υποκείμενες παραδοχές σχετικά με την εθνικότητα και τα προνόμια και δείχνει πώς οι ιστορικές δυναμικές εξουσίας εξακολουθούν να διαμορφώνουν τις αντιλήψεις για την παγκόσμια κινητικότητα. Για παράδειγμα, ένας Πολωνός που μετακομίζει στη Γαλλία μπορεί να χαρακτηριστεί ως "μετανάστης", ενώ το ίδιο άτομο που μετακομίζει στην Αίγυπτο μπορεί να θεωρηθεί ως "εκπατρισμένος", γεγονός που υπογραμμίζει πώς οι χαρακτηρισμοί αυτοί είναι συγκυριακοί και επηρεάζονται από τις υπάρχουσες δομές εξουσίας.

Η έννοια των "εθνοτικών μειονοτήτων" συνδέεται ομοίως με ιστορικές κληρονομίες και ανισορροπίες ισχύος. Συχνά αντανακλά μια πλειοψηφική κοσμοθεωρία που τοποθετεί τους μη δυτικούς πολιτισμούς ως "άλλους" απέναντι σε μια κυρίαρχη, συχνά λευκή, πατριαρχική νόρμα. Αυτή η δυναμική μπορεί να οδηγήσει σε ρομαντικοποίηση ή φετιχοποίηση ορισμένων εθνοτικών ομάδων, απογυμνώνοντας τις πολιτιστικές πρακτικές τους από το κοινωνικοπολιτικό τους πλαίσιο και συγκαλύπτοντας συστημικά προβλήματα όπως οι διακρίσεις και η οικονομική στέρηση των δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, η παραδοσιακή ενδυμασία ή η τέχνη των εθνοτικών μειονοτήτων μπορεί να εξυμνείται για την "εξωτική" γοητεία της, ενώ οι υποκείμενοι αγώνες που αντιμετωπίζουν αυτές οι ομάδες αγνοούνται. Τέτοιες

αφηγήσεις "θετικής" ταυτότητας συνήθως κατασκευάζονται μέσα στα πλαίσια των κανόνων που θέτουν οι κυρίαρχες ομάδες που καθορίζουν τι θεωρείται καλό ή όμορφο και αποδίδουν αυτές τις ετικέτες στους άλλους. Μέσω αυτής της διαδικασίας, άλλες εθνοτικές μειονότητες μπορούν να περιθωριοποιηθούν από το που παρουσιάζεται ως καθυστερημένη ή προβληματική και συχνά συνδέεται με τη φτώχεια, το έγκλημα ή την κοινωνική αστάθεια. Αυτή η διχοτόμηση - όπου κάποιες μειονότητες εξωτικοποιούνται και άλλες περιθωριοποιούνται - ενισχύει τις υπάρχουσες δομές εξουσίας και επιτρέπει στην κυρίαρχη ομάδα να διατηρεί τον έλεγχο. Ο εξωτισμός εξουδετερώνει τις πολιτισμικές διαφορές, ενώ η περιθωριοποίηση δικαιολογεί τον αποκλεισμό και τον έλεγχο. Επιπλέον, οι εθνοτικές μειονότητες αντιμετωπίζουν συχνά μια διπλή πραγματικότητα: εξυμνούνται για την πολιτισμική τους διαφορετικότητα σε ορισμένα πλαίσια, όπως ο τουρισμός ή οι τέχνες, ενώ ταυτόχρονα περιθωριοποιούνται σε οικονομικά ή πολιτικά πεδία. Αυτή η διπλή διαδικασία περιπλέκει τις εμπειρίες τους, καθώς περιηγούνται σε ένα κοινωνικό τοπίο στο οποίο τόσο εξυμνούνται όσο και αποκλείονται, αναδεικνύοντας την πολύπλοκη αλληλεπίδραση της εξουσίας, του πολιτισμού και της ταυτότητας στη σύγχρονη κοινωνία.

Αυτή η δυναμική αντανακλάται στις απεικονίσεις των μέσων ενημέρωσης, στις πολιτικές συζητήσεις και στην καθημερινή γλώσσα και διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο οι θεσμοί και τα άτομα αντιμετωπίζουν τις εθνοτικές μειονότητες.

Βιβλιογραφία

Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford University Press.

https://ia801204.us.archive.org/21/items/austin-how-to-do-things-with-words/Austin%2C%20how%20to%20do%20things%20with%20words_text.pdf

Bell, D. (1992). *Faces at the Bottom of the Well: The Permanence of Racism*. In: *The Journal of Negro History* Vol. 78, No. 2, spring 1993.

<https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.2307/2717451>

Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.

<https://www2.tf.jcu.cz/~klapetek/bha.pdf>

Butler, Judith (1990). *Gender Trouble*. Routledge.

https://lauragonzalez.com/TC/BUTLER_gender_trouble.pdf

Crenshaw, K. (1989). *The Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*. *University of Chicago Legal Forum*: Vol. 1989: Iss. 1, Article 8.

https://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8/?utm_source=chicagounbound.uchicago.edu%2Fuclf%2Fvol1989%2Fiss1%2F8&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

Davis, A. Y. (1981). *Women, Race, and Class*. Random House. <https://legalform.blog/wp-content/uploads/2017/08/davis-women-race-class.pdf>

Delgado, R. & Stefancic, J. (2001). *Critical Race Theory: An Introduction*. NYU Press.

<http://www.jstor.org/stable/j.ctt9gg26k>

Derrida, J. (1967). *Of Grammatology*. The Hopkins University Press.

https://monoskop.org/images/8/8e/Derrida_Jacques_Of_Grammatology_1998.pdf

Du Bois, W.E.B. (1903). In *The Souls of Black Folk*. <https://etc.usf.edu/lit2go/203/the-souls-of-black-folk/>

Essed, P. (1991). *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*.

<https://doi.org/10.4135/9781483345239>

Korteweg, A. C. & Yurdakul, G. (2021). *Liberal feminism and postcolonial difference: Debating headscarves in France, the Netherlands and Germany*. Social Compass.

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0037768620974268>

McIntosh, P. (1989). *White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack*.

https://med.umn.edu/sites/med.umn.edu/files/2022-12/White-Privilege_McIntosh-1989.pdf

Ενότητα 1.3 [SD]. Εθνικότητα - Φυλή και η εννοιολόγηση του Άλλου

Αυτή η ενότητα αποτελεί μέρος της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης. Αναζητήστε το αντίστοιχο αρχείο στην πλατφόρμα

Ενότητα 1.4 [Ασύγχρονη] Πολιτισμοποίηση και ορισμός του "πολιτισμού"

1.4.1 Εννοιολόγηση του πολιτισμού: ορίστε τον πολιτισμό ως ένα σύνθετο σύστημα κοινών πεποιθήσεων, αξιών, εθίμων και συμπεριφορών που διαμορφώνουν τις ταυτότητες και τις αλληλεπιδράσεις των ατόμων.

Ορισμοί του πολιτισμού

Ο όρος "πολιτισμός" χρησιμοποιείται σε διάφορα πλαίσια, οδηγώντας συχνά στην αραίωσή του. Η προέλευση της λέξης "κουλτούρα" προέρχεται από τις λατινικές λέξεις "colere" (καλλιεργώ, καλλιεργώ), "cultura" και "cultus" (γεωργία, καλλιέργεια, όργωμα και εξευγενισμός της γεωργικής γης)²⁰. Αυτή η γεωργική ρίζα αναδεικνύει μια κεντρική πτυχή όλων των εννοιών του πολιτισμού: υποδηλώνουν αυτό που "δημιουργείται από τον άνθρωπο" σε αντίθεση με αυτό που υπάρχει φυσικά χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση. Η σύγχρονη έννοια του πολιτισμού έχει επεκταθεί από τις γεωργικές δραστηριότητες και περιλαμβάνει την "παιδαγωγική, επιστημονική και

²⁰ <https://www.bpb.de/lernen/kulturelle-bildung/59917/vielfalt-der-kulturbegriffe/>

καλλιτεχνική "καλλιέργεια" των ατομικών και κοινωνικών προϋποθέσεων της ανθρώπινης ζωής" (Encyclopedia Britannica) (Merriam-Webster).

Υπάρχουν πάνω από 164 ορισμοί του πολιτισμού²¹. Σύμφωνα με την Encyclopedia Britannica, ο πολιτισμός περιλαμβάνει στοιχεία όπως "γλώσσα, ιδέες, πεποιθήσεις, έθιμα, κώδικες, θεσμούς, εργαλεία, τεχνικές, έργα τέχνης, τελετουργίες και τελετές"²². Ο όρος "πολιτισμός" χρησιμοποιείται σε διάφορα θέματα και πλαίσια, όπως η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία και η καθημερινή ζωή, με την κατανόησή του να ποικίλλει ανάλογα.

Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα για διαφορετικούς ορισμούς:

Ανθρωπολογικοί ορισμοί: Ο Edward Burnett Tylor όρισε τον πολιτισμό ως "εκείνο το σύνθετο σύνολο που περιλαμβάνει τη γνώση, την πίστη, την τέχνη, το δίκαιο, την ηθική, τα έθιμα και κάθε άλλη ικανότητα και συνήθεια που αποκτά ο άνθρωπος ως μέλος της κοινωνίας". Ο ορισμός αυτός δίνει έμφαση σε μια ευρεία και ολοκληρωμένη θεώρηση των ανθρώπινων πρακτικών.²³

Κοινωνιολογικοί ορισμοί: (CARLA) ορίζει την κουλτούρα ως "τα κοινά πρότυπα συμπεριφορών και αλληλεπιδράσεων, τις γνωστικές δομές και τη συναισθηματική κατανόηση που μαθαίνονται μέσω μιας διαδικασίας κοινωνικοποίησης". Αυτή η προοπτική εστιάζει στις κοινές και μαθημένες πτυχές του πολιτισμού, δίνοντας έμφαση στο πώς διαμορφώνει τις κοινωνικές συμπεριφορές και τα γνωστικά πλαίσια μέσα σε μια κοινότητα.²⁴

Ψυχολογικοί ορισμοί: Ο Geert Hofstede όρισε την κουλτούρα ως "τον συλλογικό προγραμματισμό του μυαλού που διακρίνει τα μέλη μιας κατηγορίας ανθρώπων από μια άλλη". Αυτός ο ορισμός θεωρεί την κουλτούρα ως ένα σύνολο νοητικών προγραμμάτων που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται, αισθάνονται και ενεργούν, υπογραμμίζοντας τις ψυχολογικές και γνωστικές διαστάσεις των πολιτισμικών διαφορών.²⁵

Πώς προκύπτει και αναπτύσσεται ο πολιτισμός

Ο πολιτισμός αναπτύσσεται και γίνεται απτός μόνο κατά την αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή των ατόμων. Αυτή η δυναμική διαδικασία έχει τις ρίζες της στην ιδέα ότι ο πολιτισμός δεν είναι μια στατική οντότητα αλλά μάλλον ένα εξελισσόμενο σύστημα που επηρεάζεται από τις ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις και τις κοινωνικές ανταλλαγές. Να πώς λειτουργεί αυτό:

- 1. Κοινωνική αλληλεπίδραση και πολιτιστική διαμόρφωση** Ο πολιτισμός είναι κατά βάση ένα κοινωνικό κατασκεύασμα. Μέσω των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων τα άτομα μαθαίνουν και διαιωνίζουν τους κανόνες, τις

²¹ <https://www.britannica.com/topic/culture>

²² <https://www.britannica.com/topic/culture>

²³ [Κοινωνική επιστήμη LibreTexts](#)

²⁴ [CARLA](#)

²⁵ [AnthroMania](#)

αξίες και τις πρακτικές του πολιτισμού τους (Ενπολιτισμοποίηση). Οι αλληλεπιδράσεις αυτές λαμβάνουν χώρα σε διάφορα περιβάλλοντα, όπως η οικογένεια, το σχολείο, ο χώρος εργασίας και οι κοινότητες. Μέσω της επικοινωνίας και των κοινών εμπειριών, οι άνθρωποι διαπραγματεύονται και ενισχύουν τις πολιτισμικές έννοιες και πρακτικές. Για παράδειγμα, οι οικογενειακές παραδόσεις μεταβιβάζονται και τροποποιούνται από γενιά σε γενιά, καθώς τα μέλη αλληλεπιδρούν και προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

2. Ανταλλαγές και πολιτιστική προσαρμογή Οι πολιτιστικές ανταλλαγές, είτε μέσω του εμπορίου, της μετανάστευσης ή της παγκοσμιοποίησης, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του πολιτισμού. Όταν άτομα με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο αλληλεπιδρούν, μοιράζονται ιδέες, έθιμα και τεχνολογίες. Αυτή η ανταλλαγή οδηγεί σε πολιτιστική προσαρμογή, όπου νέα πολιτιστικά στοιχεία ενσωματώνονται στα υπάρχοντα πολιτιστικά πλαίσια. Για παράδειγμα, η συγχώνευση διαφορετικών μαγειρικών παραδόσεων στις κοσμοπολίτικες πόλεις δημιουργεί νέες διατροφικές κουλτούρες που αντικατοπτρίζουν τις ποικίλες επιρροές των κατοίκων τους.

3. Ταυτότητα και πολιτισμική δυναμική Η αλληλεπίδραση και οι ανταλλαγές επηρεάζουν επίσης τις ατομικές και συλλογικές ταυτότητες. Καθώς τα άτομα εμπλέκονται με διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, διαπραγματεύονται την ταυτότητά τους, ενσωματώνοντας συχνά στοιχεία από πολλαπλούς πολιτισμούς. Η διαδικασία αυτή αναδεικνύει τη ρευστότητα και την υβριδικότητα του πολιτισμού. Ένα άτομο μπορεί να ταυτιστεί με διαφορετικές πολιτισμικές πτυχές ανάλογα με το περιβάλλον του - όπως το να είναι Ευρωπαίος σε ένα διεθνές περιβάλλον, Αυστριακός σε ένα εθνικό πλαίσιο ή Βιεννέζος σε ένα τοπικό πλαίσιο. Αυτές οι ταυτότητες διαμορφώνονται και αναδιαμορφώνονται μέσω των συνεχών αλληλεπιδράσεων και ανταλλαγών.

4. Πολιτιστικές πρακτικές και κοινές εμπειρίες Οι πολιτιστικές πρακτικές γίνονται απτές μέσα από τις κοινές εμπειρίες των ατόμων. Τα φεστιβάλ, οι τελετουργίες και οι τελετές είναι παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο ο πολιτισμός υλοποιείται σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια. Οι εκδηλώσεις αυτές παρέχουν χώρο στα άτομα να εκφράσουν και να ενισχύσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα. Για παράδειγμα, οι εθνικές εορτές και οι δημόσιες εκδηλώσεις φέρνουν τις κοινότητες κοντά, επιτρέποντας στα άτομα να συμμετέχουν και να συμβάλλουν σε μια συλλογική πολιτιστική εμπειρία.

5. Η αλληλεπίδραση και η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των ατόμων διευκολύνει επίσης τη συνεχή πολιτισμική μάθηση και απομάθηση. Καθώς τα άτομα συναντούν νέες ιδέες και πρακτικές, πρέπει να προσαρμόζονται μαθαίνοντας νέους πολιτισμικούς κανόνες, ενώ παράλληλα απομαθαίνουν τους ξεπερασμένους. Αυτή η διαδικασία είναι απαραίτητη για την πολιτιστική εξέλιξη και τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών πρακτικών. Εξασφαλίζει ότι ο

πολιτισμός παραμένει συναφής και ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες.

Γιατί ο πολιτισμός είναι σημαντικός

Ο πολιτισμός επηρεάζει βαθιά τα άτομα και τις κοινωνίες με διάφορους τρόπους:

- **Ταυτότητα και ένταξη:** Ο πολιτισμός παρέχει την αίσθηση της ταυτότητας και του ανήκειν. Οι άνθρωποι συχνά βρίσκουν άνεση και αίσθηση κοινότητας σε κοινές πολιτιστικές πρακτικές, αξίες και πεποιθήσεις.
- **Συμπεριφορά και κοινωνικές νόρμες:** Ο πολιτισμός διαμορφώνει τη συμπεριφορά και τους κοινωνικούς κανόνες. Καθορίζει τι θεωρείται αποδεκτό και τι μη αποδεκτό μέσα σε μια κοινωνία, επηρεάζοντας τους νόμους, τα έθιμα και τις καθημερινές αλληλεπιδράσεις.
- **Επικοινωνία:** Η κουλτούρα επηρεάζει τους τρόπους επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας, των μη λεκτικών ενδείξεων και της εθιμοτυπίας. Αυτό μπορεί είτε να διευκολύνει την κατανόηση είτε να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις στις διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις.
- **Καινοτομία και πρόοδος:** Η πολιτισμική ποικιλομορφία μπορεί να οδηγήσει στην καινοτομία και την πρόοδο. Η έκθεση σε διαφορετικούς πολιτισμούς μπορεί να οδηγήσει σε νέες ιδέες, προοπτικές και λύσεις σε προβλήματα.
- **Αποκλεισμός και συμπερίληψη:** Η κουλτούρα μπορεί τόσο να συμπεριλάβει όσο και να αποκλείσει. Μπορεί να δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς μέσα σε μια ομάδα, αλλά και να χαράξει όρια που αποκλείουν άλλους, οδηγώντας μερικές φορές σε συγκρούσεις ή διακρίσεις.

Χαρακτηριστικά του πολιτισμού

Αν και εκφράσεις όπως "αμερικανική κουλτούρα" υπονοούν μια στατική έννοια, η κουλτούρα είναι δυναμική και εξελίσσεται συνεχώς. Είναι πολύπλευρη, ενσωματώνοντας διάφορα στοιχεία όπως η γλώσσα, η τέχνη, οι πεποιθήσεις και οι πρακτικές. Οι πολιτισμοί είναι αλληλοεξαρτώμενοι, επηρεάζοντας και επηρεαζόμενοι από άλλους πολιτισμούς. Αυτή η αλληλεξάρτηση είναι εμφανής στην παγκόσμια ανταλλαγή ιδεών, αγαθών και πρακτικών, η οποία διαμορφώνει και αναδιαμορφώνει συνεχώς τα πολιτιστικά τοπία.

Η δυναμική φύση του πολιτισμού Συχνά, ο πολιτισμός γίνεται κατανοητός με υπερβολικά απλοϊκούς όρους, όπως η σύνδεση της αμερικανικής κουλτούρας με συγκεκριμένα τρόφιμα, αθλήματα ή στυλ ένδυσης. Για παράδειγμα, η αμερικανική κουλτούρα συχνά περιορίζεται σε σύμβολα όπως τα χάμπουργκερ, το μπέιζμπολ και τα τζιν. Ωστόσο, αυτή η προοπτική αποτυγχάνει να συλλάβει την πολυπλοκότητα της πολιτισμικής δυναμικής. Σκεφτείτε πώς η αμερικανική κουλτούρα εξελίχθηκε μέσα από κύματα μετανάστευσης, ενσωματώνοντας στοιχεία από την ιταλική, τη μεξικανική, την κινεζική και πολλές άλλες κουλτούρες. Αυτή η συνεχιζόμενη διαδικασία δείχνει πώς οι πολιτιστικές πρακτικές και οι κανόνες ανανεώνονται και διαφοροποιούνται συνεχώς.

Πολυδιάστατα χαρακτηριστικά Ο πολιτισμός δεν είναι ένας μονόλιθος αλλά ένα μωσαϊκό από διάφορα στοιχεία. Για παράδειγμα, η επιρροή της αφροαμερικανικής κουλτούρας σε μουσικά είδη όπως η τζαζ, τα μπλουζ και το χιπ-χοπ υπήρξε βαθιά, αναδιαμορφώνοντας το αμερικανικό μουσικό τοπίο και επηρεάζοντας τις παγκόσμιες μουσικές τάσεις. Ομοίως, οι θρησκευτικές πρακτικές, όπως οι ποικίλες εκφράσεις του Χριστιανισμού, του Ιουδαϊσμού, του Ισλάμ και άλλων θρησκειών στην Αμερική, καταδεικνύουν την πολύπλευρη φύση των πολιτισμικών πεποιθήσεων.

Αλληλεξάρτηση και πολιτιστικές ανταλλαγές Οι πολιτισμοί δεν υπάρχουν απομονωμένοι- επηρεάζουν και επηρεάζονται από άλλους πολιτισμούς. Η παγκόσμια ανταλλαγή ιδεών, αγαθών και πρακτικών αποτελεί απόδειξη αυτής της αλληλεξάρτησης.

Η πολυπλοκότητα του πολιτισμού Εντός μιας χώρας, οι πολιτιστικές εμπειρίες μπορεί να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Ο τρόπος ζωής ενός φτωχού και ενός πλούσιου ατόμου που ζουν στην ίδια χώρα μπορεί να έχει ελάχιστα κοινά σημεία, γεγονός που αναδεικνύει την πολυεπίπεδη φύση του πολιτισμού. Σε αυτό το παράδειγμα, οι οικονομικοί πόροι μπορεί να έχουν μεγαλύτερη επιρροή στον τρόπο ζωής παρά στον πολιτισμό. Και αυτό δημιουργεί επίσης κουλτούρες - σικ κουλτούρα που περιλαμβάνει γκολφ και τζετ-σετ, έναντι της κουλτούρας της εργατικής τάξης με το ποδόσφαιρο. Αυτή η ποικιλομορφία εντός ενός πολιτισμού υπογραμμίζει την πολυπλοκότητά του και τη σημασία της εξέτασης πολλαπλών προοπτικών.

Ρευστότητα της πολιτισμικής ταυτότητας Γνωρίζουμε διάφορες πολιτισμικές πτυχές μέσω της επαφής, της ανταλλαγής και των σχέσεων με άλλους. Ανάλογα με το πλαίσιο, ένα άτομο μπορεί να αυτοπροσδιορίζεται ως Ευρωπαίος, γυναίκα, Αυστριακός, Βιεννέζος ή νέος. Αυτή η ρευστότητα της πολιτισμικής ταυτότητας καταδεικνύει πώς ο πολιτισμός εξαρτάται πάντα από το πλαίσιο. Για παράδειγμα, ένα άτομο μπορεί να δίνει έμφαση στην εθνική του ταυτότητα όταν βρίσκεται στο εξωτερικό, αλλά να εστιάζει σε περιφερειακές ή τοπικές πολιτισμικές πτυχές όταν βρίσκεται στο σπίτι του.

Παρερμηνείες και αποχρώσεις των πολιτισμικών συμπεριφορών Οι πολιτισμικές συμπεριφορές συχνά παρερμηνεύονται. Για παράδειγμα, σε ένα σχολικό πλαίσιο, το στυλ του ρουχισμού είναι ένα εξέχον θέμα. Αν ένας νέος φοράει πάντα παντελόνι τζόκινγκ, μπορεί να επηρεάζεται από την ποπ κουλτούρα ή τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους. Αυτή η συμπεριφορά θα μπορούσε να παρερμηνευτεί ως μια συγκεκριμένη πολιτιστική τάση που είναι δημοφιλής μεταξύ των συνομηλίκων, ενώ στην πραγματικότητα μπορεί να αντανακλά οικονομικούς περιορισμούς.

Δημόσιος λόγος και πολιτισμική υπερβολή Στο δημόσιο λόγο, ο πολιτισμός συχνά υπερτονίζεται ως η μοναδική αιτία της συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, η απόδοση των ακαδημαϊκών επιδόσεων αποκλειστικά στο πολιτισμικό υπόβαθρο παραβλέπει άλλους σημαντικούς παράγοντες, όπως η πρόσβαση σε πόρους, τα ατομικά κίνητρα και οι ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Αυτή η υπερβολή μπορεί να

οδηγήσει σε στερεότυπα και παρεξηγήσεις, τονίζοντας την ανάγκη για μια διαφοροποιημένη κατανόηση των πολιτισμικών επιρροών.

1.4.2 Η Πολιτισμοποίηση και ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε μια ετερογενή τάξη

Εισαγωγή

Στον σημερινό παγκοσμιοποιημένο κόσμο, οι σχολικές αίθουσες έχουν γίνει μικρόκοσμοι διαφορετικών πολιτισμικών, εθνοτικών και κοινωνικών υποβάθρων. Αυτή η ποικιλομορφία αποτελεί πρόκληση αλλά και ευκαιρία για τους εκπαιδευτικούς. Για να δημιουργήσουν περιεκτικά και αποτελεσματικά μαθησιακά περιβάλλοντα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να υιοθετήσουν συμπεριφορές με ευαισθησία στον πολιτισμό και να προωθήσουν την διαπολιτισμικότητα - την προώθηση μιας κουλτούρας στην τάξη που σέβεται και ενσωματώνει το διαφορετικό υπόβαθρο όλων των μαθητών. Αυτό το κεφάλαιο διερευνά αυτές τις έννοιες και τον κομβικό ρόλο των εκπαιδευτικών στην καλλιέργεια μιας κουλτούρας στην τάξη που εδράζεται στον σεβασμό, την αμοιβαία κατανόηση και την αποδοχή.

Πολιτισμικά ευαίσθητη συμπεριφορά στην τάξη

Η πολιτισμικά ευαίσθητη συμπεριφορά περιλαμβάνει την αναγνώριση, το σεβασμό και την ανταπόκριση στις πολιτισμικές διαφορές και ομοιότητες μέσα στην τάξη. Σύμφωνα με τους Kumar, Zusho και Bondie (2018), η ενσωμάτωση της πολιτισμικής συνάφειας στις πρακτικές της τάξης ενισχύει τα κίνητρα και τις επιδόσεις των μαθητών, καθιστώντας τη μάθηση πιο ουσιαστική και αντανακλώντας τις βιωμένες εμπειρίες τους. Η προσέγγιση αυτή ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της Πολιτισμικά Ανταποκρινόμενης και Σχετικής Εκπαίδευσης (Culturally Responsive and Relevant Education - CRRE), οι οποίες δίνουν έμφαση στην επικύρωση και την ενδυνάμωση των μαθητών με διαφορετικό υπόβαθρο.

Οι βασικές πτυχές της πολιτισμικά ευαίσθητης συμπεριφοράς περιλαμβάνουν:

1. **Πολιτιστική ευαισθητοποίηση:** Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν επίγνωση των δικών τους πολιτισμικών προκαταλήψεων και να κατανοούν το πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών τους. Αυτή η επίγνωση βοηθά στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς, όπου όλοι οι μαθητές αισθάνονται ότι εκτιμώνται.
2. **Πολιτισμική επάρκεια:** Η πολιτισμική επάρκεια περιλαμβάνει τις γνώσεις και τις δεξιότητες για την αποτελεσματική αλληλεπίδραση με μαθητές από διαφορετικά υπόβαθρα. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τα πολιτισμικά πρότυπα, τις αξίες και τα στυλ επικοινωνίας των μαθητών τους και να τα ενσωματώνουν στις στρατηγικές διδασκαλίας τους.
3. **Πολιτιστική ευαισθησία:** Πέρα από την ευαισθητοποίηση και την ικανότητα, η ευαισθησία περιλαμβάνει γνήσιο σεβασμό και εκτίμηση των πολιτισμικών

διαφορών. Αυτό σημαίνει τη δημιουργία πρακτικών στην τάξη που όχι απλώς ανέχονται αλλά γιορτάζουν τη διαφορετικότητα.

Ενσωμάτωση στην τάξη

Ο πολιτισμός αναφέρεται στη διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα μαθαίνουν και υιοθετούν τους πολιτιστικούς κανόνες και τις αξίες μιας ομάδας. Σε μια ετερογενή τάξη, ο πολιτισμός περιλαμβάνει την ανάμειξη των διαφορετικών πολιτισμικών υποβάθρων των μαθητών σε μια συνεκτική κουλτούρα της τάξης. Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη για την προώθηση της αίσθησης του ανήκειν και της κοινότητας.

Οι δάσκαλοι διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στον εγκλιματισμό με:

1. **Μοντελοποίηση του σεβασμού και της συμμετοχικότητας:** Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να επιδεικνύουν συμπεριφορά σεβασμού προς όλους τους πολιτισμούς και να ενθαρρύνουν τους μαθητές να κάνουν το ίδιο. Αυτή η διαμόρφωση δίνει τον τόνο για ένα περιβάλλον χωρίς αποκλεισμούς στην τάξη.
2. **Δημιουργία κοινών αξιών:** Η καθιέρωση κανόνων και αξιών στην τάξη που δίνουν έμφαση στον αμοιβαίο σεβασμό, την κατανόηση και την αποδοχή βοηθά στην οικοδόμηση μιας συνεκτικής κουλτούρας. Αυτές οι κοινές αξίες θα πρέπει να δημιουργούνται από κοινού με τους μαθητές, ώστε να διασφαλίζεται η αποδοχή και η συνάφεια.
3. **Διευκόλυνση των πολιτιστικών ανταλλαγών:** Η ενθάρρυνση των μαθητών να μοιραστούν τις πολιτιστικές τους παραδόσεις, ιστορίες και προοπτικές εμπλουτίζει τη μαθησιακή εμπειρία για όλους. Η ανταλλαγή αυτή προάγει τον αμοιβαίο σεβασμό και την κατανόηση μεταξύ των μαθητών.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε μια ετερογενή τάξη

Σε μια ετερογενή τάξη, ο ρόλος του εκπαιδευτικού επεκτείνεται πέρα από τη μετάδοση γνώσεων και στο να είναι πολιτισμικός διαμεσολαβητής και διευκολυντής ενός θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Οι βασικές ευθύνες περιλαμβάνουν:

1. **Πολιτισμικά Σχετική Παιδαγωγική:** Σύμφωνα με την Ladson-Billings (1995), η πολιτισμικά σχετική παιδαγωγική περιλαμβάνει διδασκαλία που ανταποκρίνεται στα πολιτισμικά πλαίσια των μαθητών. Η προσέγγιση αυτή βοηθά τους μαθητές να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ακεραιότητα, ενώ παράλληλα επιτυγχάνουν ακαδημαϊκή επιτυχία.
2. **Χτίζοντας ένα εκτιμητικό περιβάλλον:** Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου αναγνωρίζεται και εκτιμάται το πολιτισμικό υπόβαθρο. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω των επιλογών του προγράμματος σπουδών, της διακόσμησης της τάξης και του εορτασμού διαφορετικών πολιτιστικών εκδηλώσεων.
3. **Ενθάρρυνση της αμοιβαίας κατανόησης:** Η διευκόλυνση δραστηριοτήτων και συζητήσεων που προάγουν την κατανόηση και την ενσυναίσθηση μεταξύ των μαθητών είναι ζωτικής σημασίας. Αυτό περιλαμβάνει την ανοιχτή και

εποικοδομητική αντιμετώπιση και συζήτηση θεμάτων πολιτισμικών προκαταλήψεων και στερεοτύπων.

4. **Υποστήριξη της πολιτιστικής ταυτότητας:** Η ενθάρρυνση των μαθητών να εξερευνήσουν και να εκφράσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα μέσα στην τάξη τους βοηθά να αισθάνονται ότι τους εκτιμούν και τους σέβονται. Η υποστήριξη αυτή μπορεί να γίνει με τη μορφή εργασιών που επιτρέπουν στους μαθητές να ενσωματώσουν την πολιτισμική τους προέλευση ή με έργα στην τάξη που γιορτάζουν την πολιτισμική ποικιλομορφία.

Ανάπτυξη μιας κουλτούρας τάξης βασισμένης στο σεβασμό και την αμοιβαία κατανόηση

Η δημιουργία μιας κουλτούρας στην τάξη που βασίζεται στο σεβασμό και την αμοιβαία κατανόηση περιλαμβάνει διάφορες στρατηγικές ενέργειες:

1. **Συνεργατικός καθορισμός προτύπων:** Στην αρχή της σχολικής χρονιάς, εμπλέξτε τους μαθητές στον καθορισμό των κανόνων της τάξης που προάγουν τον σεβασμό και τη συμμετοχικότητα. Αυτή η συνεργατική διαδικασία διασφαλίζει ότι οι μαθητές αισθάνονται την αίσθηση της ευθύνης και της ευθύνης για τη διατήρηση αυτών των κανόνων.
2. **Σχεδιασμός συμπεριληπτικών προγραμμάτων σπουδών:** Προσαρμόστε ένα πρόγραμμα σπουδών που αντικατοπτρίζει το διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο των μαθητών. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ποικίλο αναγνωστικό υλικό, παραδείγματα από διαφορετικούς πολιτισμούς στη διδασκαλία και εργασίες που επιτρέπουν στους μαθητές να αντλήσουν από τις πολιτισμικές τους εμπειρίες.
3. **Αναστοχαστικές πρακτικές:** Ενθαρρύνετε τόσο τους εκπαιδευτικούς όσο και τους μαθητές να συμμετέχουν σε πρακτικές αναστοχασμού. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει ημερολόγια, συζητήσεις ή έργα που προτρέπουν σε αναστοχασμό σχετικά με τις πολιτισμικές εμπειρίες και τη μάθηση.
4. **Δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων:** Εφοδιάστε τους μαθητές με δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων που μπορεί να προκύψουν από πολιτισμικές παρεξηγήσεις. Η διδασκαλία δεξιοτήτων αποτελεσματικής επικοινωνίας, ενσυναίσθησης και επίλυσης προβλημάτων είναι απαραίτητη για τη διατήρηση ενός αρμονικού περιβάλλοντος στην τάξη.
5. **Επαγγελματική ανάπτυξη για εκπαιδευτικούς:** Η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη σε θέματα πολιτισμικής επάρκειας και στρατηγικών διδασκαλίας χωρίς αποκλεισμούς είναι ζωτικής σημασίας για τους εκπαιδευτικούς. Τα εργαστήρια, τα σεμινάρια και οι συνεργατικές κοινότητες μάθησης μπορούν να παρέχουν στους εκπαιδευτικούς τα εργαλεία και τις γνώσεις που χρειάζονται για να υποστηρίξουν μια ποικιλόμορφη τάξη.

Ρατσισμός: Κατανόηση του θετικού ρατσισμού

Ορισμός Ο θετικός ρατσισμός αναφέρεται σε στερεότυπα που αποδίδουν θετικά χαρακτηριστικά σε άτομα με βάση τη φυλή ή την εθνικότητά τους. Ενώ αυτά τα στερεότυπα μπορεί να φαίνονται επιφανειακά κολακευτικά, μπορεί να είναι επιβλαβή και μειωτικά. Ο θετικός ρατσισμός, όπως και κάθε μορφή ρατσισμού,

περιλαμβάνει υποθέσεις για τα άτομα με βάση το φυλετικό ή εθνοτικό τους υπόβαθρο, αντί να αναγνωρίζει τις μοναδικές τους ιδιότητες και ικανότητες.

Παραδείγματα

Υποθέσεις σχετικά με τις ικανότητες: Υποθέτοντας ότι όλοι οι Ασιάτες είναι καλοί στα μαθηματικά ή ότι όλοι οι Αφροαμερικανοί διαπρέπουν στον αθλητισμό. Αυτά τα στερεότυπα αγνοούν τις ατομικές διαφορές και μπορούν να ασκήσουν αδικαιολόγητη πίεση στους ανθρώπους να συμμορφωθούν με αυτές τις προσδοκίες.

Πολιτιστικές γενικεύσεις: Η πεποίθηση ότι οι άνθρωποι από ορισμένους πολιτισμούς είναι εγγενώς πιο εργατικοί, ευγενικοί ή καλλιτεχνικοί. Ενώ αυτά τα χαρακτηριστικά είναι θετικά, η απόδοσή τους σε μια ολόκληρη ομάδα με βάση την εθνικότητα μπορεί να οδηγήσει σε μη ρεαλιστικές προσδοκίες και να μειώσει τα προσωπικά επιτεύγματα.

Γιατί είναι επιβλαβές

Πίεση για συμμόρφωση: Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε στρες και άγχος αν δεν είναι φυσικό να ευθυγραμμίζονται με αυτές τις προσδοκίες.

Αγνοώντας την ατομικότητα: Ο θετικός ρατσισμός παραβλέπει τις προσωπικές διαφορές και υποβιβάζει τους ανθρώπους σε ένα σύνολο γενικευμένων χαρακτηριστικών, γεγονός που μπορεί να είναι απάνθρωπο και να απορρίπτει την ατομικότητά τους.

Ενίσχυση άλλων στερεοτύπων: Ακόμη και τα θετικά στερεότυπα μπορούν να ενισχύσουν το συνολικό πλαίσιο των φυλετικών στερεοτύπων, το οποίο περιλαμβάνει αρνητικές υποθέσεις. Αυτή η διχοτόμηση μπορεί να διαιωνίσει έναν κύκλο προκαταλήψεων και διακρίσεων.

Συγχαρητήρια από πίσω: Αυτό που μοιάζει με κομπλιμέντο μπορεί να υπονοεί ότι το άτομο είναι πολύτιμο κυρίως επειδή ταιριάζει σε ένα θετικό στερεότυπο, αντί να εκτιμάται για τις μοναδικές του ιδιότητες και τα επιτεύγματά του.

Συμπέρασμα

Εν κατακλείδι, η προώθηση της συμπεριφοράς με ευαισθησία στην κουλτούρα και του πολιτισμού στις ετερογενείς τάξεις είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ενός περιεκτικού και αποτελεσματικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαμορφώνοντας τον σεβασμό και τη συμμετοχικότητα, δημιουργώντας κοινές αξίες, διευκολύνοντας την πολιτισμική ανταλλαγή και υποστηρίζοντας την πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών. Αναπτύσσοντας μια κουλτούρα στην τάξη που βασίζεται στο σεβασμό, την αμοιβαία κατανόηση και την αποδοχή, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διασφαλίσουν ότι όλοι οι μαθητές αισθάνονται ότι εκτιμώνται και ότι έχουν κίνητρο να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Η ενσωμάτωση της πολιτισμικής συνάφειας και των κινήτρων επίτευξης, όπως τονίζεται από τους Kumar, Zusho και Bondie (2018), παρέχει ένα πλαίσιο για αυτές τις προσπάθειες, τονίζοντας τη σημασία της διεπιστημονικής έρευνας και των πρακτικών διδασκαλίας που ανταποκρίνονται πολιτισμικά.

Αναφορές

Kumar, R., Zusho, A., & Bondie, R. (2018). Weaving cultural relevance and achievement motivation into inclusive classroom cultures. *Educational Psychologist*, 53(2), 78-96. <https://doi.org/10.1080/00461520.2018.1432361>

Ladson-Billings, G. (1995). Toward a theory of culturally relevant pedagogy. *American Educational Research Journal*, 32(3), 465-491. <https://doi.org/10.3102/00028312032003465>

Ενότητα 1.5 [f2f+SD]. - Αναστοχασμός σχετικά με τις πολυεπίπεδες και κοινές ταυτότητες των μαθητών (και των εκπαιδευτικών)

1.5.1 Πώς σχηματίζονται και επιτελούνται οι ταυτότητες; (αν έχει ήδη καλυφθεί, επικεντρωθείτε στις ταυτότητες των μεταναστών και στις ταυτότητες 1ης γενιάς, 2ης γενιάς, 3ης γενιάς, αναγκαστικών μεταναστών και σε φαινόμενα όπως η επιτελεστική αποξένωση...)

Διαμόρφωση ταυτότητας

Ο σχηματισμός ταυτότητας, γνωστός και ως "ανάπτυξη ταυτότητας", είναι η διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα αρχίζουν να κατανοούν την αίσθηση του εαυτού τους και τη θέση τους στον κόσμο. Αυτή η διαδικασία αρχίζει συνήθως κατά την εφηβεία και μπορεί να διαμορφωθεί από ποικίλες εσωτερικές και εξωτερικές επιρροές:

- **Οι εσωτερικές επιρροές** περιλαμβάνουν παράγοντες όπως το φύλο, η εθνικότητα, η φυλή, η εμφάνιση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, τα χόμπι, τα ενδιαφέροντα και οι προσωπικές εμπειρίες.
- **Οι εξωτερικές επιρροές** περιλαμβάνουν παράγοντες όπως η οικογένεια, οι φίλοι, τα πολιτιστικά πρότυπα, η κουλτούρα, η θρησκεία, η τοποθεσία, οι διαθέσιμες ευκαιρίες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.²⁶

Απόδοση ταυτότητας

Η απόδοση της ταυτότητας νοείται ως ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα παρουσιάζουν σκόπιμα τον εαυτό τους στους άλλους, ανάλογα με την κατάσταση. Δεν έχει να κάνει μόνο με το ποιοι είναι εσωτερικά, αλλά και με το πώς επιθυμούν να γίνουν αντιληπτοί από τους άλλους.

Για παράδειγμα, η συμπεριφορά μπορεί να προσαρμόζεται στη δουλειά σε σχέση με τους φίλους, σε μια προσπάθεια να προσαρμοστεί ή να γίνει αποδεκτή σε αυτά τα διαφορετικά περιβάλλοντα. Η έννοια αυτή βασίζεται στην ιδέα ότι η ταυτότητα είναι σαν ένας ρόλος που παίζεται στη σκηνή, όπου γίνονται ενέργειες για να δημιουργηθεί μια συγκεκριμένη εντύπωση. Βασίζεται στην κατανόηση ότι η ταυτότητα διαμορφώνεται τόσο από την αυτοαντίληψη όσο και από τις αντιλήψεις

²⁶ ISP. Σημασία του σχηματισμού ταυτότητας για τα παιδιά που βρίσκονται υπό φροντίδα. Ποιος είναι ο ορισμός της διαμόρφωσης ταυτότητας; <https://ispfostering.org.uk/identity-formation/>

των άλλων, με τις απόψεις αυτές να επηρεάζονται συνεχώς από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.²⁷

Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στη διαμόρφωση και την απόδοση της ταυτότητας κυρίως μεταξύ μεταναστών και εθνοτικών μειονοτήτων.

Αλλά, πρώτα απ' όλα, ποιοι είναι οι *μετανάστες* και οι *ομογενείς*; Προκειμένου να εξηγήσουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία διαμόρφωσης ταυτότητας μεταξύ αυτής της κατηγορίας ανθρώπων, θα άξιζε να σημειώσουμε τι σημαίνουν στην πραγματικότητα οι *(μη) μετανάστες* και οι *εκπατρισμένοι*.

(Μη)μετανάστες και εκπατρισμένοι - ποια είναι η διαφορά;

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) του ΟΗΕ, **μετανάστης** είναι κάθε άτομο που μετακινείται ή έχει μετακινηθεί διαμέσου διεθνών συνόρων ή εντός ενός κράτους, μακριά από τον συνήθη τόπο διαμονής του.

Ο ορισμός αυτός ισχύει ανεξάρτητα από:

- Το νομικό καθεστώς του ατόμου
- Εάν η κίνηση είναι εκούσια ή ακούσια
- Οι λόγοι της κίνησης
- Η διάρκεια της διαμονής²⁸

Αξίζει να αναφερθεί ότι οι όροι *μετανάστης* και *μετανάστης* χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά, παρά τη διαφορετική τους σημασία. Ως εκ τούτου, στο παρόν έγγραφο, η εστίαση θα είναι μάλλον στις ομάδες μεταναστών.

Στις σύγχρονες συζητήσεις για τη μετανάστευση, οι όροι *μετανάστης* και *εκπατρισμένος* χρησιμοποιούνται συχνά για να περιγράψουν τα άτομα που μετακινούνται πέρα από τα σύνορα, αλλά **έχουν διαφορετικές συνδηλώσεις και επιπτώσεις**.

Γενικά, ο όρος *μετανάστης* αναφέρεται σε άτομα που μετακομίζουν σε άλλη χώρα, συχνά για μακροχρόνια εγκατάσταση ή εργασία. Μπορεί να μετακινηθούν για λόγους όπως οι οικονομικές ευκαιρίες, η εκπαίδευση ή η διαφυγή από δυσμενείς συνθήκες στη χώρα καταγωγής τους. Ο όρος *μετανάστης* υποδηλώνει συχνά την αναζήτηση βελτιωμένων συνθηκών διαβίωσης και συνδέεται συνήθως με άτομα από λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες.

²⁷ Όλα εξηγούνται. Η απόδοση της ταυτότητας

https://everything.explained.today/Identity_performance/

²⁸ Ηνωμένα Έθνη. Ευάλωτες ομάδες - Μετανάστες. <https://www.un.org/en/fight-racism/vulnerable-groups/migrants#:~:text=The%20UN%20Migration%20Agency%2C%20International,movement%20is%20voluntary%20or%20involuntary>

Αντίθετα, το *expat*, συντομογραφία του *expatriate*, περιγράφει συνήθως άτομα που μετακινούνται προσωρινά σε άλλη χώρα, συνήθως για λόγους που σχετίζονται με την εργασία τους. Ο χαρακτηρισμός *expat* εφαρμόζεται συχνά σε άτομα από πιο εύπορα έθνη και υποδηλώνει προνόμια και επιλογές. Σε αντίθεση με τους μετανάστες, οι εκπατρισμένοι θεωρούνται γενικά επαγγελματίες ή ειδικευμένοι εργαζόμενοι που μετακινούνται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, διατηρώντας παράλληλα ισχυρούς δεσμούς με τη χώρα καταγωγής τους, με σχέδια επιστροφής.

Οι διακρίσεις αυτές είναι σημαντικές διότι επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αντιμετωπίζονται κοινωνικά και νομικά

Οι μετανάστες αντιμετωπίζονται συχνά μέσα από το πρίσμα της ένταξης και της προσαρμογής, αντιμετωπίζοντας προκλήσεις που σχετίζονται με το νομικό καθεστώς, την πρόσβαση σε υπηρεσίες και την κοινωνική αποδοχή. **Μπορεί να αντιμετωπίζουν στερεότυπα και προκαταλήψεις που επηρεάζουν τις ευκαιρίες και την κοινωνική τους θέση στη χώρα υποδοχής.**

Από την άλλη πλευρά, οι εκπατρισμένοι συνήθως απολαμβάνουν ευνοϊκότερες συνθήκες, καθώς συχνά επωφελούνται από καλύτερους πόρους, κοινωνικά δίκτυα και νομική προστασία λόγω της αντιλαμβανόμενης οικονομικής συνεισφοράς και της επαγγελματικής τους ιδιότητας.²⁹

Διαμόρφωση ταυτότητας και επιδόσεις μεταξύ των μεταναστών

Για να κατανοήσουμε πλήρως την πολυπλοκότητα του σχηματισμού και της απόδοσης της ταυτότητας μεταξύ αυτών των ομάδων, είναι απαραίτητο να αναλύσουμε τις ξεχωριστές προκλήσεις που μπορεί να αντιμετωπίσουν στη ζωή τους, καθώς αυτές οι προκλήσεις διαμορφώνουν σημαντικά την ταυτότητά τους.

Οι μετανάστες πρώτης γενιάς είναι άτομα που γεννήθηκαν σε μια χώρα και στη συνέχεια μετακόμισαν σε μια άλλη, συχνά για οικονομικές ευκαιρίες, εκπαίδευση ή για να ξεφύγουν από συγκρούσεις. **Η ταυτότητά τους είναι στενά συνδεδεμένη με τη χώρα προέλευσής τους** και συχνά διατηρούν ισχυρούς πολιτιστικούς δεσμούς με την πατρίδα τους. Οι μετανάστες πρώτης γενιάς συχνά αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις κατά την προσαρμογή τους σε ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των γλωσσικών εμποδίων, της κοινωνικής ένταξης και της πλοήγησης σε ένα νέο νομικό σύστημα. Οι εμπειρίες τους χαρακτηρίζονται από την ανάγκη να εξισορροπήσουν την αρχική πολιτιστική τους ταυτότητα με τις πιέσεις της αφομοίωσης στην κοινωνία υποδοχής.

Οι μετανάστες δεύτερης γενιάς, συνήθως τα παιδιά των μεταναστών πρώτης γενιάς, γεννιούνται ή μεγαλώνουν στη χώρα υποδοχής. **Συχνά βιώνουν μια διπλή ταυτότητα**, ισορροπώντας την πολιτιστική κληρονομιά των γονέων τους με τους

²⁹ Cynthia Feliciano και Rubén G. Rumbaut, *Varieties of Ethnic Self-Identities: Παιδιά μεταναστών στη μέση ενηλικίωση*

κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία μεγαλώνουν. Σε αντίθεση με τους γονείς τους, οι μετανάστες δεύτερης γενιάς έχουν γενικά μια ισχυρότερη αίσθηση του ανήκειν στη χώρα υποδοχής, αλλά μπορεί να εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις που σχετίζονται με την πολιτιστική ταυτότητα και την αποδοχή. Μπορεί να αντιμετωπίσουν διακρίσεις ή προκαταλήψεις, γεγονός που μπορεί να περιπλέξει τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους, καθώς περιηγούνται στο να είναι ταυτόχρονα μέρος της κουλτούρας των γονέων τους και της ευρύτερης κοινωνίας.

Οι μετανάστες τρίτης γενιάς είναι τα εγγόνια των αρχικών μεταναστών. Σε αυτό το στάδιο, οι πολιτιστικοί δεσμοί με τη χώρα καταγωγής μπορεί να είναι ασθενέστεροι και η ταυτότητα των μεταναστών τρίτης γενιάς είναι **πιο στενά συνδεδεμένη με τη χώρα υποδοχής**. Ενώ μπορεί να εξακολουθούν να έχουν επίγνωση της κληρονομιάς τους, οι εμπειρίες τους διαμορφώνονται περισσότερο από τους πολιτιστικούς κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν. Οι μετανάστες τρίτης γενιάς συχνά ταυτίζονται πιο έντονα με τη χώρα υποδοχής και μπορεί να βιώνουν λιγότερες πολιτισμικές συγκρούσεις, αλλά μπορεί επίσης να αντιμετωπίζουν την πρόκληση της διατήρησης της πολιτιστικής τους κληρονομιάς εν μέσω μιας κυρίαρχης εθνικής ταυτότητας.

Οι εξαναγκασμένοι μετανάστες, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις που διαφοροποιούν τις εμπειρίες τους από τις εμπειρίες άλλων μεταναστών. Η αναγκαστική μετανάστευση είναι συνήθως αποτέλεσμα συγκρούσεων, διώξεων ή φυσικών καταστροφών, που οδηγούν σε ξαφνική και συχνά τραυματική εκτόπιση. Οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο συχνά διαφεύγουν κάτω από αντίξοες συνθήκες, αφήνοντας πίσω τους όχι μόνο τα σπίτια τους αλλά και τα κοινωνικά τους δίκτυα και την αίσθηση ασφάλειας. Αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις για την ανοικοδόμηση της ζωής τους, όπως νομικά εμπόδια, αβέβαιο καθεστώς παραμονής και ψυχολογικά τραύματα. Σε αντίθεση με τους οικειοθελείς μετανάστες, οι αναγκαστικοί μετανάστες **μπορεί να έχουν ελάχιστο έλεγχο της μετεγκατάστασής τους και μπορεί να παλεύουν με μια βαθιά αίσθηση απώλειας και απομάκρυνσης**, περιπλέκοντας τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους καθώς προσπαθούν να επιβιώσουν σε ένα νέο περιβάλλον.

Επιτελεστική αποσύνδεση

Η επιτελεστική αποστασιοποίηση αναφέρεται σε ένα φαινόμενο κατά το οποίο τα άτομα αποστασιοποιούνται δημόσια από μια συγκεκριμένη ομάδα, ιδεολογία ή ταυτότητα.³⁰

Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται λόγω πιέσεων από το περιβάλλον ή λόγω συγκρούσεων που προκύπτουν μεταξύ των κοινωνικών προσδοκιών και των προσωπικών πεποιθήσεων. Το πιο σημαντικό είναι ότι η διαδικασία αυτή συμβαίνει

³⁰ Gertenbach, Lars, *Von performativen Äußerungen zum Performative Turn. Performativitätstheorien zwischen Sprach- und Medienparadigma* (https://kobra.uni-kassel.de/bitstream/handle/123456789/12377/Gertenbach2020_Article_VonPerformativenAeu%C3%9Feru%20zumP.pdf)

σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες στις οποίες οι άνθρωποι μπορεί να πιστεύουν ότι πρέπει να ταυτιστούν με την κυρίαρχη κουλτούρα ή τους κοινωνικούς κανόνες με τους οποίους δεν θα συμφωνούσε μια προσωπική ή πολιτισμική ταυτότητα.

Για παράδειγμα, ένας μετανάστης δεύτερης γενιάς μπορεί να υποβαθμίσει την πολιτιστική του κληρονομιά σε επαγγελματικά περιβάλλοντα από φόβο μήπως φανεί διαφορετικός ή λιγότερο ικανός στους συναδέλφους του. Αυτή η αποστασιοποίηση μπορεί μερικές φορές να αποδειχθεί στρατηγική για την αποφυγή διακρίσεων, την κοινωνική αποδοχή ή την πλοήγηση σε ένα περιβάλλον όπου η κουλτούρα τους θα μπορούσε να λειτουργήσει εναντίον τους. Ως εκ τούτου, συχνά παρουσιάζει μια εσωτερική πάλη μέσω της επιτελεστικής αποστασιοποίησης, καθώς το άτομο θα αισθάνεται ασυμφωνία με το ποιοι πραγματικά είναι σε σχέση με αυτό που αισθάνεται ότι πρέπει να κάνει για να ανήκει.

Επίσης, η επιτελεστική αποσύνδεση μπορεί να προκύψει από διαχωρισμούς στη ζωή ενός ατόμου, όπου οι προσωπικές πεποιθήσεις έρχονται σε αντίθεση με τις αξίες που επιβάλλει μια κοινότητα ή μια κοινωνική δύναμη.

Ένα παράδειγμα θα ήταν να αρνηθεί κάποιος δημοσίως κάποιες πολιτιστικές πρακτικές ή παραδόσεις που αγαπάει ιδιωτικά, ισχυριζόμενος ότι οι πρακτικές αυτές δεν είναι ανεκτές στην ευρύτερη κοινωνία. Αυτή η αίσθηση αποστασιοποίησης δημιουργεί μια ταυτότητα που έχει πολλά θραύσματα - μια κατάσταση στην οποία ο δημόσιος και ο ιδιωτικός εαυτός ενός ατόμου βρίσκονται σε αναταραχή, και κατά συνέπεια, αυτό επιφέρει αισθήματα αποξένωσης ή μη αυθεντικότητας.

Η επιτελεστική αποσύνδεση και οι ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις της στις σχολικές ρυθμίσεις

Στα σχολικά περιβάλλοντα, η επιτελεστική αποσύνδεση μπορεί να εκδηλωθεί σε μαθητές που αισθάνονται αναγκασμένοι να υποβαθμίσουν ή να αποκρύψουν πτυχές της πολιτισμικής, εθνοτικής ή κοινωνικής τους ταυτότητας προκειμένου να αφομοιωθούν στην κυρίαρχη σχολική κουλτούρα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε απομάκρυνση ή μη συμμετοχή σε δραστηριότητες που αντικατοπτρίζουν την κληρονομιά τους, καθώς οι μαθητές προσπαθούν να συμμορφωθούν με τις επικρατούσες νόρμες ή να αποφύγουν τα αρνητικά στερεότυπα.

Ψυχολογικές επιπτώσεις

- **Σύγκρουση ταυτότητας:**
 - Όταν οι μαθητές εμπλέκονται σε επιτελεστική αποσύνδεση, μπορεί να βιώνουν σημαντικές εσωτερικές συγκρούσεις. Η πίεση να καταπιέζουν τμήματα της ταυτότητάς τους για να ενταχθούν στους συμμαθητές τους ή να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των εκπαιδευτικών μπορεί να οδηγήσει σε μια κατακερματισμένη αίσθηση του εαυτού τους. Αυτή η σύγκρουση μπορεί να προκαλέσει άγχος, ανησυχία και μειωμένη

αίσθηση του ανήκειν, καθώς οι μαθητές αισθάνονται ότι πρέπει να κινηθούν μεταξύ της πραγματικής τους ταυτότητας και της προσωπικότητας που υιοθετούν στο σχολικό περιβάλλον.

- **Μειωμένη αυτοεκτίμηση:**

- Η συνεχής απομάκρυνση από την αυθεντική τους ταυτότητα μπορεί να διαβρώσει την αυτοεκτίμηση ενός μαθητή. Όταν οι μαθητές αισθάνονται ότι σημαντικές πτυχές του εαυτού τους -όπως το πολιτισμικό τους υπόβαθρο, η γλώσσα ή οι προσωπικές τους αξίες- δεν γίνονται αποδεκτές ή δεν εκτιμώνται στο σχολείο, μπορεί να αρχίσουν να εσωτερικεύουν αρνητικές αντιλήψεις για τον εαυτό τους. Με την πάροδο του χρόνου, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα ανεπάρκειας και χαμηλής αυτοεκτίμησης.

- 2. **Συναισθηματική αποσύνδεση:**

- Για να αντιμετωπίσουν την ασυμφωνία μεταξύ του αυθεντικού εαυτού τους και της ταυτότητας που επιδεικνύουν, οι μαθητές μπορεί να αποσυρθούν συναισθηματικά από το σχολικό περιβάλλον. Αυτή η αποσύνδεση μπορεί να εκδηλωθεί ως έλλειψη ενθουσιασμού για μάθηση, μειωμένη συμμετοχή στην τάξη ή απόσυρση από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Η συναισθηματική αποσύνδεση είναι ιδιαίτερα ανησυχητική επειδή μπορεί να εμποδίσει την ακαδημαϊκή απόδοση και να μειώσει τη συνολική ευημερία των μαθητών.

Κοινωνικές επιπτώσεις

- **Σχέσεις συνομηλίκων:**

- Η επιτελεστική αποξένωση μπορεί να επιβαρύνει τις σχέσεις με τους συνομηλίκους, ιδίως με εκείνους που μοιράζονται το ίδιο πολιτισμικό ή κοινωνικό υπόβαθρο. Οι μαθητές που απομακρύνονται από την πολιτιστική τους ταυτότητα μπορεί να εκληφθούν ως μη αυθεντικοί ή άπιστοι από τους συμμαθητές τους που διατηρούν ισχυρή σύνδεση με την κοινή τους κληρονομιά. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική απομόνωση ή εντάσεις εντός των ομάδων συνομηλίκων, περιπλέκοντας περαιτέρω τις κοινωνικές εμπειρίες των μαθητών στο σχολείο.

- **Ενίσχυση των στερεοτύπων:**

- Όταν οι μαθητές επιδεικνύουν επιτελεστική αποσύνδεση, μπορεί ακούσια να ενισχύουν τα στερεότυπα που έχουν οι άλλοι. Για παράδειγμα, ένας μαθητής που προέρχεται από μειονότητα μπορεί να αποφεύγει να μιλά δημόσια τη γλώσσα καταγωγής του για να αποφύγει να χαρακτηριστεί διαφορετικός ή κατώτερος. Ωστόσο, συμμορφούμενος με την κυρίαρχη κουλτούρα, ο μαθητής μπορεί να

ενισχύσει την αντίληψη ότι η πολιτισμική του ταυτότητα είναι λιγότερο πολύτιμη ή αξία σεβασμού.

- **Πολιτιστική διαγραφή:**

- Με την πάροδο του χρόνου, η εκτεταμένη επιτελεστική αποσύνδεση μπορεί να συμβάλει στην πολιτισμική διαγραφή μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Όταν οι μαθητές υποβαθμίζουν συστηματικά τις πολιτισμικές τους ταυτότητες, αυτές οι ταυτότητες γίνονται λιγότερο ορατές και λιγότερο αναγνωρισμένες στη σχολική κοινότητα. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει μια ομοιογενή κουλτούρα όπου η διαφορετικότητα δεν εξυμνείται και οι μειονοτικοί πολιτισμοί περιθωριοποιούνται ή ξεχνιούνται.

Επιπτώσεις στο σχολικό περιβάλλον

Στα σχολεία, όπου οι μαθητές βρίσκονται συχνά στη διαδικασία διαμόρφωσης της ταυτότητάς τους, η επιτελεστική αποξένωση μπορεί να έχει μόνιμες επιπτώσεις. Το σχολικό περιβάλλον διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο είτε στην άμβλυνση είτε στην επιδείνωση των πιέσεων που οδηγούν στην επιτελεστική αποστασιοποίηση.

- **Πρόγραμμα σπουδών και αναπαράσταση:**

- Τα σχολεία που δεν διαθέτουν ποικιλόμορφη εκπροσώπηση στο πρόγραμμα σπουδών και στο υλικό τους μπορεί να ενθαρρύνουν ακούσια την επιτελεστική αποξένωση. Όταν οι μαθητές δεν βλέπουν τις κουλτούρες, τις γλώσσες και τις εμπειρίες τους να αντικατοπτρίζονται σε αυτά που μαθαίνουν, μπορεί να αισθάνονται ότι η ταυτότητά τους δεν εκτιμάται, γεγονός που τους ωθεί να συμμορφωθούν με την κυρίαρχη κουλτούρα.

- **Προσδοκίες και στάσεις των εκπαιδευτικών:**

- **Οι δάσκαλοι παίζουν καθοριστικό** ρόλο είτε στην ενθάρρυνση των μαθητών να αποδεχτούν την πλήρη ταυτότητά τους είτε στην άσκηση πίεσης για να συμμορφωθούν. Εκπαιδευτικοί που έχουν προκαταλήψεις ή χαμηλές προσδοκίες για ορισμένες ομάδες μαθητών μπορεί να δώσουν ακούσια το μήνυμα ότι οι ταυτότητες αυτών των μαθητών είναι λιγότερο έγκυρες ή πολύτιμες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές να κάνουν αποπροσαρμογή ως έναν τρόπο για να κερδίσουν την έγκριση ή να αποφύγουν την αρνητική κρίση.

- **Σχολικές πολιτικές και πρακτικές:**

- Οι σχολικές πολιτικές που δεν εξυπηρετούν ή δεν σέβονται την πολιτισμική ποικιλομορφία -όπως οι αυστηρές γλωσσικές πολιτικές που απαγορεύουν τη χρήση της μητρικής γλώσσας- μπορούν να

αναγκάσουν τους μαθητές να εμπλακούν σε επιτελεστική αποσύνδεση. Αντίθετα, τα σχολεία που προωθούν πρακτικές χωρίς αποκλεισμούς, όπως η πολύγλωσση επικοινωνία και ο εορτασμός της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, μπορούν να συμβάλουν στη μείωση της ανάγκης για αποπροσδιορισμό και να ενθαρρύνουν τους μαθητές να εκφράσουν πλήρως την ταυτότητά τους.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αναλάβουν μια καλή πρωτοβουλία για να συνειδητοποιήσουν και να αντιμετωπίσουν την επιτελεστική αποστέρηση μέσω της δημιουργίας περιβαλλόντων χωρίς αποκλεισμούς που επικυρώνουν και σέβονται τις διαφορετικές ταυτότητες, επιτρέποντας στους μαθητές να εκφράσουν αυτό που πραγματικά είναι χωρίς καμία κριτική ή αποκλεισμό.

1.5.2 Να διερευνήσουν την πολύπλευρη φύση του σχηματισμού και της απόδοσης της ταυτότητας, εξετάζοντας τις διασταυρώσεις της φυλής, της εθνικότητας, της εθνικότητας, του φύλου, της σεξουαλικότητας, της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, των ικανοτήτων και άλλων κοινωνικών κατηγοριών.

Κατανόηση της απόδοσης της ταυτότητας σε κοινωνικά πλαίσια

Οι ταυτότητες είναι δυναμικές και επιτελούνται με διαφορετικό τρόπο σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια. Τα άτομα συχνά προσαρμόζουν την έκφραση της ταυτότητάς τους με βάση το κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο επηρεάζεται από τη δυναμική της εξουσίας και τις κοινωνικές προσδοκίες.

Για παράδειγμα, ένας μαθητής μπορεί να δίνει έμφαση στην πολιτιστική του ταυτότητα στο οικογενειακό περιβάλλον, αλλά να την υποβαθμίζει στο σχολείο για να ενταχθεί. Αυτή η επίδοση δεν είναι απλώς μια προσωπική επιλογή, αλλά μια απάντηση σε ευρύτερα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα που εκτιμούν ορισμένες ταυτότητες έναντι άλλων.

Η διαθεματικότητα και οι διασταυρούμενες πτυχές της ταυτότητας

Η διαθεματικότητα είναι η έννοια ότι διάφορες πτυχές της ταυτότητας -όπως η φυλή, η εθνικότητα, το φύλο και η τάξη- διασταυρώνονται για να δημιουργήσουν μοναδικές εμπειρίες προνομίων ή καταπίεσης. Αυτές οι διασταυρώσεις είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα άτομα βιώνουν τον κόσμο και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται από τους άλλους.

Για παράδειγμα, η εμπειρία ενός μετανάστη μαθητή δεν διαμορφώνεται μόνο από την ιδιότητά του ως μετανάστη, αλλά και από το συνδυασμό της εθνοτικής του

καταγωγής, της γλωσσικής του επάρκειας και της κοινωνικοοικονομικής του κατάστασης.

Η αναγνώριση της διαθεματικότητας μας βοηθά να κατανοήσουμε ότι οι ταυτότητες δεν είναι μονοδιάστατες, αλλά είναι βαθιά συνυφασμένες και εξαρτώμενες από το πλαίσιο.³¹

Αναστοχασμός σχετικά με τις αντιλήψεις και την επιρροή τους στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις

Ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται τους άλλους, ιδίως εκείνους που προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό ή κοινωνικό υπόβαθρο, επηρεάζει σημαντικά τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τις σχέσεις. Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, που συχνά έχουν τις ρίζες τους σε ιστορικές και δομικές ανισότητες, μπορούν να διαστρεβλώσουν αυτές τις αντιλήψεις. Στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, οι αντιλήψεις αυτές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί βλέπουν τους μαθητές και αντίστροφα, επηρεάζοντας τις προσδοκίες, τις αλληλεπιδράσεις και τα αποτελέσματα. Η ασυνείδητη προκατάληψη ενός εκπαιδευτικού μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερες προσδοκίες για μαθητές από συγκεκριμένο υπόβαθρο, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τις ακαδημαϊκές επιδόσεις και την αυτοεκτίμηση αυτών των μαθητών (Ghavami et al., 2020).

Αναλύοντας τον αντίκτυπο των σύνθετων ταυτοτήτων στη μάθηση και την κοινωνική ενσωμάτωση

Οι μαθητές με σύνθετες, αλληλοδιαπλεκόμενες ταυτότητες αντιμετωπίζουν συχνά μοναδικές προκλήσεις στη μάθηση και την κοινωνική ένταξη. Η διασταύρωση των ταυτοτήτων -όπως το να είσαι φυλετική μειονότητα και από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο- μπορεί να επιτείνει τα εμπόδια στην εκπαιδευτική επιτυχία. Αυτοί οι μαθητές μπορεί να βιώσουν αποξένωση, διακρίσεις ή έλλειψη εκπροσώπησης στο πρόγραμμα σπουδών, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερη ακαδημαϊκή δέσμευση και επίδοση, καθώς και σε δυσκολίες στη δημιουργία ουσιαστικών σχέσεων με συνομηλίκους. Η κατανόηση αυτών των δυναμικών είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη στρατηγικών που υποστηρίζουν την ένταξη και την επιτυχία όλων των μαθητών.³²

³² Azmitia, M., & Thomas, V. (2015). Intersectionality and the Development of Self and Identity. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*.

³² Azmitia, M., & Thomas, V. (2015). Intersectionality and the Development of Self and Identity. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*.

Ανάπτυξη συμπεριληπτικών πρακτικών διδασκαλίας

Για την υποστήριξη των μαθητών με διαφορετικές και αλληλοεπικαλυπτόμενες ταυτότητες, είναι σημαντικό να αναπτυχθούν διδακτικές πρακτικές χωρίς αποκλεισμούς που αναγνωρίζουν και σέβονται αυτές τις πολυπλοκότητες. Οι Azmitia και Thomas (2015) υποστηρίζουν μια διαθεματική προσέγγιση στην εκπαίδευση που λαμβάνει υπόψη τις πολλαπλές, αλληλεπικαλυπτόμενες ταυτότητες των μαθητών και τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν τις μαθησιακές τους εμπειρίες. Αυτό περιλαμβάνει:

- **Διδασκαλία με πολιτισμική ανταπόκριση:** Ενσωμάτωση διαφορετικών προοπτικών στο πρόγραμμα σπουδών, ώστε να αντικατοπτρίζονται οι ταυτότητες όλων των μαθητών και να αμφισβητούνται οι κυρίαρχες αφηγήσεις που περιθωριοποιούν ορισμένες ομάδες.
- **Διαθεματικές προσεγγίσεις υποστήριξης:** Αναγνωρίζοντας ότι οι μαθητές με διασταυρούμενες περιθωριοποιημένες ταυτότητες μπορεί να χρειάζονται εξατομικευμένη υποστήριξη που να αντιμετωπίζει τις συγκεκριμένες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την παροχή πρόσθετων πόρων ή, σε συνεργασία με τη σχολική επιτροπή, τους διευθυντές ή τους ψυχολόγους, τη δημιουργία χώρων όπου οι μαθητές αυτοί μπορούν να συνδεθούν με άλλους που μοιράζονται παρόμοιες εμπειρίες.
- **Πρώθηση συμπεριληπτικών σχολικών περιβαλλόντων:** Τα σχολεία πρέπει να εργάζονται ενεργά για τη δημιουργία περιβαλλόντων όπου όλες οι ταυτότητες αναγνωρίζονται και εκτιμώνται. Αυτό περιλαμβάνει την εφαρμογή πολιτικών που αντιμετωπίζουν τις διαρθρωτικές ανισότητες και την προώθηση μιας κουλτούρας συμμετοχικότητας και σεβασμού της διαφορετικότητας.

1.5.3 Ο ρόλος της θρησκείας και των ιδεολογιών στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων. Εξετάστε την επίδραση της θρησκείας, των συστημάτων πεποιθήσεων και των ιδεολογικών πλαισίων στη διαμόρφωση ταυτότητας και στην κοινωνική κατηγοριοποίηση.

Η θρησκεία και τα συστήματα πεποιθήσεων έχουν θεμελιώδη σημασία για τη διαμόρφωση των ατομικών ταυτοτήτων, προσφέροντας ένα πλαίσιο αξιών, πρακτικών και κοσμοθεωριών που καθοδηγούν την προσωπική ανάπτυξη. Ιδιαίτερα κατά την εφηβεία, αυτά τα πλαίσια παρέχουν ιδεολογικά, κοινωνικά και πνευματικά πλαίσια που βοηθούν τα άτομα να διαμορφώσουν μια συνεκτική αίσθηση του εαυτού τους. Μέσω των θρησκευτικών διδασκαλιών, τα άτομα αποκτούν μια ηθική πυξίδα που επηρεάζει τις αποφάσεις, τις συμπεριφορές και τις αλληλεπιδράσεις τους με τον κόσμο γύρω τους.

Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις και πρακτικές συμβάλλουν επίσης σημαντικά τόσο στην προσωπική όσο και στη συλλογική ταυτότητα. Συμμετέχοντας σε κοινές τελετουργίες και υιοθετώντας κοινές αξίες, τα άτομα ενισχύουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια κοινότητα. Αυτή η κοινοτική πτυχή της θρησκείας ενισχύει τη συνοχή της ομάδας και προσφέρει ένα υποστηρικτικό δίκτυο όπου οι ατομικές ταυτότητες επιβεβαιώνονται

και καλλιεργούνται. Έτσι, η θρησκεία χρησιμεύει όχι μόνο ως προσωπικό σύστημα πεποιθήσεων αλλά και ως πηγή κοινωνικής ενσωμάτωσης και κοινοτικής υποστήριξης.³³

Πέρα από το πεδίο της θρησκείας, τα ευρύτερα ιδεολογικά πλαίσια, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών ιδεολογιών, διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται το ρόλο τους στην κοινωνία. Αυτές οι ιδεολογίες επηρεάζουν την εμπλοκή των πολιτών, τις κοινωνικές συμπεριφορές και τη διαμόρφωση συλλογικών ταυτοτήτων, καθοδηγώντας τα άτομα στη συμβολή τους και στις αλληλεπιδράσεις τους με την ευρύτερη κοινότητα. Στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, οι θρησκευτικές και ιδεολογικές πεποιθήσεις τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών επηρεάζουν σημαντικά τη δυναμική της τάξης. Οι πεποιθήσεις αυτές διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται τα θέματα, τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές ασχολούνται με το μαθησιακό υλικό και τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, καθιστώντας απαραίτητη την κατανόηση και τον σεβασμό αυτών των διαφορετικών προοπτικών μέσα στην τάξη.³⁴

Στρατηγικές για τη διαχείριση των συγκρούσεων και τη διευκόλυνση του διαλόγου

Για να πλοηγηθούν και να διαχειριστούν τις πιθανές συγκρούσεις που προκύπτουν από διαφορετικές πεποιθήσεις και ιδεολογίες, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να υιοθετήσουν διάφορες βασικές στρατηγικές:

- **Ενθάρρυνση ανοικτού διαλόγου:** Προώθηση ενός περιβάλλοντος όπου ενθαρρύνονται συζητήσεις με σεβασμό για τις θρησκευτικές και ιδεολογικές διαφορές, βοηθώντας τους μαθητές να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τις διαφορετικές προοπτικές.
- **Προώθηση κοινών αξιών:** Ανάδειξη και ενίσχυση κοινών αξιών, όπως ο σεβασμός, η ενσυναίσθηση και η δέσμευση στη μάθηση, οι οποίες υπερβαίνουν τις ατομικές διαφορές και ενώνουν την κοινότητα της τάξης.
- **Δημιουργία ασφαλών χώρων:** Δημιουργία ασφαλών χώρων όπου οι μαθητές αισθάνονται άνετα να εκφράζουν τις πεποιθήσεις και τις ταυτότητές τους χωρίς το φόβο της κρίσης ή του αποκλεισμού.
- **Ενσωμάτωση διαφορετικών προοπτικών:** Ενσωμάτωση ποικίλων θρησκευτικών και ιδεολογικών απόψεων στο πρόγραμμα σπουδών, διασφαλίζοντας ότι όλοι οι μαθητές βλέπουν την ταυτότητά τους να αντανακλάται και να γίνεται σεβαστή στην εκπαίδευσή τους.

Εφαρμόζοντας αυτές τις στρατηγικές, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον στην τάξη που να είναι περιεκτικό, να σέβεται και να υποστηρίζει όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από το θρησκευτικό ή ιδεολογικό τους υπόβαθρο.

³³ King, Pamela. (2003). *Religion and Identity: The Role of Ideological, Social, and Spiritual Contexts*. Applied Developmental Science - APPL DEV SCI. 7. 197-204. 10.1207/S1532480XADS0703_11.

³⁴ King, Pamela. (2003). *Religion and Identity: The Role of Ideological, Social, and Spiritual Contexts*. Applied Developmental Science - APPL DEV SCI. 7. 197-204. 10.1207/S1532480XADS0703_11.

1.5.4 Συζητήστε τις διαθεματικές πτυχές της ταυτότητας, εξετάζοντας πώς η θρησκεία διασταυρώνεται με άλλες διαστάσεις, όπως η φυλή, το φύλο και η εθνικότητα, για να διαμορφώσει τις εμπειρίες και τις κοινωνικές θέσεις των ατόμων.

Η ταυτότητα διαμορφώνεται από τη διασταύρωση πολλαπλών διαστάσεων, όπως η θρησκεία, η φυλή, το φύλο και η εθνικότητα. Αυτές οι διασταυρούμενες ταυτότητες δημιουργούν μοναδικές εμπειρίες και κοινωνικές θέσεις, οδηγώντας συχνά σε σύνθετες προκλήσεις, ιδίως όταν τα άτομα ανήκουν σε πολλαπλές περιθωριοποιημένες ομάδες.

Στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, αυτές οι διαθεματικές ταυτότητες επηρεάζουν σημαντικά τόσο τους μαθητές όσο και τους εκπαιδευτικούς. Οι μαθητές που περιηγούνται σε πολλαπλές περιθωριοποιημένες ταυτότητες μπορεί να αντιμετωπίσουν προκατάληψη, αποκλεισμό ή έλλειψη αναγνώρισης του πλήρους δυναμικού τους. Οι εκπαιδευτικοί, επίσης, μπορεί να αισθάνονται πίεση να αποκρύψουν πτυχές της ταυτότητάς τους για να ευθυγραμμιστούν με την κυρίαρχη σχολική κουλτούρα, οδηγώντας σε άγχος και εσωτερικές συγκρούσεις.

Για να υποστηρίξουν μαθητές με σύνθετες, πολυεπίπεδες ταυτότητες, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να υιοθετήσουν διδασκαλία με πολιτισμική ανταπόκριση που ενσωματώνει διαφορετικές προοπτικές στο πρόγραμμα σπουδών και προσαρμόζει τις θρησκευτικές πρακτικές. Η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη βοηθά τους εκπαιδευτικούς να αναγνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν τις δικές τους προκαταλήψεις. Η δημιουργία ασφαλών χώρων και η προώθηση του ανοιχτού διαλόγου σχετικά με την ταυτότητα και τον πολιτισμό προάγει ένα περιβάλλον χωρίς αποκλεισμούς. Επιπλέον, η ενίσχυση κοινών αξιών όπως ο σεβασμός και η ενσυναίσθηση μπορεί να ενοποιήσει την κοινότητα της τάξης, διασφαλίζοντας ότι όλοι οι μαθητές αισθάνονται ότι εκτιμώνται και υποστηρίζονται.

Με την υιοθέτηση αυτών των στρατηγικών, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον που όχι μόνο αναγνωρίζει αλλά και γιορτάζει τις διαφορετικές ταυτότητες μέσα στις τάξεις τους, δίνοντας τη δυνατότητα σε όλους τους μαθητές να ευδοκιμήσουν.

1.5.5 Γλωσσομάθεια και διαγλωσσομάθεια

Η γλωσσομάθεια αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία τα άτομα χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να επικοινωνούν, να εκφράζουν σκέψεις και να αλληλεπιδρούν με τους άλλους. Περιλαμβάνει την ενεργό χρήση της γλώσσας ως εργαλείο για τη δημιουργία νοήματος σε κοινωνικά πλαίσια. Η διαγλωσσική επικοινωνία, ωστόσο, πηγαίνει την έννοια αυτή παραπέρα, επιτρέποντας στα πολύγλωσσα άτομα να

αντλούν ρευστά και ευέλικτα από ολόκληρο το γλωσσικό τους ρεπερτόριο χωρίς να εμμένουν αυστηρά στα όρια οποιασδήποτε γλώσσας.³⁵

Η διαγλωσσικότητα διαφέρει από τις παραδοσιακές απόψεις της διγλωσσίας ή της εναλλαγής κωδίκων, όπου οι γλώσσες διατηρούνται χωριστά. Αντίθετα, τονίζει ότι όλες οι γλώσσες ενός ομιλητή αποτελούν ένα ενιαίο, ολιστικό σύστημα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ταυτόχρονα για να επικοινωνήσει αποτελεσματικότερα και να εκφράσει σύνθετες ταυτότητες. Η πρακτική αυτή επιτρέπει στα άτομα να περιηγηθούν και να εκφράσουν τις πολύπλευρες ταυτότητές τους χρησιμοποιώντας όλο το φάσμα των γλωσσικών τους πόρων ανάλογα με το κοινωνικό και επικοινωνιακό πλαίσιο.³⁶

Στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, η διαγλωσσικοποίηση προσφέρει σημαντικά οφέλη, ιδίως για τους πολύγλωσσους μαθητές. Επιτρέποντας σε αυτούς τους μαθητές να χρησιμοποιούν όλες τις γλωσσικές τους δεξιότητες, η διαγλωσσικοποίηση καθιστά τη μάθηση πιο προσιτή και σχετική με τις εμπειρίες τους. Η προσέγγιση αυτή γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ της γλώσσας καταγωγής των μαθητών και της γλώσσας διδασκαλίας, προωθώντας ένα περιβάλλον συμπεριληπτικής τάξης και ισότιμο. Επιπλέον, η μεταγλώσσα υποστηρίζει τη γνωστική ακαδημαϊκή γλωσσική επάρκεια, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να ασχοληθούν σε βάθος με το περιεχόμενο αξιοποιώντας πλήρως το γλωσσικό και πολιτισμικό τους υπόβαθρο. Αυτό όχι μόνο ενισχύει την κατανόηση και τη συγκράτηση, αλλά βοηθά επίσης τους μαθητές να αισθάνονται ισχυρότερη αίσθηση του ανήκειν, καθώς αναγνωρίζεται και εκτιμάται η διαφορετική γλωσσική τους ταυτότητα.

Για την αποτελεσματική ενσωμάτωση της διαγλωσσικής διδασκαλίας στη διδασκαλία, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενθαρρύνουν τους μαθητές να χρησιμοποιούν τη γλώσσα καταγωγής τους παράλληλα με τη γλώσσα διδασκαλίας. Αυτή η ευελιξία βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν καλύτερα τα πολύπλοκα θέματα και δημιουργεί ένα πιο περιεκτικό μαθησιακό περιβάλλον. Επιπλέον, η χρήση πολύγλωσσων πόρων -όπως δίγλωσσα βιβλία ή γλωσσάρια- μπορεί να υποστηρίξει τους μαθητές να κάνουν συνδέσεις μεταξύ των γλωσσών και του υλικού που μαθαίνουν, εμπλουτίζοντας την εκπαιδευτική τους εμπειρία. Οι ευκαιρίες συνεργατικής μάθησης, όπου οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις διαφορετικές γλώσσες τους για να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον, ενισχύουν περαιτέρω τις ακαδημαϊκές και γλωσσικές δεξιότητες, ενώ παράλληλα δημιουργούν μια αίσθηση κοινότητας στην τάξη.³⁷

³⁵ Stathopoulou, M. (2016). Translanguaging as a pedagogical practice: Implications for pedagogy and teacher education. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37(4), 1-13.

³⁵ Gantefort, C., & Maahs, I.-M. (2020). Translanguaging: Mehrsprachige Kompetenzen von Lernenden im Unterricht aktivieren und wertschätzen. *Journal of Language and Education*, 6(3), 281-307.

³⁵ Gantefort, C., & Maahs, I.-M. (2020). Translanguaging: Mehrsprachige Kompetenzen von Lernenden im Unterricht aktivieren und wertschätzen. *Journal of Language and Education*, 6(3), 281-307.

Ο προβληματισμός σχετικά με τις γλωσσικές πρακτικές και τις στάσεις απέναντι στην πολυγλωσσία είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς. Τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να απομακρυνθούν από τη μονόγλωσση νοοτροπία και να υιοθετήσουν μια πιο ευέλικτη προσέγγιση που εκτιμά τη γλωσσική ποικιλομορφία που φέρνουν οι μαθητές στην τάξη.³⁸ Αυτή η στροφή περιλαμβάνει την αξιολόγηση του κατά πόσον οι τρέχουσες πρακτικές υποστηρίζουν ή εμποδίζουν τη συμμετοχή των πολύγλωσσων μαθητών και την υιοθέτηση πολιτικών που αναγνωρίζουν τη διαγλωσσικότητα ως νόμιμη και ωφέλιμη εκπαιδευτική πρακτική. Με τον τρόπο αυτό, τα σχολεία μπορούν να διασφαλίσουν ότι όλοι οι μαθητές αισθάνονται σεβαστοί και συμπεριλαμβάνονται, οδηγώντας σε καλύτερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα και θετική ανάπτυξη της ταυτότητας.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Azmitia, M., & Thomas, V. (2015). Intersectionality and the Development of Self and Identity. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*.
- Ghavami, N., Katsiaficas, D., & Rogers, L. O. (2020). *How Racial/Ethnic Diversity in Urban Schools Shapes Intergroup Relations and Well-Being: Unpacking Intersectionality and Multiple Identities Perspectives*. *Frontiers in Psychology*, 11, 503846.
- King, Pamela. (2003). *Religion and Identity: The Role of Ideological, Social, and Spiritual Contexts*. *Applied Developmental Science - APPL DEV SCI*. 7. 197-204. 10.1207/S1532480XADS0703_11.
- Stathopoulou, M. (2016). Translanguaging as a pedagogical practice: Implications for pedagogy and teacher education. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37(4), 1-13.s
- Gantefort, C., & Maahs, I.-M. (2020). *Translanguaging: Mehrsprachige Kompetenzen von Lernenden im Unterricht aktivieren und wertschätzen*. *Journal of Language and Education*, 6(3), 281–307.

Ενότητα 1.5 [Αυτοκατευθυνόμενη]. - Αναστοχασμός σχετικά με τις πολυεπίπεδες και κοινές ταυτότητες των μαθητών (και του εκπαιδευτικού)

Αυτή η ενότητα αποτελεί μέρος της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης. Αναζητήστε το αντίστοιχο αρχείο στην πλατφόρμα

³⁸ Gantefort, C., & Maahs, I.-M. (2020). Translanguaging: Mehrsprachige Kompetenzen von Lernenden im Unterricht aktivieren und wertschätzen. *Journal of Language and Education*, 6(3), 281-307.